דאָס טאָג-בוך

ze kazią, żeby matka się starała na posterunek. Zacho
wuje Boże co to bestje urządzają z ludźmi.

18 kwietnia. Dziś jest taka pogoda jaka już dawno
nie była. Żeby tylko była wolność to by było wszystko
dobrze. A tak nie wolno wyjść nawet za miasto. Jesteśmy tera
uwięzione jak psy na łańcuchu. Jak naprzeciwko nas
wczoraj zostawili dwoje małych dzieci a ich zabrali a ze
wszystkich domów zabrali mężczyzn; jak spojrzysz w ich okna
widać, że jest żałoba. O tem już każdy wspomniał, ten
już jest świeże zmartwienie i świeży materjał do roz
mowy. Gdzie tylko idę czy w mieszkaniu, czy w kawia
rni lub w innych miejscach to każdy rozmawia o tem
zabrali ich tamtemu i t.d. i t.d. Jedząc najspokojniej
obiad przyszedł policjant z upomnieniem na 1,50 zł. z
bylśmy kara za to miesiąc jeszcze z Krajna i to bez
wielki, jak nie pieniądze to 18 dni wreszcie tu na mie
cu. Mamusia zaraz poszła na posterunek to komendant
powiedział, że najwyżej do poniedziałku zapłacimy

פון דוד רובינאוויטש

דאָם טאָג־בוך
פון דוד רוּבינאָוויטש

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2024

KSIĄŻKA i WIEDZA 1960

1960 «קס'אנזשקא אי ווי'עדזא»

אויסגעגעבן מיט אונטערשטיצונג
יאראסלאוו אייואשקיעוויטש

די קאמיסיאן אין מעקסב, אויסגעטיילט
ביים א קלעזמער שריפט, און די נאמען
„מענדעלע מויכער סוכרים גורל פון דער ירו-
שלמי באשעלקערונג אין אמעריקע" האט נא-
אכעמ

אדאם רוטקאווסקי

נאכוואָרט
מאריא יאראכאוואסקא

איבערזעצט אויף ייִדיש
ד. ספארד

בעכנישער רעדאקטאר
ש. ליכטענשטיין

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2024

©
by „Książka i Wiedza" — Warszawa 1960 r.
Printed in Poland

די ייִדישע אויסגאבע איז געווארן צוגעגרייט אין
אריינסגעבן דורכן זאָרלאָג „ייִדיש־בוך".

די געשיכטע פון אַ קליין ייִנגל און פון זיין פאַמיליע אין דער צייט פון די שוידערלעכע יאָרן פון דער פאַשיסטישער אָקופּאַציע אין פוילן איז אין דעם טאָג־בוך אַרויסגעבראַכט מיט דער גאַנצער פשוטקייט פון אַ קינדערשן סטיל, דער איינדרוק איז דערביי נאָך אַ גרעסערער. דאָס, וואָס עס באַשרייבט דער קליינער דודל, קען זיך היינט אויסוויזן עמעצן ווי אַ נישט פאַרשטענדלעכער קאָשמאַר — עס איז דאָך אַ בילד פון דער ווירקלעכקייט, דורך וועלכער עס האָבן געמוזט אַדורכגיין מיליאָנען פון דער פוילישער און ייִדישער באַפעלקערונג אין יענע שוועריע יאָרן

מיר מוזן זאָרגפול איינהיטן דעם אָנדענק פון יענער צייט. אָזעלכע ווערק, וועלכע די ווירקלעכקייט אַליין האָט דיקטירט, האָבן דעם ווערט פון אַ דאָקומענט און פון אַ וואַרנונג. יעדער איינער, וואָס וועט איבערלייענען די פשוטע ווערטער און פשוטע זאָצן פון קליינעם ייִדנדיקן און אָזוי סימפּאַטישן ייִנגל — וועט אויף זיכער זיך זאָגן „מער קיינמאָל נישט!" די צייטן פון פאראַכטונג, די עפּאָכע פון אויוונס קענען זיך מער קיינמאָל נישט איבערחזרן.

צוזאַמען מיט דודלען ליידן מיר און גלייכצייטיק זענען מיר שטאָלץ, וואָס דאָס דאָזיקע קליינע ייִנגל האָט געפונען אין זיך אָזוי פיל כוח און אָזוי פיל אייגלקייט, וואָס ער איז געווען אויף אָזוי פיל אינטעליגענט, אַז ער האָט טאָג אין טאָג אויס, וואָך אין וואָך אויס אין אַ שיינעם פראָווינציאָנעלן פויליש פאַרשריבן זיינע איבערלעבונגען. צי האָט זיך אָפּגעגעבן אַ רעכענונג, דאָס דאָזיקע ייִנגל — כמעט אַ קינד — אַז דאָס וואָס ער באַשרייבט אין זיינע נאָיוועּ העפטן, וועט זיין איין גרויסער „איך באַשולדיק" אויף

דעם אַדרעס פון זיינע דעמלטיקע, פאַרפאַלגער, וואָס זייערע שפורן זענען נאָך ווייט נישט פאַרוואַקסן מיט גראָז, נישט פאַרשיט גע־ווארן מיט זאָמד.

די פאַרפאַלגער פון דודלען הייבן אויף די קעפ. מיר דאַרפן זיי אַנטשלאָסן זאָגן: ניין! מיר ווילן נישט דערלאָזן צו דער איבער־חזרונג פון דעם, וואָס האָט דורכגעמאַכט דודל און זיין פאַמיליע, און מיליאָנען די, וואָס זענען אומגעקומען פון אַ קויל, פון גאָז, פון אַן איינשפריצונג פון די אוממענטשלעכע פאַרפאַלגער.

מיר דוכט, אַז מיר האָבן זיך אַביסל אָפגערוקט פון די זכרונות פון יענער עפּאָכע, אַז מיר האָבן מעגלעך אַביסל צו שטאַרק געוואָלט פאַרגעסן וועגן איר. אפילו די אינסטיטוציעס, וועלכע האָבן אָפּיציעל איבערגענומן די אויפזיכט איבער דעם דאָזיקן אַנדענק, האָבן אָפּ־געשוואַכט זייער טעטיקייט, אַדער זיי האָבן זי פשוט געהאַמעווט. דער אָפּקלאַנג, וועלכן דאָס טאָג־בוך פון דודלען האָט אַרויסגערופן אויף דער גאַנצער וועלט, זאָגט עדות וועגן דעם, אַז דער ענין היט־לערישע פאַרפאַלגונגען איז נאָך נישט פאַרענדיקט.

Jaroslaw Iwaszkiewicz

Rubinowicz

nazwa przedmiotu

Jezyk Polski.

Nazwisko Rubinowicz

Imię Mania

Klasa III Rok nauki III

Rok szk. 1941/42

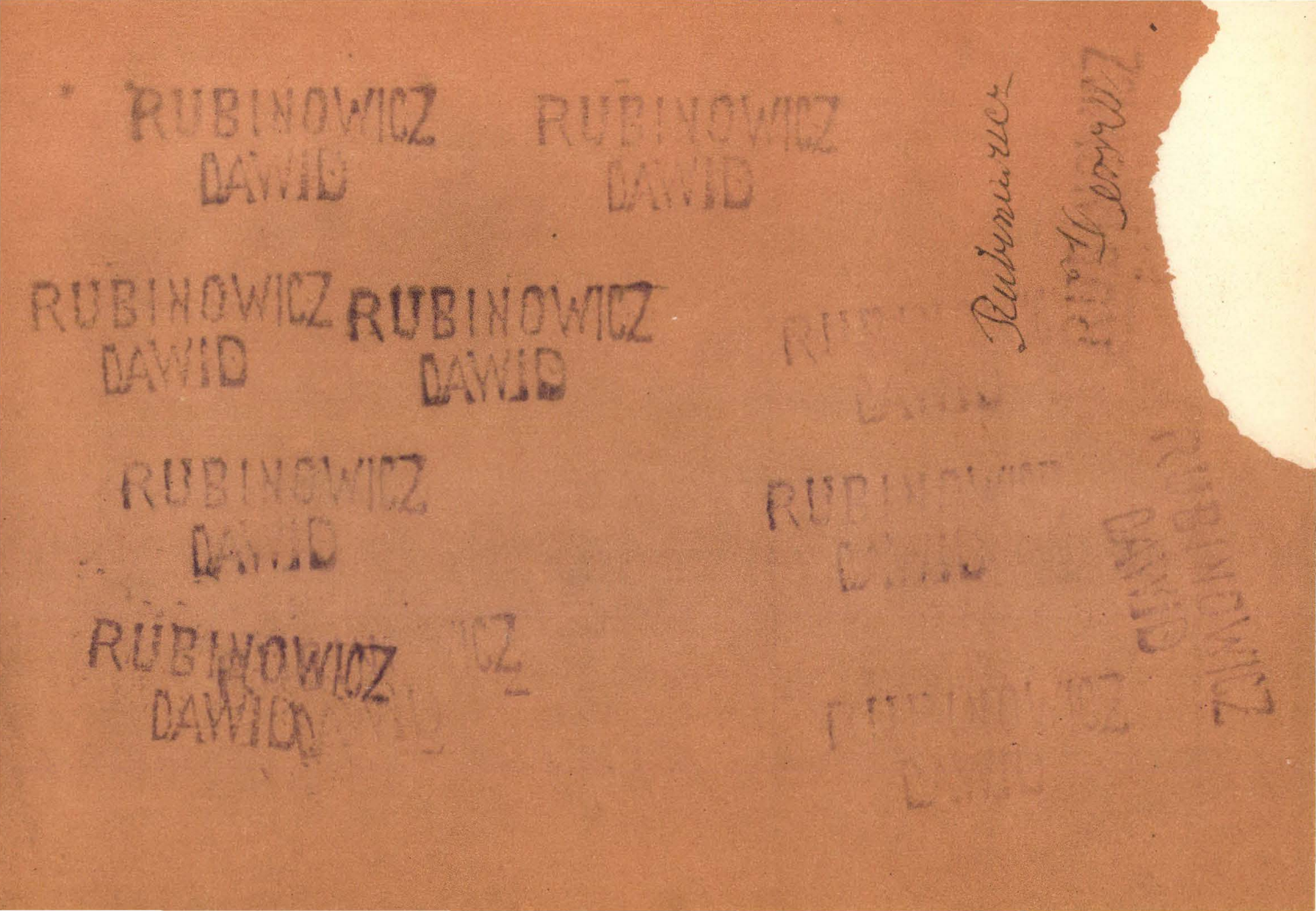
RUBINOWICZ DAWID

RUBINOWICZ DAWID

Rubinowicz D

RUBINOWICZ DAWID

ZŁÓŻ GROSZ
NA BUDOWĘ SZKÓŁ
POWSZECHNYCH

RUBINOWICZ
DAWID
RUBINOWICZ
DAWID
RUBINOWICZ
DAWID
RUBINOWICZ
DAWID
RUBINOWICZ
DAWID
RUBINOWICZ
DAWID
Rubinowicz

ROK 1940

21 marca. Wczesnym rankiem szedłem przez fures na której my mieszkamy. Zdala zobaczyłem na ścianie sklepu jakieś ogłoszenie, poszedłem prędko przeczytać. Nowe ogłoszenie było żeby Żydzi nie jeździli całkiem na wozach (pociągami już dawno było zabronione).

4 kwiecień. Dziś wstałem wcześniej bo miałem ~~xx~~ iść do Kielc. Po śniadaniu wyszedłem z domu. Smutno mi było samemu iść polnymi drogami. Po 4-ro godz. podróży wszedłem

דאָס דאָרף קראָינאָ, דער ישוב ביעליני, די שטעטלעך באַזונדערס און סוכעדאָאוו, זיי אויך אַנדערע ערטער, וועלכע ווערן דערמאָנט אין טאָג־בוך, געפינען זיך אין קעלצער קרייז. דער דאָזיקער קרייז איז אין דער צייט פון דער חיטלעריש־ער אָקופּאַציע געווען איינער פון די עטן קרייזן פון ראָדאָמער דיסטריקט. אין באַשטאַנד פון דעם דיסטריקט זענען נאָך אויסער דעם אַריינגערעכנט דרײַ אויסגעטיילטע שטע־טלעך, קעלץ און טשענסטאָכאָוו. אויף דער טעריטאָריע פון דעם דיסטריקט מיט אַן אויבערפלאַך פון 25 טויזנט 500 קוואַדראַט קילאָמעטער האָבן געלעבט לויט דער ציילונג פון 10 מערץ 1940 — 2.726,516 אײַנוווינער, אין דעם העכער 360.000 יידן. אין קעלצער קרייז האָבן געלעבט לויט געגרעכנט פון יאָר 1941 בײַ אַ 33.000 יידן.

דער ראָדאָמער דיסטריקט ווידער איז געווען אײַנער פון די פיר (ווַארשעווער, קראָקעווער און לובלינער), און פון דעם 1־טן אויגוסט 1941 אײַנער פון די פינף (ס'איז צוגעקומען דער גאַליציאַנער כאַרק) דיסטריקטן פון דער אַזוי גערופענער געניראַל־גובערניע, וועלכער איז געשאַפן געוואָרן פון די אָקופּירטע צענטראַלע פּוילישע געגנטן אויפן סמך פון אַ דעקרעט פון היטלערן פון 12־טן אָקטאָבער 1939.

פאַר דעם אויסברוך פון דער צווייטער וועלט־מלחמה, זיי אויך בײַ דעם יאָר 1942, האָבן אין דאָרף קראָינאָ געוווינט 7 יידישע פאַמיליעס, אין די שכנותדיקע דערפער: אין רעבשקאָוויץ — 2 יידישע פאַמיליעס, אין גורנע — 3 פאַמיליעס, אין וואָליע יאַראָסאָוויץ — 2. אין די דער־פער ביעליני פּאָדוסאָווצע און ביעליני קאָפּיטולנע האָבן געווונט 79 יידן.

דאָס יאָר 1940

21 מערץ: גאַנצפרי בין איך מיר געגאַנגען דורכן דאָרף, אין וועלכן מיר ווינען. פון וויטנם האָב איך דערזען אויף דער וואַנט פון דער קראָם אַ מעלדונג, איך בין שנעל צוגעגאַנגען איבערצולייענען. ס'איז געווען אַ נייע מעלדונג,

אז יידן זאָלן אינגאַנצן נישט פֿאָרן אויף וואָגנס (מיט דער באַן איז שוין פון לאַנג געווען פֿאַרבאָטן).

דודל האָט רעכט, וויל שוין דעם 26 יאַנואַר 1940 האָט דער געניע־ראַל־גובערנאַטאָר האַנס פֿראַנק ַרויסגעגעבן אַ פֿאַראָרדענונג, וועלכע פֿאַרווערט יידן צו פֿאָרן מיט טראַמוויען, אויטאָבוסן, באַנען אדגל., און דעם 20־טן פעברואַר 1941 האָט זיך באַוויזן אַ פֿאַראָרדענונג פון פראַנקן, וועלכע פֿאַרווערט יידן צו באַנוצן זיך אויף דעם גאַנצן ששח פון דער גענעראַל־גובערניע מיט אַ וועלכע ס'זאָלן נישט זיין קאָמוניקאַציע־מיט־לען, ד. ה. אויך מיט דראָזשקעס, וואָגנס,שליטנס אדגל. די דאָזיקע לעצטע פֿאַראָרדענונג האָט געהאַט אַ דירעקטע שייכות צו דער דעמלטיקער פֿאַליטיק פון דער אָקופּאַציע־מאַכט, וועלכע האָט געצילט צו שאַפֿן אין אַ מאַסן־מאַשטאַב ספּעציעלע ווויגנוגס־קוואַרטאַלן — געטא'ס — פֿאַר דער יידישער באַפֿעלקערונג.

4 אַפּרי ל: היינט בין איך אויפגעשטאַנען פריער, וויל איך האָב באַדאַרפט גיין קיין קעלין. נאָכן פרישטיק בין איך אַרויסגעגאַנגען פון שטוב. עס איז מיר געווען אומעטיק צו גיין אַליין מיט די פעלד־וועגן. נאָך א פיר שעה בין איך אַריינגעקומען קיין קעלין. וועו איך בין אַריינגעקומען צום פעטער, האָב איך דערזען, אַז אַלע זיצן פֿאַראומערט און איך האָב זיך דערוווסט, אַז מע זעצט אַרויס די יידן פון פֿאַרשי־דענע גאַסן און איך בין אויך געווען אַריין אומעטיק. פֿאַרנאַכט בין איך אַרויס אין גאַס עפּעס צו דערלויבקן.

5 אַפּרי ל: א גאַנצע נאַכט האָב איך נישט געקאָנט שלאָפֿן, עפּעס מאָדנע געדאַנקען זענען מיר געקומען אין קאָפּ. נאָכן פרישטיק בין איך געגאַנגען אַהיים.

12 אַפּרי ל: דער טאַטע האָט מיר דערלויבט זיך צו לערנען פֿאָרן אויף א ראָווער. בין איך אַוועק צו א יינגל,

וואָם האָט א ראָוער ער זאָל מיך לערנען פאָרן, ער איז דערויף איינגעגאַנגען.

20 אַפּריל: היינט בין איך אויך געפאָרן אויפן ראָוער, איך קען זיך שוין אַליין אויפזעצן אויפן ראָוער. מער האָט ער מיך שוין נישט געוואָלט לערנען.

14 מאי: שוין די צווייטע וואָך אַז עס האַלט אין אין פאַלן א רעגן. איך האָב אַפילו נישט וואָס אַרויינצושרייבן אין מיין טאָג־בוך.

28 מאי: היינט בין איך צום ערשטן מאָל אין מיין לעבן געגאַנגען מיטן ברודער קלייבן שוואָמען„ כאָטש מיר האָבן דעם וועג נישט געקענט. כאָטש מיר זענען דאָם ערשטע מאָל געווען קלייבן שוואָמען, האָבן מיר פונדעסטוועגן געפונען עטלעכע צענדליק שניאַקעס, ווייל אמתע שוואָמען זענען נאָך אינגאַנצן נישטאָ.

9 יוני: היינט זענען פאָרגעקומען איבונגען פון דייטשישן מיליטער. דאָס גאַנצע מיליטער האָט זיך צעשפרייט איבער די פעלדער, זיי האָבן פאַנאַדערגעשטעלט מאַשינביקסן און געשאָסן צו זיך.

18 יוני: די פאָליציי האָט געמאַכט ביי אונדז א רעוויזיע וועגן עפעס מיליטערישע זאַכן. די פאָליציאַנטן האָבן זיך געפרעגט ביי מיר, ווו עס געפינען זיך די דאָזיקע זאַכן, און איך האָב כסדר געענטפערט, אַז ס׳איז נישטאָ און שוין. זיי האָבן זיי בכן נישט געפונען. און אַוועקגעגאַנגען.

30 י ו נ י: איך פיל זיך עפּעס שוואַך, איך האָב א ביסל חיין. די מאַמע האָט מיר געהייסן זיך לייגן אין בעט, נאָר איך האָב נישט געוואָלט, דערנאָך האָב איך זיך געלייגט. איך האָב באַקומען א גריפּע, איך האָב שוין נישט געהאַט קיין אַפּעטיט צום עסן, איך האָב נאָר געגעסן א ביסל קאַשע־קלייי.

7 י ו ל י: שוין א וואָך צייט, אַז איך קרענק, היינט פיל איך זיך א ביסל בעסער. איך האָב זיך אַוועקגעזעצט ביים פענצטער און געקוקט אויף די גרינע פעלדער. עס איז מיר געווען אָנגענעם צו קוקן, ווייל שוין א וואָך צייט, אַז איך האָב אַפילו נישט קיין קוק געטאָן דורכן פענצטער.

11 י ו ל י: איך פיל זיך שוין געזונט. איך בין שוין אַרויסגעגאַנגען אויפן הויף. די זון האָט געלויכטן און עס איז געווען היים. דעם גאַנצן טאָג בין איך געווען אויף דער גאַס, ווייל איך האָב אינגאַנצן נישט געקאָנט זיין אין שטוב.

16 י ו ל י: פון טאָג צו טאָג ווער איך אַלץ פריילע־כער נאָך דער דאָזיקער קרענק. ווי די איצטיקע טעג ווערן אַלץ פריילעכער און זוניקער.

5 א ו י ג ו ס ט: נעכטן איז געקומען צו פּאָרן דער וועכטער פון דער גמינע צום סאָלטיס, אַז אַלע יידן מיט די משפּחות זאָלן זיך גיין רעגיסטרירן אין דער גמינע. 7 גאַנצ־פּרי זענען מיר שוין געווען אין גמינע. מיר זענען דאָרט גע־ווען עטלעכע שעה. ווייל די עלטערע האָבן אויסגעקליבן א רעט פון עלטסטע יידן. דערנאָך זענען מיר געגאַנגען אהיים.

די דאָזיקע רעגיסטראַציע האָט געהאַט אַ שייכות צו דער פליכט, וועלכע מ'האָט אַרויפגעלייגט אויף דער יידישער באַפעלקערונג אין עלטער פון 14 ביז 60 יאָר אויסצופירן פאַרשידענע אַרבעטן פאַרן אָקופאַנט. שוין דעם 28-טן נאָוועמבער 1939 האָט דער געזעהאַלט-גובערנאַטאָר האַנס פראַנק אַרויסגעגעבן אַ פאַראָרדענונג וועגן שאַפן יודען-ראַטן, אַדער וי דודל רופט זיי, ראַטן פון עלטסטע יידן. די דאָזיקע אינסטיטוציעס האָבן אין אַלגעמיין זייער פליסיק, ספּעציעל אין די גרויסע שטעט, דורכגעפירט די באַפעלן און פאַראָרדענונגען פון דער אָקופאַציע מאַכט. די וואַלן פון אַזאַ ראַט פאָר עשלעכע דערפער זענען דאָ פאַרגעקומען, וי מען זעט, מיט אַ גרויסער פאַרשפּעטיקונג צוליב די דאָרפישע באַדינגונגען.

12 אויגוסט: די גאַנצע צייט פון דער מלחמה לערן איך זיך אין דער היים. אַז איך דערמאָן זיך, ווי איך בין געגאַנגען אין שול, גלוסט זיך מיר ווייגען. און היינט מוז איך זיין אין שטוב אין ערגעץ נישט אַרויסגיין. און אַז איך דערמאָן זיך, וואָס פאַר א מלחמות עס קומען פאָר אויף דער וועלט, וויפל מענטשן עס פאַלן פון קוילן, פון גאַזן, פון באָמבעס, פון עפּידעמיעס און פון אַנדערע שונאים פון די מענטשן, איז פאַרליר איך דעם ווילן צו אַלין.

18 אויגוסט: דער יידישער רויטער קרייץ האָט איבערגעפירט פון באָדזענטין עטלעכע קראַנקע (און דאָס זענען קראַנקע אויף אַן אָנשטעקנדיקער קרענק) קיין קעלין אין שפּיטאָל אַריין.

1 סעפטעמבער: היינט איז דער ערשטער יאָרטאָג זינט עס האָט אויסגעבראָכן די מלחמה. איך דערמאָן זיך, וואָס מיר האָבן שוין איבערגעלעבט פאַר דער דאָזיקער קורצער צייט, וויפל ליידן מיר האָבן איבערגעלעבט. פאַר דער

מלחמה האָט יעדער געהאַט זיין אַרבעט, כּמעט קיינער איז נישט געווען אַרבעטלאָז. און אין די היינטיקע מלחמות זענען 90 פּראָצענט אַרבעטלאָז און נאָר 10 פּראָצענט וואָס האָבן אַרבעט. פּונקט ווי מיר האָבן געהאַט א מילכיקעריי, אין היינט זענען מיר אינגאַנצן אַרבעטלאָז. נאָר עס זענען נאָך פֿאַרבליבן א ביסל זאַפֿאַסן פון פֿאַר דער מלחמה, איז שעפּט מען נאָך פון זיי, אָבער זיי ענדיקן זיך דאָך שוין, איז נישט באַוווסט וואָס מיר וועלן טאָן.

13 ד ע צ ע מ ב ע ר: דער סאָלטיס האָט געזאָגט, אַז מיר זאָלן פֿאַרלאָזן די ווינונג, וויל ער וועט אָנשיטן אין דער ווינונג די קאָנטיגענט־קאַרטאָפֿל. דער טאַטע האָט דעם סאָל־טיס קוים איינגעבעטן, אַז די מענטשן זאָלן די קאַרטאָפֿל פירן דאָרט, ווו עס איז אַמאָל געווען די מילכיקעריי.

14 ד ע צ ע מ ב ע ר: היינט האָט מען אָנגעהויבן פירן די קאַרטאָפֿל. עס זענען היינט צונויפגעפירט געוואָרן ביי א 20 קווינטאַל.

16 ד ע צ ע מ ב ע ר: היינט האָבן די פּויערים א גאַנצן טאָג געפירט די קאָנטיגענט־קאַרטאָפֿל.

28 ד ע צ ע מ ב ע ר: עס האָט זיך ערשט דער ווין־טער אָנגעהויבן, און שוין עטלעכע טעג, אַז ס'איז א זאַווערי־כע. מען קאָן אפילו אויפן הויף נישט אַרויסגיין. אַזוי ציפּט דער פראָסט אין פּנים און אין די הענט.

דאָס יאָר 1941

21 מערץ: אַן אַנדער יאָר אין דער צייט האָבן זיך שוין אָנגעהויבן די אַרבעטן אין פעלד. און היינט איז נאָך ווינטער, ווי ס'זאָל זיין יאַנואַר, נישט מערץ. די פרעסט זעען גרויסע און די זאָוועראוכעס.

24 מערץ: היינט איז א ביסל וואַרעמער. עס איז דורכגעפאָרן דייטשיש מיליטער. צוממייסטן איז געווען קאַוואַלעריע. איך בין געשטאַנען ביים פענצטער און זיך צוגעקוקט צום פאָרנדיקן מיליטער. עס האָט זיך מיר אָנגעהויבן דרייען אין קאָפּ פון די פאָרנדיקע טאַבאָרן און קאַוואַלעריע, עס איז אויך געגאַנגען שווערע אַרטילעריע. עס איז מיר געווען אָנגענעם צו קוקן אויף דעם גייענדיקן מיליטער, ווייל פאַרבי אונדז גייט זעלטן ווען אדורך מיליטער.

1 אפריל: אַרום 10 אַזייגער אינדערפרי איז דורכגעגאַנגען א ייד פון קעלין און געזאָגט, אז פון היינט אָן ווען אין קעלין זיין א באַזונדערער יידישער קוואַרטאַל. איך האָב זיך אַזוי איבערגענומען מיט דער דאָזיקער פּריקרער ידיעה, אז א גאַנצן טאָג האָב איך נישט געוווסט וואָס עס טוט זיך מיט מיר. אַפילו דעם זעלבן טאָג זענען די יידן, וועלכע האָבן א וועלכע ס'איז משפּחה אויסער דעם קוואַרטאַל, אַוועקגעפאָרן פון קעלין און געפאָרן צו זייערע משפּחות. מיר ווידער האָבן כמעט די גאַנצע משפּחה אין קעלין, וואָס וועלן זיי איצט אָנהייבן צו טאָן? און א יקרות וועט דאָך זיין א געוואַלדיקער,

ווי אין די אַנדערע שטעט, ווו עס זענען פאַראַן קוואַרטאַלן. דער פעטער איז היינט געקומען פון קעלץ זיך אַן עצה האַלטן, וואָס ער האָט צו טאָן. דער טאַטעשי האָט אים געזאָגט, אַז ער זאָל דערווייל קומען צו אונדז. וואָס מיר ווילן טאָן, וועט ער אויך. איז ער אַוועק באַשטעלן א פור אויף מאָרגן.

דער סטאַראָסטע (שטאַדטהאָפּטמאַן) פון קעלץ, האָבן דערשטעל, האָט ווירקלעך דעם 31 מערץ 1941 אַרויסגעגעבן אַ פּאַראַדעכוג אויפן סמך פון דער אַלגעמיינער פּאַראַדעכוג פון גובערנאַטאָר פון ראַדאָמער דיס=טריקט אין דער פרעגע — ווענן שאָפן אַ געטאָ אין דער שטאָט. אין פערטן פונקט פון דערשטעלס פּאַראַדעכוג לייענען מיר: „די יידן ווילבע ווייטען נאָך אויסער דעם יידישן ווייכוגס=קוואַרטאַל מוזן זיך איבער=מראָגן ביז שבת, דעם 5=טן אַפּריל, 12 בייטאָג אין דעם יידישן ווייכוגס=קוואַרטאַל". אין פינפטן פונקט ווידער איז פּאַראַן אַ וואַרענוג, אַז „די יידן, ווילבע ווילן זיך נישט אויבערטראָגן צום באַשטימטן טערמין אין יידישן ווייכוגס=קוואַרטאַל, ווילן מיט צוואַנג אַרויסגעשיקט ווערן פון דער שטאָט קעלץ. עס ווערט זיי נישט דערלויבט זיין בעת דער דאָזיקער צוואַנגס=אויבערזיכלונג מיטנעמען מיט זיך נישט קיין מעבל, נישט קיין סחורה=זאַפּאַסן אהגל."

2 אַפּריל: נאַנצפרי איז דער פעטער אַוועקגעפאָרן נאָך די זאַכן, ווילבע זענען אין קעלץ. א גאַנצן טאָג האָבן געהאַלטן אין איין פּאָרן וואָגנס מיט זאַכן. די, וואָס פּאָרן מיט די דאָזיקע זאַכן זענען פאַרווויינט און גלייכגילטיק צו אַלץ. דער פעטער האָט געזאָלט קומען אַרום דריי אַזייגער נאָכמיטאָג. און דאָ איז שוין אָוונט און אים זעט מען נישט פון קעלץ. מיר האָבן נישט געווסט וואָס צו טראַכטן, וואָס איז דאָרט געשען. א גאַנצן אָוונט האָבן מיר געוואַרט אויף זיי, ערשט 2 אַזייגער ביינאַכט זענען זיי געקומען צו פּאָרן.

3 א פ ר י ל: היינט זענען אויך געקומען א סך פורן מיט זאכן. אין אָוונט, ווען מיר זענען געזעסן און געשמועסט מיטן פעטער, איז געקומען דער צווייטער פעטער, איך האָב זיך פֿאַרטראַכט, ווו וועלן זיי ביי אונדז זיין.

4 א פ ר י ל: דער פעטער, וואָס איז נעכטן געקומען צו פֿאָרן, איז היינט אַוועקגעפֿאָרן קיין בענטשקאָוו, ווייל ער איז א שניידער און ער האָט דאָרט געאַרבעט.

5 א פ ר י ל: מיר האָבן זיך דערוווסט, אַז דער פעטער, ווען ער איז געקומען קיין בענטשקאָוו, האָט זיך באַטראַכט און צוריקגעפֿאָרן קיין קעלין אין דעם קוואַרטאַל. מיר האָבן געהאַט זייער א סך ענטפֿער־נפֿש צוליב דעם, ווייל מיר זענען געווען זיכער, אַז ער וועט דאָרט נישט האָבן וואָס צו עסן. אַז ער האָט געאַרבעט, איז ער דורכגעקומען. און איצט זענען דאָ אַזויפיל מענטשן, ווי ער. דער טערמין פון אַריבער־פֿאָרן איז געווען בלויז פון 1־טן אַפּריל ביז היינט, ביז 12 נאָכמיטאָג.

23 א פ ר י ל: עס איז געקומען צו אונדז א יינגל, וואָס איז אַרויס פון דעם קוואַרטאַל. ער האָט דערציילט, אַז 2 קילאָ ראַזעווע ברויט קאָסטן 11 זלאָטעס, 1 קילאָ קאַרטאָפֿל קאָסט אַנדערטהאַלבן זלאָטעס א.א.וו. איך האָב א טראַכט געטאָן, וויפל מענטשן שטאַרבן פון הונגער, וויפל מענטשן עסן קאַרטאָפֿל־שאָלעכץ און אַנדערע זאכן, וואָס רופן אַרויס פֿאַרשידענע קרענק. פון אַזא עסן שאָפן זיך אַלערליי קרענק, פון וועלכע הונדערטער מענטשן שטאַרבן.

14 מ א י: עס איז שוין היינט העלפט מאי, און די פרילינגס־אַרבעטן האָבן זיך נאָך אַפילו נישט אָנגעהויבן. פון מאָג צו מאָג ווערט אַלץ טייערער, נאָר וואָס האָט ברויט גע־קאָסט 5 זלאָטעס, און איצט קאָסט שוין 10 זלאָטעס; אַלץ ווערט אַזוי טייער, אַז פּאַר געלט קאָן מען גאָרנישט קריגן. דאָס וועט זיין די צווייטע מלחמה.

25 מ א י: שוין א וואָך צייט, אַז ס'איז וואַרעם. די אַרבעטן אין פעלד ענדיקן זיך שוין. נאָר די שפּייז־פּראָדוקטן זענען אַזוי שרעקלעך טייער. הונדערטער מענטשן שטאַרבן פון הונגער און טויזנטער זענען פּאַראַן אַזעלכע, וואָס האָבן נישט אויפן ערשטן מאָלצייט. כמעט יעדן טאָג קומען אָן בריוו, מע זאָל דעם אָדער יענעם צושיקן שפּייז — טיר קאָנען דאָך פּאַר זיך נישט קויפן קיין ביסל שפּייז.

12 י ו נ י: היינט איז געקומען די זשאַנדאַרמעריע צו אייניקע א רייכן פּויער אויף א רעוויזיע, וויל עמעצער האָט אים געמסרט. מע האָט צוגענומען ביי דעם פּויער 2 קווינטאַל ווייץ, 1½ קווינטאַל קאָרן, 5 קווינטאַל קאַרטאָפּל און 2 קווין־טאַל האָבער און ער האָט געמוזט דאָס אַלץ אָפּפירן קיין ביע־ליני. אים האָט מען אַריינגעזעצט אין אַרעסט, וויל ער האָט די תבואה טייער פאַרקויפט.

13 י ו נ י: היינט איז אויך געווען די זשאַנדאַרמעריע צו מאַכן רעוויזיעס ביי די רייכע פּויערים.

14 י ו נ י: נאָכן מיטאָג זיצנדיק ביים טיש האָב איך הערצען, ווי די בריטשקע מיט דער זשאַנדאַרמעריע איז פאַר־

פּאָרן לעבן אונדז זיי האָבן זיך אָפּגעשטעלט און אַריינגענאַ־
גען, גלייך האָבן זיי אָנגעהויבן מאַכן די רעוויזיע, ווען זיי
האָבן דורכגעזוכט יעדעס ווינקל האָבן זיי געזאָגט, אַז דער
טאַטעשי זאָל קומען צו זיי דעם 16־טן. מיר האָבן איינגאַנצן
נישט געוווסט וואָס זיי האָבן געזוכט.

16 י ו נ י: גאַנצפרי איז דער טאַטעשי אַוועק אין
דער זשאַנדאַרמעריע, די מאַמע איז אויך געגאַנגען מיטן
טאַטן. ווען דער טאַטע איז אַרויס פון שטוב, זענען מיר גע־
ווען זייער פּאַראומערט, עטלעכע שעה האָב איך אַרויסגע־
קוקט דורכן פענצטער און געטראַכט אפשר וועלן זיי אָנקו־
מען, און דאָ איז אַוועק א שעה נאָך א שעה, און מען זעט זיי
נישט. איך האָב דורכגעטראַכט פאַרשידנס, צי האָט מען זיי
אַרעסטירט, צי די דאָזיקע זשאַנדאַרן זענען נישטאָ. איך
האָב שוין אַליין נישט געוווסט וואָס צו טראַכטן. איך האָב
געמוטען מיינע טרעפּעס און אַוועק צום שוסטער ער זאָל מיר
צוקלאַפּן צו זיי לעדערלעך. זיצנדיק ביים שוסטער וויל איך
האָב געוואַרט אויף די טרעפּעס, איז געקומען צו לויפן א יינגל
פון ביעליני און אָפּגעטרעטן ביי דעם דאָזיקן שוסטער וויל
יר האָט נישט געוווסט ווו מיר ווינען און געזאָגט אַז דער
פּעטער זאָל גיין אין דער זשאַנדאַרמעריע זאָגן וועמענס קאָרן
דאָס איז געווען וויל דעם טאַטן האָט מען דערווייל אַרעס־
טירט. אין איין אויגנבליק זענען מיר געלאָפּן אַהיים מיט דער
דאָזיקער טרויעריקער ידיעה. דער פּעטער איז גלייך אַוועק
אין דער זשאַנדאַרמעריע, די מומע איז אויך מיט אים גע־
גאַנגען. און מיר קינדער זענען פאַרבליבן אַליין בלויז מיט

דער באָבען. קיין אָונט־ברויט האָבן מיר שוין אינגאַנצן נישט געגעסן, אַוויגער 12 האָב איך זיך געלייגט שלאָפן.

17 י ו נ י: פון פּאָלודניאָווי איז געקומען צו אונדז זלמן, מיר זענען געווען זייער נייגעריק צוליב וואָס ער איז געקומען. ער האָט געזאָגט, אַז פון ביעליני איז עמעצער גע־קומען צו פּאָרן אויף א ראָווער און געווארנט אַז מע זאָל אָפּרוימען די בעסערע וועש און אנצוגן, ווייל די זשאַנדאַר־מעריע דאַרף נאָך דאָ זיין. נאָך אין זיין אָנווועזנהייט האָבן מיר אויפגעהויבט די בעסערע זאכן. איך בין אַרויסגעגאַנגען עטלעכע מאָל קוקן צי זיי פּאָרן נאָך נישט, אָבער מען האָט זיי נישט געזען. אין דאָרף האָט געהערשט אַ שרעקלעכע פּאַניק, ווי עס זאָלן דאַרפן אָנפּאָרן באַנדיטן. אין דעם זענען זיי אָנגע־קומען, צוערשט האָבן זיי געמאַכט אַ רעוויזיע ביי איינעם א פּויער און אָפּגעפּאָרן. וועו זיי זענען שוין געווען נאָענט פון אונדז האָב איך געמיינט, אַז דאָס האַרץ וועט מיר אַרויס־שפרונגען, אַזוי האָט עס מיר געקלאַפּט, נאָר דאַנקען גאָט, וואָס די זשאַנדאַרמעריע איז צו אונדז נישט אַריין, וויל זיבער האָבן זיי ביי אונדז באַדאַרפט זיין. אָבער איך האָב גע־זאָגט, אַז זיי וועלן פּאָרן צוריק וועלן זיי אַריינקומען. מיר זענען געווען אַזוי איבערגעשראָקן, אַז מיר האָבן נישט גע־וווסט וואָס מיט אונדז טוט זיך. וועו די זשאַנדאַרמעריע איז געפּאָרן צוריק, איז זי אויך נישט אַריינגעקומען. איך בין גלייך געגאַנגען נאָך זיי צי זיי טרעטן ערגעץ אָפּ. זיי זענען אַריין צו די וווו זיי זענען געווען גאַנץ פרי. צי זיי האָבן עפּעס רע־קוויזירט דאָס קאָן איך נישט זאָגן וויל איך וויים נישט. איך

בין באַלד אַוועק צום קוזין ער זאָל אויפן ראַוועך פּאָרן קיין ביעליני און זיי אַוועקפּירן עפּעס עסן, ווייל זיי האָבן נישט גענומען מיט זיך אויף אַזא לאַנגער צייט. אין עטלעכע מינוט אַרום האָב איך געבראַכט א פּעקל און ער איז גלייך אָפּגענעפּערן. וואָס איך בין געקומען אַהיים האָב איך עפּעס־וואָס אָפּגענעסן און דער ברודער האָט אַרויסגעפּירט די קו. דער ברודער האָט איינגאַנצן נישט געקאָנט עסן. איך בין אַוועק צום ברודער, ער זאָל גיין עסן. פּאַשענדיק די קו איז צו מיר געקומען צו לויפן די שוועסטער און געזאָגט, אַז אַלע גייען שוין. איך האָב זיך זייער דערפרייט וואָס זי האָט דאָס מיר געזאָגט. דער קוזין איז שוין געקומען צו פּאָרן, ווייל ער האָט זיי געטראָפּן אויפן וועג. איך בין באַלד גענאָפּן אַהיים צי זיי זענען שוין געקומען. אין א וועלכע ס'איז האַלבע שעה זענען זיי געקומען. מע קאָן זיך פּאָרשטעלן וואָס פּאַר א פּרייד עס האָט געהערשט אין שטוב וואָן מיר האָבן זיך דערזען. דער טאַטעשי האָט דערציילט, ווי זיי איז געווען אין אַרעסט, וועי־האָט צוגעטראָגן עסן, געגנוג, אַז ער האָט אונדז אַלין אויסדער־ציילט פּינקטלעך.

18 י ו נ י: נעכטן האָב איך פּאַרגעסן צוצושרייבן, אַז וואָן זלמן איז צו אונדז געקומען האָט ער געזאָגט, אַז מע האָט אַלעמען אַרעסטירט, נאָר דאַנקען גאָט, וואָס זיי זע־נען שוין צוריקגעקומען. נאָך דעם נעכטיקן פּיל איך מיך ווי געשטאַרקט. פּאַר די עטלעכע טעג האָב איך פּאַרלוירן אַזוי־פּיל כוחות, אַז אין דריי חדשים וויים איך נישט צי זיי וועלן מיר צוריקקומען.

20 י ו נ י: מיר האָבן זיך אויסגעקליבן אין וואַלד נאָך האַלץ. עס איז אונדז געווען אָנגענעם אין וואַלד, איך האָב געפונען 3 שוואַמען און יעדער פון אונדז האָט געגומען א בינטל האַלץ.

22 י ו נ י: עס איז נאָך געווען פינצטער וזען דער טאַטעשי האָט אונדז אַלעמען אויפגעוועקט און געהייסן הערן וואָס פאַר א שרעקלעך געקנאַל עס דערטראָגט זיך פון צפון-מזרח. עס איז געווען אזא קנאַלן, אז די ערד האָט זיך אויש געטרייסלט. דעם גאַנצן טאָג האָט זיך געהערט אזא קנאַלן. אָוונט-צו זענען אָנגעפאָרן יידן פון קעלץ האָבן זיי דערציילט, אז רוסלאַנד האָט דערקלערט די דייטשן קריג. ערשט איצט האָב איך פאַרשטאַנען דעם געקנאַל פון גאַנצן טאָג.

24 י ו נ י: אין מיטן פון שמועס האָבן מיר דערהערט א מין שוידערלעך ברומען פון אַראָפּלאַנען. אין עטלעכע מינוט אַרום האָבן מיר זיך דערוווסט, אז די קאַזאַרמעס אין בירקאָוצע זענען באָמבאַרדירט פון די אַראָפּלאַנען וועלכע זענען נאָר וואָס געגאַנגען. איך האָב זיך נישט דערשראָקן נישט געקוקט אויף דעם שווערן געקנאַל פון די באָמבעס. די מומע האָט זיך זייער דערשראָקן.

26 י ו נ י: די קנאַלן הערן זיך וויטער, צייטנווייז ווערן זיי נאָך שטאַרקער. קיין רעגן פאַלט שוין נישט צווישן וואָלקן אויב עס וועט נאָך דויערן אזוי 2 טעג וועט אַלץ ווערן פאַרוועלקט. עס איז שוין זייער טרוקן, מיטן שאָסיי קאָן מען אינגאַנצן נישט גיין אזוי שטיקט און ברענט דער זאַמד.

29 י ו נ י: היינט האָבן ווי עס איז זיך אויפגעהערט צו הערן די שאָסן, בלויז פון צייט צו צייט דערטראָגט זיך א דונער. פון צפון קומט אָן א וואָלקן, פון וועלכן עס דאַרף א גאָס טאָן א רעגן. נאָך וועלכן עס לעכצן אַזוי די מענטשן און אַלערליי געוויקסן וואָס לעבן נאָר. דער וואָלקן איז אָנגעקומען און עס האָט א גאָס געטאָן דער באַגערטער רעגן. ער איז געפאַלן איבער א שעה און דאָס איז א ביסל צו ווייניק פאַר דער דורשטיקער ערד.

3 י ו ל י: איך האָב זיך צונויפגערעדט מיט אייניעם א יינגל מיר זאָלן גיין אין וואַלד פֿרייַן נאָך האָלץ. נאָבן מיטאָג זענען מיר געגאַנגען אין וואַלד פֿרייַן. אין וואַלד קלייבנדיק דאָס האָלץ האָבן מיר דערזען א פוקס, מיר האָבן זיך א ביסל איבערגעשראָקן אָבער דער פוקס האָט זיך פאַר אונדז דערשראָקן און אַנטלאָפן, מיר האָבן וויטער געקליבן האָלץ.

10 י ו ל י: עס איז אָנגעקומען זייער א שוועכע צייט. עס איז שוואַר דורכצולעבן יעדע שעה. מיר האָבן שטענדיק געהאַט א ביסל שפייז-זאַפאַסן כאָטש אויף א חודש, און איצט איז שוואַר צו קויפן שפייז אויף איין טאָג. עס איז נישטאָ דער טאָג עמעצער זאָל נישט קומען בעטלען, וואַר נאָר עס קומט ווייל נישט גאָרנישט נאָר עפּעס אָפּצוועסן, וואָס איז איצט צום שווערסטן.

11 יולי: די יינגלעך גייענדיק אין וואַלד נאָך יאָגדעס, האָבן אויך אונדז מיטגערופן. מיר האָבן געגומען כלים אויף יאָגדעס. צום ערשטן מאָל גייען מיר היינטיקן זומער אין

וואַלד. ווי נאָר מיר זענען געקומען אין וואַלד האָבן מיר גלייך אָנגעהויבן קלייבן די יאָגדעס. ס׳איז זייער גוט צו קלייבן יאָגדעס, בלויז די קאָמאַרעס און זשוקעס בייסן. מיר האָבן אָנגעקליבן פולע כלים און געגאַנגען אַהיים. 5 ליטער יאָגדעס האָבן מיר עס אָנגעקליבן אויף א גוטן אָנהייב.

14 יולי: היינט זענען דורכגעפאָרן צוויי אויטאָס מיט דייטשישער זשאַנדאַרמעריע פון קעלין. מיר האָבן געשמועסט, אַז זיי פאָרן קיין באָדזענטין צו מאַכן רעוויזיעס. וען זיי זענען שוין געווען דורכגעפאָרן איז באַלד געקומען צו פאָרן דער פעטער נאָר ער האָט גאָרנישט געוווסט וויל זיי האָבן אים געמיטן אין וועג, און געזאָגט האָט ער, אַז זיין זון וועט צוריקקערן וועט ער אָוונט־צו קומען זאָגן ווו זיי זענען געפאָרן. נאָך מיטאָג איז ער געקומען און געזאָגט, אַז זיי זענען געפאָרן הינטער באָדזענטין אין איינעם א דאָרף וויל די פויערים האָבן נישט צוגעשטעלט דעם קאָנטיגענט פי, האָבן זיי פאַרנומען א סך בהמות.

16 יולי: היינט האָט מיט אונדז פאַסירט א שיינע זאַך אין וואַלד. באַלד אינדערפרי זענען מיר אַוועק נאָך יאָגדעס, מיר האָבן צונויפגעקליבן זייער א סך, מיר האָבן שוין געהאַט א האַלבע כלי וויי ס׳האָט זיך געמאַכט אַזא נעפל אין וואַלד און ס׳האָט אָנגעהויבן פאַלן א רעגן און גלייך זענען מיר אַנטלאָפן אַהיים. אַיידער מיר זענען אַרויס פון וואַלד זענען מיר געוואָרן דורכגענעצט. וען מיר זענען געקומען אַהיים האָבן מיר זיך איבערגעטאָן.

17 י ו ל י: שטייענדיק אין הויף האָב איך באַ־
מערקט, אַז עס פאָרט אויף אַ ראָוועד עפּעס א פּריילן אוּן
אַז זי האָט פאַרלוירן דעם גלייכגעוויכט. צוקוטענדיק צום
אָרט וווּ דער וועג פּאַרקערעוועט איז זי אומגעפאַלן אוּן אָנגע־
הויבן זייער צו שרייען. דער טאַטעשי איז גלייך צוגעגאַנגען
אוּן זי אויפגעהויבן פּוּן אונטער דעם ראָוועד. זי האָט זיך פאַר־
וווּנדעט די קני אַזש ביז דעם סאַמע ביין, זי האָט געפּערלעך
געשרינען פּוּן וויטיק. די טאַמעשי האָט איר גלייך פּאַרבאַנ־
דאַזשירט אוּן זי איז נאָך געזעסן עטלעכע מינוט. באַלד איז
געקומען דער באַלעבאָס פּוּן ראָוועד אוּן האָט זי פּאַרנומען
אויפּן ראָוועד צו זיך.

18 י ו ל י: די פּריילן וואָס האָט זיך נעכטן פּאַרווונ־
דעט דעם פּוּם, האָט מען היינט אָפּגעפּירט קיין קעלין אין
שפּיטאָל אַריין, וויל מע האָט זי ערשט היינט אָפּגעפּירט קיין
באָדזענטין אוּן גלייך האָט מען זי אָפּגעפּירט קיין קעלין.

22 י ו ל י: דער הימל האָט זיך אָנגעהויבן וואָלקענען
פּוּן אינדערפרי, אַרום מיטאָג־צייט איז אָנגעקומען אַ כּמאַרע
מיט שרעקלעכע בליצן. יעדעס מאָל וועלן ס׳האָט א דונער גע־
טאָן האָט די ערד געציטערט. אין דעם איז אָנגעלאָפּן עפּעס
א מיידל אוּן זאָגט, אַז א קו איז געוואָרן דערשלאָגן דורך
אַ דונער אוּן אַז דער טאַטעשי זאָל זי גיין באַקוקן אָבער דער
טאַטעשי איז נישט געגאַנגען. וועלן דער רענן האָט אויפגע־
הערט זיענען מיר געגאַנגען צו דעם דאָזיקן באַלעבאָס.

2

Fizyka z Astronomią

NAZWA PRZEDMIOTU

Nazwisko Rubinowicz D

Imię Rubinowicz D

Klasa ____ Rok nauki ____

Rok szk. ____/____

ZŁÓŻ GROSZ NA BUDOWĘ SZKÓŁ POWSZECHNYCH

האָבן זיי אָפּגעפירט אין דער זשאַנדאַרמעריע. די פּאָליציי האָט געזאָגט זיי זאָלן זיך היינט שטעלן אין פּאָליציי־וואַך. איינער פון זיי האָט זיך געשטעלט און דער צוויטער איז נישט געגאַנגען, איז די פּאָליציי געקומען נאָך אים. וועז זיי זענען אַריינגעקומען אין שטוב האָבן זיי אים געטראָפן זיך אָנטאָן, און ער דערזעענדיק די פּאָליציי איז אַנטלאָפן. די פּאָ־ליציי האָט אים אָנגעהויבן צו יאָגן, זעענדיק, אַז זיי וועלן אים נישט כאַפּן, האָבן זיי אָנגעהויבן אים נאָכשיסן און אים גע־טראָפּן אין דער רעכטער ברוסט. ער איז נישט געוואָרן דער־הרגעט אויף טויט. די פּאָליציי האָט גלייך טעלעפּאָנירט קיין קעלץ נאָך אַן אויטאָ, אין עטלעכע מינוט איז דער אויטאָ געקומען צו פּאָרן און אַוועקגעפירט אים אין שפּיטאָל. בייַם טעלעפּאָנירן האָט דער פּאָליציאַנט געריסן פון זיך די האָר פון קאָפּ, אַזוי האָט ער באַדויערט זיין טאַט.

12 אָקטאָבער: אינדערפרי איז אין אָנפאַנג גע־פאַלן א רעגן, אין א מינוט אַרום האָט דער רעגן זיך פאַרביטן אין א שניי־קאַשע. דערנאָך וועז ס'האָט זיך געמאַכט א שניי־זאַווערוכע איז געווען אוממעגלעך אַרויסצוגיין אין דרויסן. אַרום מיטאָג־צייט האָט זיך געמאַכט א פראָסט און ס'האָט זיך געשטעלט אַן אמתער ווינטער. ס'איז היינט געווען ענלעך אויפן 12־טן יאַנואַר און נישט אויפן 12־טן אָקטאָבער.

13 אָקטאָבער: גאַנצפרי איז שוין געפאָרן א זשאַ־דאַר אויף א מאָטאָציקל קיין באָרוענטין, פאָרנדיק האָט ער אָפּגעטרעטן בייַ אונדז זיך אָנצוווארעמען. זייענדיק אין שטוב

האָט דער זשאַנדאַר געזאָגט, אַז די יידן פון קראַינאָ זאָלן אים קויפן צוויי שאָפּענע פּעלעכלעך אויף א פּוטער. פּאָרנדיק צו־ריק האָט ער אָפּגעטראָטן אין קראָם און אַריינגערופן די מא־מעשי זי זאָל אים איבערזעצן. וועז די מאַמעשי איז אַרוים־געגאַנגען פון קראָם האָט דער דאָזיקער זשאַנדאַר געגעבן דער מאַמעשי ¼ ליטער ברענפן.

15 ס ע פ ט ע מ ב ע ר: גאַנצפרי זענען מיר אַוועק־געגאַנגען דאַוונען קיין גורנא וויל היינט איז יום־טוב. קו־מענדיק קיין גורנא האָט מען אונדז געזאָגט אַז דייטשן זענען אין דאָרף. אין עטלעכע מינוט אַרום זענען זיי אַריינגעקומען און געזאָגט אַז די עלטערע זאָלן מיטגיין מיט זיי צו עפּעס אַן אַרבעט. זשענדיק אַז דייטשן גייען זענען עטלעכע מענטשן אַנטלאָפן הינטערן פּלויט, אייגער אויפן בוידעם. וועז די דיי־טשן זענען אַרוים האָט עפּעס א פּרוי געזאָגט, אַז די מענער האָבן זיך באַהאַלטן. מיין פּעטער, זשענדיק, אַז זיי זענען אַוועקגעגאַנגען איז צוריק אַריינגעקומען אין שטוב. וועז ער איז אַריין אין שטוב האָב איך באַמערקט, אַז זיי האָבן זיך צוריק אומגעקערט, האָב איך געזאָגט צום פּעטער אַז ער זאָל אָנטאָן אַן אַנדער היטל און אַנדער רעקל וועלן זיי אים נישט דערקענען, וויל זיי האָבן אים געזען ווי ער איז אַנטלאָפן. וועז די דייטשן זענען אריין צום צווייטן מאָל האָבן זיי דעם פּעטער נישט דערקענט און זיך געפּרעגט, וווּ זענען די אַנ־דערע, זיי האָבן זיי געזוכט אָבער זיי האָבן קיינעם נישט גע־פּונען, דעם מאַטעשי האָבן זיי גאָרנישט געזאָגט, וויל ער איז באַפּריט פון אַלע אַרבעטן. וועז זיי האָבן קיינעם נישט גע־

30 י ו ל י: טרייבנדיק די קו פון פעלד האָב איך דער־
זען, אז עס שטייט עפּעס א לאַסט־אויטאָ לעבן דעם קבר פון
א דייטש. אין אָנהייב האָב איך געמיינט, אז מע פֿאַרריכט.
וועז איך בין צוגעגאַנגען נעענטער האָב איך דערזען, אז מע
נעמט אַרויס די ביינער פון דעם דאָזיקן דייטש, וועלכער איז
דערהרגעט געוואָרן אין אָנהייב פון דער מלחמה. איך האָב
געזען אַלע טיילן פון קערפּער, דעם קאָפּ באַזונדער, די הענט
באַזונדער, דעם גוף באַזונדער און די פיס. קיין לייב איז אין־
גאַנצן נישט געווען. ס׳האָט זיך גאָרנישט געפילט וויל מ׳האָט
באַגאָסן מיט עפּעס א פליסיקייט. אויף דעם אויטאָ זענען שוין
געווען צוויי אָנגעפילטע טרומענעס, אויסער דעם, זענען נאָך
געווען א סך לויזיקע טרומענעס. די גרוב האָט מען צוריק פֿאַר־
שיט און דאָס אָרט האָט מען באַשיט מיט עפּעס א פּראָשעק.

4 א ו י ג ו ס ט: פון סאַמע אינדערפרי האָט די זון
שרעקלעך געבראָטן. גייענדיק אין וואַלד פֿריין נאָך האָלץ,
האָבן מיר נישט געקאָנט קומען צוריק אַזוי דושנע איז געווען.
נאָך מיטאָג זענען אָנגעקומען צוויי וואָלקנס איינער פון צפון־
מזרח, דער צווייטער פון דרום־מערב, און ביידע זענען גע־
גאַנגען אייגער קעגן צוויטן. אָוונט־צו זענען ביידע וואָלקנס
זיך צונויפגענגען און ס׳האָט זיך געמאַכט א שרעקלעכער
שלאַקערעגן מיט מגראָדיקע דונערס. ס׳איז קיין מינוט נישט
אַדורך, עס זאָל עטלעכע מאָל נישט בליצן. אין שטוב איז ge־
וען אַזוי ליכטיק ווי בייטאָג, אז ס׳האָט א דונער געטאָן האָט
די ערד געציטערט. מיר האָבן געזאָגט, אז ס׳איז שוין דער
סוף פון דער וועלט. דאָס וואַסער האָט צוגעדעקט אַלע פעל־

דער, וואָס ס׳האָט זיך געפונען אויפן וועג דאָס אַלץ איז אַוועק־
געשוומען מיטן וואַסער. דער פעטער איז אַרויסגעגאַנגען
עטלעכע מאָל אין דרויסן, האָט ער געזאָגט, אז די וואָלקנס
פון צפון זענען שרעקלעך רויט און מיר האָבן נישט געווסט
וואָס דאָס איז. דערווייל שטייט איך אַזוי ביים פענצטער און
זע, אז ערגעץ ברענט. מיר זענען גלייך אַרויסגעגאַנגען און
נישט וויט פון אונדז האָט געברענט. ס׳האָט זיך געמאַכט
א פאַניק נאָר קיינער איז צו דער שרפה נישט געגאַנגען וויל
די דונערס האָבן נישט אויפגעהערט זיי האָבן זיך נאָך פאַר־
שטאַרקט. די שרפה האָט גלייך אויפגעהערט וויל דער
שלאַקסרעגן האָט פאַרגאָסן דאָס פייער. דער דאָזיקער שרעק־
לעכער שטורעם האָט געדויערט 2½ שעה, דערנאָך איז די
כמארע אַוועק אויף צפון־זייט.

5 אויגוסט: באַלד אינדערפרי בין איך געגאַנגען
זען וועלכע שאָדנס האָט דאָס וואַסער אָנגעמאַכט בעת דעם
נעכטיקן שטורעם. אומעטום איז אָן א שיר גריבער, אין פעלד
איז נישטאָ — — — — — — — —

(אין דעם אָרט פעלט א גאַנץ זייטל און דאָס נעכסטע
זייטל הייבט זיך אָן מיט דעם זילב קא — די ענדע פון
אַן אומבאַשטימט פּויליש וואָרט).

...פאַרנאַכט האָבן מיר געלאָשן וואַפענע. איך מיטן וועכ־
טער האָבן געטראָגן די וואַסער און דער צווייטער האָט די
וואַפענע געמישט. אין אָוונט זענען מיר געגאַנגען אַהיים.

3 סעפטעמבער: היינט איז געקומען צו פארן צו אונדז דער קאמיסאר מע זאל מארגן קומען צו דער ארבעט.

4 סעפטעמבער: 8 אזייגער בין איך אוועק צו דער ארבעט נישט בלויז איך בין געגאנגען, עס זענען געגאנגען נאך עטלעכע יינגלעך. וועז מיר זענען געקומען האט דער וועכטער געהייסן אז איך און נאך איין יינגל זאלן דערלאנגען שטייגער דעם מויערער. דאס איז נישט געווען קיין שווערע ארבעט, נאר ס'איז מיר געווארן זייער נודנע ביי דער דאזיקער ארבעט. וועז מיר האבן שוין באדארפט אוועקגיין האט דער סעקרעטאר געזאגט אז מיר זאלן דעם 7-טן קומען צו דער ארבעט.

די אלגעמיינע צוואנגס-ארבעט פאר דער וידישער באפעלקערונג אין דער גענעראל-גובערניע איז פעסטגעשטעלט געווארן דורך דער פארארדענונג פון האנס פראנק פון 26-טן אקטאבער 1939. דער 2-טער אויפשלום פון העכסטן אפּירער פון ס.ס. און פאליציי אין דער גענעראל-גובערניע, פרידריך קרוגער, פון 12-טן דעצעמבער 1939 האט אויסגעבראכט די פליכט פון דער צוואנגס-ארבעט פאר יידן אונטן דעם עלטער פון 12 ביז 60 יאר, האט פארמולירט דעם אופן פון רופן צו דער צוואנגס-ארבעט און די שטראף-סאנקציעס פאר נישט אפּהיטן די דאזיקע פארשריפטן. דערויבער האט דודל, וועלכער איז געבוירן געווארן דעם 27 יולי 1927, געמוזט ארבעטן פאר דעם אקופאנט. ער האט געארבעט מיט אנדערע הויפטזעכלעך ביים אפּרוינקן דעם שניי פון די וועגן און ביים רעמאנטירן די געביידע פון גמוינע-אמט אין גורנע.

7 סעפטעמבער: היינט זענען מיר אויך געגאנגען צו דער ארבעט. היינט זענען געקומען עטלעכע צענדליק מענטשן צו דער ארבעט. עטלעכע מענטשן זענען אוועק רייניקן און אויסווייסן דעם ארעסט-הויז פון דער גמוינע. איך בין

אויך געגאַנגען צוזאַמען מיט זיי. ווייל עס זענען נעווען א סך מענטשן האָבן מיר געעגדיקט אַלע אַרבעטן און אַזוינע אַחיים.

16 ס ע פ ט ע מ ב ע ר: פון סאַמע אינדערפרי איז א שיין וועטער. נאָכן מיטאָג זענען מיר געגאַנגען אין וואַלד נאָך האָלץ. אין וואַלד זוכנדיק האָלץ, האָב איך געפונען א מאַשינביקס. איך האָב זיך אַזוי אויפגערעגט, אַז די פים אונטער מיר האָבן זיך געטרייסלט.

21 ס ע פ ט ע מ ב ע ר: א זשאַנדאַר פון ביעליני פאָרנדיק קיין באָדזענטין אויף א מאָטאָציקל, איז געפאָרן אַזוי שנעל, אַז דער מאָטאָציקל איז אים קאַליע געוואָרן. ער האָט אים נישט געהאַט ווו איבערצולאָזן, האָט ער אים אַרויסגעפירט צו אונדז אין פירהויז. אין דעם זענען אָנגעפאָרן יידן פון באָדזענטין, דער זשאַנדאַר האָט זיי אָנגעהויבן לעגיטימירן, און איין יוד האָט פון אים דערווייל לייטיש אַרויסגעכאַפט. ער האָט זיי אָנגעזאָגט זיי זאָלן צושיקן א מעכאַניק פון מאָטאָציקלען. 8 אַזוינער אָוונט איז געקומען א מעכאַניק אויף א מאָטאָציקל און זיך גענומען צו דער אַרבעט. איך האָב זיך מיט נייגעריקייט צוגעקוקט צו דעם אַלעמען. אַזוינער 12 האָבן זיי אים פאַרריכט. מעכאַניקער זענען געווען צוויי און זיי זענען אויף די מאָטאָציקלען אַוועקגעפאָרן קיין באָדזענטין, ווייל זיי האָבן באַדאַרפט צו פאַרענדיקן, און מאָרגן אָפּפירן קיין ביעליני.

7 א ק ט א ב ע ר: פאָריקע וואָך האָט די פאָליציי גע-פונען ביי צוזיי פויערים א דערהרגעטן חזיר, און דאָס פלייש

פונען האָבן זיי געזאָגט אַז יעדער איינער זאָל זיך גיין אַהיים ווייל קיין שום געבעט וועט דאָ נישט פאָרקומען. גייענדיק אַהיים, האָבן אונדז די מענטשן געזאָגט, אַז די זשאַנדאַרמעריע גייט אַרום איבער קראַינא נאָכן קאָנטינגענט. זיי פאַרגעמען די בהמות און די באַלעבאָטים, וועלכע האָבן פאַרן קאָנטינגענט גאָרנישט געגעבן.

לויט מיר נאָך איז די פאַרצייכענונג געמאַכט געוואָרן נישט דעם 15־טן סעפּטעמבער נאָר דעם 15־טן אָקטאָבער 1941, ווייל דעם 14־טן אָקטאָבער (דינסטיק) איז אין 1941 אויסגעפאַלן שמחת־תורה. צו מאָרגנס, דעם 15 אָקטאָבער, האָט דודל פאַרשריבן אין זיין טאָג־בוך, אַז ער איז געקומען קיין גורנע דאַוועקען, ווייל אין יום־טוב איז רעליגיעזע יידן פאַרווערט צו שרייבן. דעם 15־טן סעפּטעמבער 1941 איז נישט געווען קיין יום־טוב־טאָג.

1 נאָוועמבער: היינט זענען געוואָרן אַרויסגעהאָנגען אין קעלין מעלדונגען, אַז ווער עס וועט אַריינגיין אַדער אַרויסגיין פון „יידישן קוואַרטאַל", דעם דראָט טויטשטראָף. ווייל ביז דער צייט האָט מען געקאָנט אַרויסגיין און אַריינגיין אין דעם קוואַרטאַל. דאָס דאָזיקע נייעס האָט מיך זייער אומעטיק געמאַכט, נישט נאָר מיך נאָר יעדן איזראַעליט וואָס האָט דאָס געהערט. נישט בלויז אין קעלין זענען געוואָרן אויסגעהאָנגען די מעלדונגען נאָר אין אַלע שטעט פון דער גענעראַל־גובערניע (אַזוי רופט זיך אָן א טייל פון געוועזענעם פוילן).

דעם 15־טן אָקטאָבער 1941 האָט דער גענעראַל־גובערנאַטאָר האַנס פראַנק אַרויסגעגעבן אַ פאַראָרדענונג, וועלכע האָט פאַרווערט דער יידישער באַפעלקערונג אונטער שווער־שטראָף צו פאַרלאָזן דעם געטא. די

dzieli zeby kazdy poszedł do domu
bo zadnej modlitwy tu nie będzie.
Idąc do domu, to nam ludzie powie-
dzieli, ze Żandarmerja chodzi w Kra
nie za kontyg:mytem. zabierają krowy
i gospodarzy, którzy nie dali nie kon
tygenty

1 l i s t o p a d a: Dziś zostały urzęd
zone ogłoszenia w Kielcach, ze kto
wejdzie albo wyjdzie z „Dzielnicy
Żydowskiej" to jest pod karą smierci
Bo do tej pory to można było wyjść
i wyjść do dzielnicy. Bardzo mnie zas
mucila ta nowina, nie tylko mnie ale
każdego Izraelita co to słyszał.

פֿאַראַרדענונג האָט אָנגעהויבן צו פֿאַרפֿליכטן גלייך אין זעלבן טאָג פון איר פֿאַרעפֿנטלעכונג.

די פֿאָלן פון דערהרגענען יידן דורך דייטשישע זשאַנדאַרן, וועגן וועלכע עס גיט איבער וויימער דוקל, זענען טאַקע אומפֿולשטענדיק פֿאַרבונדן מיט דער אויבנדערמאָנטער פֿאַראַרדענונג, ווי אויך מיט די פֿאָליציי־אישע אויספֿיר־באַשלוסן, אַרויסגעגעבענע אין דער פֿראָגע דורך דער אַרטיקער אָקופֿאַציע־מאַכט. בלויז אין סאַמע אָנהייב האָט מען א באַשטימטע טייל ענינים פון דער קאַטעגאָריע איבערגעשיקט קיין ראָדאָם אין זאַנדערגע־ריכט, וועלכער האָט אויבריקנס אַרויסגעגעבן אַלס כלל טויט־אורטיילן.

28 נאָוועמבער: נאָך מיטאָג איז געקומען צו־פֿאָרן דער בריוווטרעגער און געבראַכט א פֿאַראַרדענונג מיט א שטראָף־מאַנדאַט צו באַצאָלן 150 זלאָטעס. פֿאַר דעם וויל דעם IX/2 איז געקומען צו אונדז מאָלן אויף די זשאַרנעס א שכן א ייד און גלייך זענען געקומען דער סאָלטיס מיטן סע־קרעטאַר פון דער גמינע און זיי האָבן צעהאַקט דעם זשאַרנע־שטיין און זיי האָבן אָנגעשריבן א פּראָטאָקאָל, אַז ער איז פון קוואַרטאַל, און היינט איז אָנגעקומען צו באַצאָלן שטראָף.

5 דעצעמבער: היינט גייט אַרום דער סעקוועס־טראַטאָר מיטן סאָלטיס און זיי זענען אָפּגעטרעטן ביי אונדז, און דער סאָלטיס האָט מיך אַוועקגעשיקט אין עפּעס א שלי־חות צו אַן אַנדערן סאָלטיס. נייענדיק צוריק האָב איך אָנגע־טראָפֿן די שוועסטער, וועלכע איז ערגעץ געלאָפֿן, וועג איך האָב זי געפֿרעגט, ווו זי לויפֿט, האָט זי געזאָגט, אַז זי גייט לייען געלט וויל ס'איז ווידער אָנגעקומען צו באַצאָלן 154 זלאָטעס עפּעס א פּאָרלעגענעס שטייער. קומענדיק אַהיים האָט זיך דער סאָלטיס געקריגט מיטן טאַטעשי, וויל ער האָט געוואָלט אָנשרייבן א פּראָטאָקאָל, אַז מיר העלפֿן יידן פון

קוואַרטאַל, און דאָס איז איננאַנצן נישט אמת. דערנאָך האָבן זיי זיך אויפגעהערט קריגן און זיי זענען צוריק געווען אין א גוטן הומאָר.

6 ד ע צ ע מ ב ע ר: שפּעט אין אָוונט איז געקומען צו לויפן דאָס יינגל פון שוסטער אַז ס׳איז געקומען צו זיי פּאָליציי דער סאָלטיס און דער קאָמיטעט פון קאָנטיגענט, אַז מע זאָל זיי געבן 150 זל אויב ער וועט נישט געבן וועט מען נעמען דעם פּאָטער אין אַרעסט, איז זאָל דער טאָטעשי פּאָגעבן 100 זל. וויל ער האָט ביי זיי געבאָרגט. דעד טאָטעשי איז גלייך מיט אים אַוועקגענאַנגען און געבעטן די פּאָליציי אַז דער באַלעבאָס פון די געלטער זאָל וואַרטן ביז דינסטיק און ער זאָל מסכים זיין דערויף, און דער טאָטע וועט אים ברענגען.

12 ד ע צ ע מ ב ע ר: נעכטן נאָכמיטאָג האָב איך זיך גענאָזט קיין באָדזענטין וויל איך מאַך מיר פּלאָמבעס און איך האָב געהאַט בדעה צו נעכטיקן. היינט מיטן פריען פרימאָרגן איז געקומען די זשאַנדאַרמעריע. ווען זיי זענען געפּאָרן מיטן שאָסיי האָבן זיי אָנגעטראָפן איינעם א יידן גייענדיק הינטער דער שטאָט און זיי האָבן אים גלייך דערשאָסן אָן א שום סיבה, ווען זיי זענען אַזוי געפּאָרן וויטער האָבן זיי דערשאָסן נאָך איין יידישע פרוי ווידער אָן שום סיבה. אַזוי זענען געפּאָלן 2 קרבנות אָן שום סיבה. גייענדיק אַהיים האָב איך זיך זייער געשרעקן איך זאָל זיך צומאָל מיט זיי נישט צונויפטרעפן, אָבער איך האָב זיך מיט קיינעם נישט געטראָפן.

21 grudnia: Dziś poszedłem do Bo-
drętyna skończyć sobie te plomby i tak
było lekarz dentysta mi je skończył dziś.
Gdy przyszedłem do domu to tatusia nie by-
ło bo pojechał do Kielc po kontygentową mąkę
dla Żydów z całej gminy Suzino w nocy ta-
tuś przyjechał nie z mąką bo koń ustał i zos-
tawił ją u jednego gospodarza 3 km od nas,
a jutro ją dopiero przywiezie.
22 grudnia: Tatuś wyjął specjalną furman-
kę i przywiózł mąkę, a ja zrobiłem listę i zaczę-
liśmy rozdawać mąkę.
26 grudnia: Tatuś się akurat ubierał
gdy do niego przyszedł jakiś chłopak żeby poszedł
do sklepu bo go Żandarm woła a niewiadomo

13 ד ע צ ע מ ב ע ר: היינט איז ווידער די זשאַנדאַר־
מעריע געפאָרן קיין באָדזענטין. דער פּויער וואָס איז מיט זיי
געפאָרן איז געווען פון קראַינאָ. וואָן ער איז געקומען צו פאָרן
האָט ער דערציילט, אַז היינט איז ווידער געפאַלן א קרבן פון
זייערע הענט. מיר האָבן זיך זייער איבערגענומען מיט דער
דאָזיקער ידיעה, ווייל ביז איצט איז נאָך נישט געווען
אַזא פאַל.

21 ד ע צ ע מ ב ע ר: היינט בין איך געגאַנגען קיין
באָדזענטין צו פאַרענדיקן מיט די פּלאָמבעס און אַזוי איז גע־
וואָן דער דענטיסט האָט זיי מיר היינט געענדיקט. וואָן איך
בין געקומען אַהיים איז דער טאַטעשי נישט געווען וויל ער
איז געפאָרן קיין קעלין נאָך דעם קאָנטינענט־טעל פאַר די יידן
פון דער גאַנצער גמינע. שפּעט ביינאַכט איז דער טאַטעשי
געקומען נישט מיט דעם מעל, ווייל דאָס פערד איז צוגעשטא־
נען אין ער האָט עס איבערגעלאָזט ביי א פויער 3 קילאָמע־
טער פון אונדז, און ערשט מאָרגן וועט ער עס ברענגען
צו פירן.

22 ד ע צ ע מ ב ע ר: דער טאַטעשי האָט געדונגען
א ספּעציעלע פור און געבראַכט דאָס מעל, און איך האָב גע־
מאַכט א רשימה און מיר האָבן אָנגעהויבן פאַנאַדערצוגעבן
דאָס מעל.

26 ד ע צ ע מ ב ע ר: דער טאַטעשי האָט זיך גראַד
אָנגעטאָן, וועז צו אים איז געקומען עפּעס א יינגל ער זאָל גיין
אין קראָם ווייל א זשאַנדאַר רופט אים אין ס'איז נישט בא־

וווסט צוליב וואָם. דער טאַטעשי האָט זיך אָנגעטאָן און איז אַוועק אין קראָם. מיר ווידער האָבן זיך זייער שטאַרק איבער־געשראָקן, ווייל מיר האָבן נישט געווווסט צוליב וואָם ער רופט אים. אין דער איצטיקער צייט קאָן מען דאָך פֿאַר א ליא־דע וואָם אַרעסטירן. אין עטלעכע מינוט איז דער טאַטעשי געקומען, האָט ער געזאָגט, אז ס׳זאָלן קומען צו אים אין קראָם 5 יידן, און צוליב וואָם האָט ער נישט געזאָגט. איך בין גלייך אַוועק זיי מודיע זיין. וועג איך בין צו זיי געקומען האָט דאָם זיי אויך פֿאַראינטערעסירט צוליב וואָם דער דאָזיקער זשאַנ־דאַר רופט זיי. זיי זענען אַלע באַלד מיט מיר געגאַנגען אין דער קראָם. אויפן וועג האָבן מיר געטראָפֿן דעם טאַטן, דער טאַטעשי האָט געזאָגט אז זיי קאָנען זיך שוין אומקערן אַהיים, ווייל ס׳איז אָנגעקומען א פֿאַראָרדענונג די יידן זאָלן אָפּגעבן אַלע פוטערם אפילו קליינע שטיקלעך. און די 5 יידן וועלן זיין פֿאַראַנטוואָרטלעך אויב מע וועט נישט געבן. און ביי וועמען מע וועט טרעפֿן אָדער געפינען פוטער, וועט באַקומען טויט־שטראָף, אזוי שארף איז געוואָרן אַרויסגעגעבן די דאָזיקע פֿאַראָרדענונג. דער זשאַנדאַר האָט געגעבן א טערמין ביז 4 אַזייגער נאָכמיטאָג אָפּגעבן אַלע פוטערס. אין א קורצער צייט האָבן די יידן אָנגעהויבן טראָגן שטיקלעך און גאַנצע פוטערס. די מאַמעשי האָט גלייך צעטרענט דריי פוטערס און די קעל־נער פון אַלע מאַנטלען. 4 אַזייגער איז דער זשאַנדאַר אַליין געקומען צו אונדז נאָך די פוטערס, האָט געהייסן דעם פּוילישן פֿאָליציאַנט ער זאָל מאַכן א ליסטע פון די אָפּגעגעבענע פו־טערס וועלכע די יידן האָבן געבראַכט. דערנאָך האָבן מיר זיי

אַרײַנגעלײגט אין צווײַ זעק און צוויי יידן האָבן זיי אָפּגע־
טראָגן צו איינעם א פּויער וואָס האָט זיי באַאַרפט אָפּפּירן
אויף דער פּאָליציי־וואַך קיין ביעליני. וועגן דער דאָזיקער פּאַר־
אָרדענונג האָבן מיר זיך דערוווסט נעכטן וויל דער טאַטעשי
איז געווען אין קעלין האָט ער אונדז דערציילט, אַז די דאָזיקע
פּאַראָרדענונג איז אין קעלין געווָארן אַרויסגענגעבן אייערנעכטן.

דעם 24 דעצעמבער 1941 האָט דער אָבשירער פון דער זיכערהייטס־
פּאָליצי און זיכערהייטס־דינסט אין דער געגנראַל־גובערניע, עכערהאַרד
שיינגאַרט, אַרויסגעשיקט — אויף דער פּאַראָרדענונג פון רייכספירער
ה. הימלער — אַ באַפעל־דעפעשע צו די אָבשירער פון ס.ס. און פּאָליצי
אין אַלע פּונקט דיסטרויקטן, זיי זאָלן ווי צום שנעלסטן דורכפירן אַ
קאָנפיסקאַטע פון אַלערלי פּושער־אויסאַרבעטונגען ביי דער יידישער באַ־
פעלקערונג. אין דעם לעצטן טייל פון דעם דאָזיקן דאָקומענט לייענען
מיר צווישן אָנדערן: „מע דאַרף דראָען די יודען־ראַטן, אַז זיי, זיי
אויך די יידן, וועלכע וואָלן נאָך דעם באַשטימטן מערמין האָבן אין
זייער באַזיץ אַ פּושער צי אַ פּעלץ, וועלן וועלן וועלן דערשאָסן. ווי באַוווסט
האָט זיך דאָס געעזדוקט נושט בלויז אויף דראָטנען.

ס׳איז כדאי צו באַמערקן, אַז די דאָזיקע פּאַראָרדענונג איז דירעקט
פּאַרבונדן מיט דער מפּלה פון דייטשישן מילושער אונטער מאָסקוע און
מיט דעם אויבערגאַנג פון דער סאָוויעטישער ארמיי דעם 6־טן דעצעמבער
1941 אין אַ קאָנטר־אָפענסיוו אויף דעם אָפּשניט. דער באַקראָט פון
דער מעראָריע וועגן אַ בליץ־קריג קעגן ראַטנפאַרבאַנד און די פערספּעק־
טיוו פון אַ לאַנגדויערטדיק פאַרכליבן אין די באַדינגונגען פון רוסישן
ווינטער זענען געלעגן אין יסוד פון אָט דער מאַסן־גזילה פון פּושער
ביי דער יידישער באַפעלקערונג אין אָקופּירטן פּוילן.

28 דעצעמבער: ס׳האָט מיך אויפגעוועקט פון
שלאָף אַ קלאַפּן אין פענצטער, איך האָב זיך אָנגעטאָן אוך
אַרויסגענאַנגען עפענען. דאָס זענען געווען 2 יידן פון באָדזע־
טין וועלכע זענען געפאָרן קיין קעלין און זיי זענען אַרײַנגע־
גאַנגען זיך אָנווואַרעמען. איך האָב זיך געפרעגט ביי זיי צי

ס׳איז נישט פֿאַראַן עפּעס נייעס, האָבן זיי מיר געענטפֿערט, אַז ס׳זענען ווידער דאָ 2 קרבנות וועלכע זענען געוואָרן דער־שאָסן אין ווינאַכט אויך אָן שום סיבה. אַזוי גייט נישט דירך קיין איין טאָג עס זאָל נישט זיין עפּעס א שלעכטע נייעס. זיי האָבן נאָך געזאָגט, אַז אין דאַלעשיצי איז אויך עפּעס געשען, נאָר זיי ווייסן נישט וואָס. נאָכמיטאָג איז געקומען פֿון דאָ־לעשיצי דער סעקרעטאַר פֿון דעם ראַט פֿון די יודען־עלטסטע האָט ער דערציילט אַז 5 יידן זענען היינט געפֿאַלן אַלס קרבן פֿון די הענט פֿון אַ זשאַנדאַר, ווייל עמעצער האָט זיי געמסרט, אַז זיי האָבן אויסבאַהאַלטן פּוטערס. דער זשאַנדאַר האָט זיי געהייסן באַגראָבן אין איין גרוב אויף זייער אייגענעם הויף, דאָס איז געווען א פּאָטער, 3 זין און א טאָכטער. אין קעלין זענען פֿאַראַן עטלעכע קרבנות טעגלעך, צוליב דעם אַרויס־גיין פֿון יידישן קוואַרטאַל. אין אַזעלכע שוידערלעכע און שלעכטע באַדינגונגען גייען פֿאריבער טעג און וואָכן פֿול מיט אַנגסט און גרויל.

29 ד ע צ ע מ ב ע ר: פֿאַר מיטאָג בין איך געגאַנגען מיטן ברודער צו א שכן אָפֿמאָלן א ביסל ווייַן. בעתן מאָלן איז געקומען א פֿויער און דערציילט, אַז אין דאָרף גייט אַרום א קאָמאַנדאָ פֿון אינווענטאַר, ווייל אין פּאָריקן חודש האָט מען פֿאַרשריבן דעם אינווענטאַר און היינט אויב ביי עמעצן איז דאָ מער אינווענטאַר ווי מ׳האָט פֿאַרשריבן באַשטימט מען עם אויפן קאָנטיגענט, און די בעלי־חיים וואָס זענען פֿאַר־שריבן און זענען פֿאַרקויפט מאַכט מען א פֿראָטאָקאָל. מיר זענען געווען זיכער, אַז אונדזער קו איז נישט פֿאַרשריבן,

האָבן מיר זי פֿאַרקויפֿט. און די קאָנטראָל איז צו אונדז געקו־
מען, ווייל זי איז געווען פֿאַרשריבן. וועז זיי האָבן זי נישט גע־
טראָפֿן האָבן זיי אָנגעהויבן צו שרייען ווז איז די קו, ווייל
א קו טאָר מען נישט פֿאַרקויפֿן, דער טאַטעשי האָט זיך פֿאַר־
ענטפֿערט, אַז ער האָט נישט געווווסט, אַז דאָס, אַז יענץ, אָבער
עס האָט גאָרנישט געהאָלפֿן דעם טאַטנס פֿאַרענטפֿערונג אין
זיי האָבן שוין געזאָלט באַלד מאַכן א פֿראָטאָקאָל. פֿאַרנאַכט
האָט דער סאָלטיס מיך געשיקט צו אים נאָך צוקער און איך
האָב אים גלייך געבראַנגט. אין אָוונט איז געקומען דער סאָל־
טיס און א רוף געטאָן דעם טאַטן, ווייל די דאָזיקע קאָנטראָ־
לערן רופֿן אים. וועז דער טאַטעשי איז אַרויסגעגאַנגען האָבן
זיי אים פֿאַרנומען אויף א שליטן און אַוועקגעפֿאָרן. מיר האָבן
נישט געווווסט ווהין מע פֿאַרנעמט אים אין צוליב ווָאָס. די
מאַמעשי איז אַרויסגעגאַנגען אָבער זיי זענען שוין געהאַט אָפּ־
געפֿאָרן, די מאַמעשי אין דער ברודער זענען נאָכגעלאָפֿן דער
פֿור אָבער זיי האָבן זיי נישט געקאָנט דערגאַנגן. אין שטוב איז
אַנטשטאַנען א מהומה, אָבער וואָס פֿאַר אן עצה האָבן מיר
זיך געקאָנט געבן. יעדע רגע בין איך אַרויסגעגאַנגען צי עס
גייט נישט עמעצער, נאָר קיינער איז נישט געגאַנגען, איין
מאָל אַרויסגייענדיק, האָב איך דערזען, אַז דער ברודער לויפֿט,
האָט ער מיר גלייך געזאָגט, אַז מען האָט דעם טאַטעשי אָפּ־
געלאָזט. אין א פּאָר מינוט איז דער טאַטעשי געקומען, אויפֿן
וועג האָט דער סאָלטיס געהייסן דעם טאַטן שוין גיין אַהיים
נאָר די דאָזיקע קאָנטראָלערן האָבן נישט דערלויבט, ענדלעך
האָבן זיי אים שוין געהייסן גיין, האָט ער באַקומען נאָך עט־

ROK.1942 ROK.

8 stycznia. Po południu dowiedziałem się, że znów w Bodzętynie jest 2 ofiary z pośród Żydów. Jeden skazany na śmierć, a drugi ranny. Tego rannego to zaaresztowali i wzięli go ze sobą na posterunek do Bielin, a tam go dopiero zabiją na śmierć.

11 stycznia: Od samego rana panuje zamieć śnieżna i duży mróz, dochodzi dziś do 20°C. Gdy się tak naprawdę wiatr hula po polach, to zdaje się, że słońce wreszcie nabiera jakiejś ogłoszenia. Zaraz poszedłem zobaczyć co jest nowego na ogłoszeniu.

לעבע שטעקנם פון זיי. נאָך אָוונט־ברויט איז ווידער געקומען דער סאָלטים אַז דער טאַטעשי זאָל גיין צו איינעם פון די פוי־ערים וויל דאָרט וועלן זיי זיין. דער טאַטעשי איז נישט גע־גאַנגען, נאָר די מאַמע, אָבער זי האָט סיי־ווי גאָרנישט דער־לויזיקט, זיי האָבן נאָר געהייסן קומען מאָרגן פרי.

30 ד ע צ ע מ ב ע ר: גאַנצפרי איז די מאַמעשי אַוועק אין דערלויזיקט. זי האָט זיי איינגעבעטן, אַז זיי זאָלן נישט מאַכן קיין פּראָטאָקאָל און אַז ס'זאָל נישט זיין קיין שטראָף, אָבער.....

די זעלבע קאָנטראָלערן זענען אַוועק געפאָרן נעכטן אין אָוונט צו אַנדערע יידן און זיי באַשטימט צו א קו פּאָרן קאָנטיגענט און אַז זיי זאָלן אָפּפירן קיין קעלץ אין שעכט־חויז.

דאָם יאָר 1942

8 י א נ ו א ר: נאָכמיטאָג האָב איך זיך דערוווּסט, אַז אין באָדזענטין זענען ווידער פּאָראַן 2 קרבנות צוויישן די יידן. איינער גלייך אויף טויט, און דער צווייטער פאַרוווּנדעט. דעם פאַרוווּנדעטן האָבן זיי אַרעסטירט און מיטגענומען מיט זיך אין דער פּאָליציי־וואַך קיין ביעליני, און דאָרט וועלן זיי אים ערשט דערהרגענען אויף טויט.

11 י א נ ו א ר: פון גאַנצפרי הערשט א שניי־זאָוועי־רוכע און א גרויסער פראָסט. ער דערגייט ביז 20°C. וועט איך

האָב זיך אַווי צוגעקוקט, ווי דער ווינט הוליעט איבער די פעל־
דער, האָב איך דערזען,, ווי דער דאָרפס־וועכטער קלעפט
אויף עפעס א מעלדונג. איך בין גלייך געגאַנגען א קוק טאָן
וואָס פאַר א נייעס איז אין דער מעלדונג. אין דער מעלדינג
איז קיין שום נייעס נישט געווען, נאָר דער וועכטער האָט
דערציילט, אַז ער האָט צום סאָלטיס אַוועקגעטראָגן א מעל־
דונג, אַז אַלע יידן וועלן ארויסגעשיקט פון אַלע דערפער.
וועז איך האָב דאָס דערציילט אין דער היים, האָבן מיר זיך
אַלע זייער איבערגענומען. איצט אין אַזא שטאַרקן ווינטער
וועט מען אונדז ארויסשיקן — ווו און ווהין? איצט איז גע־
קומען אונדזער ריי, אַז מיר זאָלן ליידן שווערע יסורים. נאָט
וויסט ווי לאַנג.

12 י א נ ו א ר: גלייך אינדערפרי בין איך אַרוים אַפ־
הויטען דעם שניי. וועז איך בין אַריינגעקומען זיך אָנווארעמען,
איז געקומען צו גיין דער וויצע־סאָלטיס און דערציילט, אַז
ער האָט איבערגעלייענט אַ מעלדונג ביים סאָלטיס, אַז די יידן
וועלן ווערן ארויסגעשיקט און זיי וועט נישט דערלייבט זיין
גאָרנישט מיטצונעמען, אויסער דעם וואָס אויף זיך. מיר זע־
נען געוואָרן אַזוי צעמישט פון דעם נייעס, אַז מיר האָבן נישט
געוווסט וואָס עס טוט זיך מיט אונדז. וועז דער טאַטעשי איז
געקומען האָבן מיר אָננגעהויבן צו פּאַקן עטלעכע פּעקלעך מיט
זאַכן, וועלכע זענען נישט זייער נויטיק און האָבן זיי אַריינגע־
טראָגן צו די שכנים, אין פאַל וועז דאָס ארויסשיקן וועט זיין
אַן א טערמין. זאָלן זיי כאָטש נישט בלייבן אין שטוב. דער
טאַטעשי האָט געוואָלט פּארקויפן די שאַנק און אַנדערע

שטוב־חפצים, אָבער עס איז נישט געווען קיין קונה, קונים זענען געווען, נאָר זיי האָבן געוואָלט קויפן פֿאַר האַלב געלט, דער טאַטעשי האָט געזאָגט, אַז ער וועט דאָס איבערלאָזן אין נישט פֿאַרקויפן פֿאַר אַזעלכע געלטער. וועָן מיר האָבן זיך א ביסל באַרואיקט, האָבן מיר אָננגעהויבן מאַכן פּלענער, וואס פֿאַר א פּעקל עמעצער וועט נעמען, וועלבע וועש מע וועט אָנטאָן און וועלכע מע וועט נעמען אין פּעקל. אין דער מעלדונג איז נישט געווען וווּ מע וועט אונדז אַרויסשיקן און וועָן, עס איז נאָר דאָ, אַז מע וועט אונדז אַרויסשיקן און מער נאָר־נישט. אין אָוונט איז געקומען א פּויער און געוואָלט קויפן 3 שאַנק אָבער ער האָט געגעבן פֿאַר איר 250 זל. און נישט געקויפט, ווייל איצט דאַרף א שאַנק קאָסטן צום ווינציקסטן 500 זל.

13 יאָנואַר: דער טאַטעשי איז געפֿאָרן קיין קאַלין, צו דערוויסן זיך וועגן דעם אַרויסשיקן, ווו מע וועט אונדז אַרויסשיקן און וועָן. מיט אומגעדולד האָבן מיר געוואַרט אויפן טאַטן, אפשר וועט ער אונדז ברענגען צו פּירן א וועלכע ס'איז בעסערע ידיעה. וועָן דער טאַטעשי איז געקומען צו פֿאָרן האָט ער קיין שום קאָנקרעטס נישט געזאָגט, ער האָט בלויז דערציילט אַז הייַנט איז א זיצונג פון אַלע ראַטן פון דיודען־עלטסטע פון גאַנצן קעלצער קרייז, אין סטאַראָסטווע אויף דער דאָזיקער זיצונג דאַרף וועָרן באַשטימט א טייל פון א ישוב אָדער פון א שטעטל אויף א יידישן קוואָרטאַל. אָבער דער טאַטעשי האָט נישט געזאָגט וווּ דאָס וועט זיין, ווייל ער איז אַוועקגעפֿאָרן פֿריער אייַדער זיי האָבן געוואָלט אָפּטרעטן,

אָבער זיי זענען נישט אָפּגעטרעטן וויל מסתמא זענען זיי גע־
פֿאָרן ביינאַכט.

14 י א נ ו א ר: דער טאַטעשי איז היינט געגאַנגען קיין דאַלעשיצי. נאָך מיטאָג בין איך געגאַנגען אין קאָאָפּע־ראַטיוו, אויפן וועג האָב איך זיך באַגעגנט מיט א שכנה, האָט זי געזאָגט, אַז ס׳איז געקומען פון ביעליני איר שוועסטערן־טאָכטער, דערציילט זי, אַז דאָס אַרויסשיקן איז אָפּגעלייגט אויף מאי. איך האָב זיך זייער דערפרייט מיט דער ידיעה און איך בין אַוועק צו איר צו דערווייסן זיך געניער. וועג איך בין געקומען האָט זי מיר דאָס זעלבע געזאָגט. איך בין גלייך־אַוועק אַהיים איבערצוגעבן זיי דאָס נייעס וואָס וועט אויך זיי דערפרייען. אָוונט־צו איז דער טאַטע געקומען פון דאַלע־שיצי. דער טאַטעשי האָט אויך דאָס זעלבע געזאָגט וועגן דעם אַרויסשיקן אַז ס׳איז אָפּגעלייגט ביז מאי, ער האָט געזאָגט, אַז דאָס קאָנטינגענט־מעל וועלן מיר באַקומען אויפן חודש יאַנואַר און אז מאָרגן פֿאָרט ער נאָך דעם קיין קעלן.

15 י א נ ו א ר: קוקנדיק אין פענצטער האָב איך באַ־מערקט, אַז ס׳איז געבליבן שטיין א פּור מיט זשאַנדאַרמעריע און זיי גייען אַריין צו אונדז. וועג זיי זענען אַריין, האָבן זיי אונדז אַלעמען אַרויסגעיאָגט צום שניי, און מיר האָבן אינ־גאַנצן נישט געווסט, אַז צום שניי, מיר האָבן געקלערט, אַז וואַר וויסט ווו מען פירט אונדז. איך, דער ברודער און די מו־מע האָבן מיר זיך אָפּגעטיילט אין דאָרף, וויל די זשאַנדאַרן זענען נאָך געשטאַנען פאַר דער קראָם. דער פעטער, די מא־

מעשי און די באָבע זענען אַוועק. אַהיים בין איך נישט גע־
גאַנגען, ווייל זיי זענען נאָך געווען אין קראָם, נאָר איך בין
אַוועק צו א שכן און דאָרט געווען א געוויסע צייט. ווען זיי
זענען אַוועקגעפאָרן בין איך אַוועק אַהיים. די מאַמעשי איז
אַרויסגענאַנגען אָן העמדשקעס, די באָבעשי אויך, קיין מיטאָג
האָבן זיי נישט געגעסן, כאָטש ער איז שוין געווען אָפּגעקאָכט
און דאָ איז אזא פראָסט. ווען איך האָב אָפּגעגעסן מיטאָג,
האָב איך דערזען ווי דער זעלבער זשאַנדאַר וואָס איז געווען
פריער, האָט זיך געלאָזט גיין באַרג־אַרויף. איך בין אַרויס אין
פעלד און אַנטלאָפן, ווייל איך האָב געטראַכט, אַז ער גייט
נאָך אונדז. זייענדיק אין פעלד האָב איך זיך געטראַכט, אַז
איך וועל אַוועק אין א צוויט דאָרף און דאָרט וועל איך זיין
אזש ביז זיי וועלן אַוועקפאָרן און איך האָב זיך געלאָזט גיין.
ווען איך בין אזוי געגאַנגען האָב איך באַמערקט, ווי דער
זשאַנדאַר גייט אין דער זעלבער ריכטונג וואָס איך. איך האָב
שוין נישט געקאָנט אַנטלויפן, ווייל ער האָט מיך שוין געזען,
איך האָב זיך פאַרלאָזט אויף דעם גורלס גנאד און געגאַנגען
אַראָפּגעמעגדיק דעם באַנד, ער זאָל מיך כאָטש פון דער
וויטנס נישט דערקענען. קומענדיק אין דאָרף האָב איך גע־
טראַכט, אַז איך וועל באַקומען א האַרצשלאַק, אַזוי איבערגע־
שראָקן בין איך געווען אין איך בין געגאַנגען גלייך מיטן דאָרף
אַראָפּ־צו. אויף דעם צוויטן עק דאָרף האָב איך זיך ווידער
אָנגעטראָפן מיט דעם זעלבן זשאַנדאַר ווייל ער איז געגאַנגען
נישט מיט מיר נאָר מיט אַן אַנדער וועג. אָבער ער האָט מיך
נישט געזען. יעדער איינער קאָן זיך פאָרשטעלן מיין מורא

אוּן שׂרעק. ער איז אַדורכגענאַנגען אוּן איך בין נעגאַנגען אַהיים. איך בין שוין געווען נאָענט פּון דער שטוב, האָב איך דערזען, אַז עס שטייט עפּעס אַ פּור פּאַר דער קראָם אוּן איך בין אַוועק צו א שכן. דער שכן האָט מיר געזאָגט, אַז אַלע יידן אַרבעטן בייַם שניי אוּן די מאַמעשי אויך. איך בין אַרויס א קוק טאָן צו די פּור איז שוין אַוועק האָב איך דערזען, אַז אַלע אַרבעטן בייַם שניי פּאַר אונדזער שטוב. אַהיים בין איך נאָך נישט געגאַנגען. זיצנדיק אַזוי איז געקומען עפּעס א ייִנגל אוּן געזאָגט, אַז איך זאָל אַרויסגיין, ווייל די זשאַנדאַרן גייען איבערן דאָרף. איך בין אַוועק צו א צוויטן פּויער אוּן דער האָט מיר געזאָגט איך זאָל אַרויסגיין אָבער איך בין נישט אַרויס. אַרויסגייענדיק אין דרויסן האָב איך געזען, אַז דער וואָגן פּאָרט שוין אָפּ מיטן זשאַנדאַר, איך בין גלייך אַוועק אַהיים אוּן ס׳איז שוין געווען אָונט, אַלע זענען שוין געקומען אַהיים אוּן מיר האָבן זיך געמיינזאָם דערציילט וואָם עמעצער האָט היינט איבערגעלעבט. די זשאַנדאַרן האָבן זיך געפּרעגט ביי דער מאַמעשי ווו מיר זענען אינדערפּרי אַוועק אָבער דער־ נאָך האָבן זיי פּאַרגעסן. איך האָב זיך דערוווסט, אַז אייניעם א יידן האָבן זיי געבונדן אוּן זיי וועלן אים פּאַרנעמען אין דער פּאָליציי־וואַך, אוּן צווי אַנדערע האָבן זיי פּאַרמאַכט אוּן הייסן זיך געבן צו 100 זל וועלן זיי זיי אַרויסלאָזן, האָט דער סאָלטיס פּאַר זיי ערוב געווען אוּן מע האָט זיי אַרויסגעלאָזט. איך האָב זיך גלייך אָנגעטאָן אוּן אַוועק זיך דערווייסן וואָם וועט מיט יענעם געשען. ווען איך בין געקומען איז ער שוין נישט געווען, ווייל מע האָט אים צוגעבונדן צום שליטן אוּן

ער האָט געמוזט נאָך אים נאָכלויפן, און אפשר וועלן זיי אים דערשיסן, וועד קאָן וויסן. מיר זענען דעם גאַנצן אָוונט נעזעסן זייער פאַראומערט און פאַרטראַכט. וויפל שונאים לויערן אויף די דאָזיקע שוצלאָוע האָזן. שפּעט אין אָוונט איז דער טאַטעשי געקומען צו פּאָרן מיט דעם מעל.

16 י א נ ו א ר: ביינאַכט איז געקומען דער פּאָטער פון דעם וואָס מען האָט פאַרנומען צו האַלטן זיך אַן עצה מיטן טאַטן אָבער וואָס פאַר אַן עצה האָט דער טאַטעשי אים געקאָנט געבן. היינט האָבן מיר זיך אַלע צונויפגענומען בייט שניי. אַרבעטנדיק ביי דעם שניי איז געקומען א מיידל מיט א צעטעלע פון גורנאַ. אויף דעם צעטעלע איז געווען, אַז די צוויי וואָס מ'האָט נעכטן פאַרנומען, האָט מען איינעם פון זיי געשאָסן און ווער וויסט צי נישט דעם יידן, וויל דער צוויי-טער איז געווען אַ פּאָליאַק. זיין שוועסטער איז אַוועק קיין ביעליני עפּעם זיך צו דערוויסן. נאָכמיטאָג בין איך אַוועק אין קאָאָפּעראַטיוו נאָך אַן עלעקטריש לעמפּל. גייענדיק צוריק פון קאָאָפּעראַטיוו האָב איך אָפּגעטרעטן ביי איינעם אַ יידן. אַרויינקומענדיק אין שטוב האָב איך דערזען, אַז אַלע זענען פאַרווויינט, איך האָב זיך גלייך אָנגעשטויסן, אַז מע האָט דאָם דאָזיקע יינגל דערשאָסן. איך האָב זיך נאָר איבערגעפרעגט אַ פּאָר ווערטער, צי ס'איז אמת וועגן דעם און צי ער איז באַגראָבן ערגעץ אין א וועלדל. ווען ער איז געווען צוגעבונדן צום שליטן האָט ער שוין נישט געקאָנט לויפן נאָכן שליטן, אַז ער האָט זיך נאָך אים אַזש נאָכגעשלעפּט און דערנאָך האָבן זיי אים דערשאָסן, אַזא גורל האָט דער אומגליקלעכער געהאַט.

קומענדיק אַהיים האָב איך זיי דערציילט דאָס דאָזיקע נייעס, יעדער קאָן זיך פאָרשטעלן, אַז זיי זענען נישט געווען צופרידן דערפון. אָוונט־צו איז געקומען צו אונדז דער סאָלטיס... דער טאַטעשי האָט געקויפט א ביסל ברענפן און אויסגעטרונקען צוזאַמען מיט אים, וויל ער איז געווען א ביסל דורכגעפֿרוירן... דער סאָלטיס האָט געזאָגט, אַז אַלע יידן דאַרף טען אויסשיסן וויל זיי זענען שונאים. וועז איך זאָל וועלן אַפילו א טייל אָנ־שרייבן בין איך נישט אימשטאַנד דאָס וואָס ער האָט גע־רעדט ביי אונדז... היינט האָבן מיר וויידער געאַרבעט ביים שניי, און דער וועכטער איז געווען דער אויפזעער איבער די יידן.

17 י א נ ו א ר: איך האָב געטראַכט, אַז היינט וועלן מיר שוין נישט אַרבעטן ביים שניי, אָבער וווּ דאָרט. נאָך אַזא שווערע איבערלעבונג און פאַרלוסט פון די כוחות, מוזן מיר שטיין אין אַזא שנייִדריקן פראָסט און אָפּוואַרפן דעם שניי.

18 י א נ ו א ר: נאָנצפּרי בין איך געגאַנגען צום סאָל־טיס וווּ מיר האָבן אָפּצוואַרפן דעם שניי נאָר דער סאָלטיס האָט נישט געהייסן וויל ס'איז נישטאָ קיין שניי.

19 י א נ ו א ר: נאָכן פרישטיק בין איך געגאַנגען מיטן ברודער אָפּמאָלן אויף די זשארנעס א ביסל קאָרן. וועז מיר זענען שוין געגאַנגען צוריק האָב איך דערזען, אַז יידן אַרבעטן ביים שניי לעבן אונדז, און דער וועכטער היט זיי. דער וועכטער האָט אונדז גלייך באַפּוילן זיך צו שטעלן צום שניי. ער האָט אונדז געהייסן אַרבעטן אַזש ביז דער סאָלטיס

וועט קומען פון דער גמינע, ווייל גאַנצפרי איז ער אַוועקגע־
פאָרן. פיר אַזייגער איז ער געפאָרן צוריק, ער האָט זיך אָפּ־
געשטעלט און אַריינגעגאַנגען אין קראָם און דער וועכטער
איז אויך באַלד אַוועקגעגאַנגען. וועז דער וועכטער איז אַרוים
פון קראָם האָט ער אונדז באַפוילן זיך אויסצושטעלן אין פּאָר־
לעך די רידלען אויף די פּלייצעס און מאַרשירן בארג אַרויף.
ער האָט געזאָגט, אַז דער סאָלטיס האָט אים געגעבן אַזא פּאַר־
אָרדענונג און מיר האָבן געמוזט אים פאָלגן. ער האָט אונדז
אַרויפגעפירט אויף דעם סאַמע בארג, ווו עס איז דער גרעס־
טער פראָספּט און זאַווערוכע און ער האָט אונדז באַפוילן צר־
בעטן און אַליין איז ער אַריינגעגאַנגען ערגעץ אין א שטוב
און געהייסן אַרבעטן ביז זון־פאַרגאַנג. מיר האָבן געווינט
פון קעלט, יעדער איז געווען געצוונגען צו שטיין ביז זון־
פאַרגאַנג און דערנאָך איז ער געקומען נאָך אונדז. ער
האָט אונדז ווידער אויסגעשטעלט אין פּאָרלעך און מיר זע־
נען געגאַנגען. מיר זענען צוגעקומען פאַר דער קראָם, איז
דער סאָלטיס נאָך געווען. כאָטש עס איז שוין געווען פּאַר־
נאַכט האָט ער אונדז אַלץ נאָך נישט געהייסן ניין אַהיים.
ערשט אין אָוונט האָט ער אונדז באַפרייט און געהייסן קומען
מאָרגן פרי צו דער אַרבעט.

20 י א נ ו א ר: גאַנצפרי זענען די מאַטעשי מיטן פע־
טער אַוועק צום סאָלטיס ער זאָל אונדז אַלעמען באַפרייען פו־
נעם שניי. זיי האָבן אים געבעטן און ער האָט נישט געהייסן
גיין צום שניי, ווען א פרישער וועט אויספאַלן זאָל מען גיין
צום שניי... דער טאַטעשי איז געווען אין קעלין אין דעם

קרייזאמט מע זאָל אים פאַרלענגערן דעם פּאַסירשיין. ער איז געקומען צו פּאָרן שפּעט אין אָוונט.

22 י א נ ו א ר: נאַנצפרי נאָך פּרישטיק בין איך גע־ גאַנגען מיטן טאַטן אָפּוואַרפן דעם שניי. אַרבעטנדיק ביי דעם שניי איז געקומען א וועכטער ביים שניי פון אַן אַנדער דאָרף און געזאָגט מיר זאָלן אַלע גיין צום שניי אויף אַן אַנדער שָׂ־ סיי 3 קילאָמעטער פון אונדז. דער טאַטעשי האָט געזאָגט, אַז דער סאָלטיס האָט געהייסן אַרבעטן לעבן אונדז, און ער האָט אָנגעהויבן מאַכן אַוואַנטורעס, דעם טאַטן האָט ער דערלאַנגט א קלאַפּ און אַלעמען אַרויסגעיאָגט צום שניי, איך בין נישט געגאַנגען ווייל איך האָב זיך באַהאַלטן און דער טאַטעשי איז אַוועק צום סאָלטיס פרענן דעם סאָלטיס. דער סאָלטיס האָט נישט געהייסן גיין אָבער דער טאַטעשי איז געגאַנגען, ווייל אין דער איצטיקער צייט קאָן יעדער אָנקלאָגן פאַר דער זשאַנ־ דאַרמעריע. זיי האָבן נישט לאַנג געאַרבעט זיי זענען אַוועק פאַר 12 און געקומען אַרום 3.

24 י א נ ו א ר: עס איז געקומען צו אונדז דער וועכ־ טער מיר זאָלן גיין צום שניי און מיר זענען גלייך געגאַנגען. עס זענען אויך געקומען אַנדערע יידן און מיר האָבן אָפּגעריי־ ניקט דעם שאָסיי ווי א גאַס. די פּאָליציי איז דורכגענגען, איז עס זיי אויך געפעלן.

28 י א נ ו א ר: דורך נאַכט איז פּאַרשאָטן געוואָרן דער גאַנצער שאָסיי זענען מיר גאַנצפרי געגאַנגען אים אָפּריי־

ניקן. ביי דער אַרבעט איז געקומען א מיידל און געזאָגט, אַז דער וועכטער האָט אַרעסטירט עפּעס א יידן און דער סאָל־טים זאָל אים אָפּשיקן אין דער זשאַנדאַרמעריע, ווייל יידן איז פֿאַרווערט צו גיין פון איין דאָרף אין צוויטן. די מאַמע מיטן פּעטער זענען געגאַנגען בעטן דעם סאָלטים ער זאָל אים אָפּ־לאָזן. די מאַמעשי האָט קוים איינגעבעטן דעם סאָלטים ער זאָל אים אָפּלאָזן, ער האָט נאָר באַצאָלט א מאַנדאַט פון 100 זל.

1 פּ ע ב ר ו א ר: גאַנצפרי איז אָננעפּאָרן אַן אויטאָ און געבליבן שטיין לעבן סאָלטים מיר האָבן געמיינט אַז ער איז קאַליע געוואָרן. דער טאַטעשי איז אַוועקגעגאַנגען קיין באָדזענטין און איך מיטן ברודער זענען אַוועק צום שניי. אַר־בעטנדיק ביי דעם שניי, איז דער אויטאָ שוין געפֿאָרן צו־ריק און זיך אָפּגעשטעלט לעבן אונדז. איין זשאַנדאַר איז אַרויסגעגאַנגען און עפּעס פֿאַרריכט און איז אָפּגעפֿאָרן. אין עטלעכע מינוט אַרום איז דורכגעגאַנגען א באַקאַנט מיידל און געזאָגט, אַז די דאָזיקע זשאַנדאַרן האָבן פֿאַרנומען מיט זיך אויף דעם אויטאָ דעם סאָלטים נישט זאָגנדיק צוליב וועל־כער סיבה. ס׳איז אָננעקומען א פּויער האָט ער געזאָגט, אַז דער אויטאָ איז אָפּגעפֿאָרן און די 2 זשאַנדאַרן זענען אָפּגע־פֿאָרן מיט א פּור קיין ביעליני צוזאַמען מיטן סאָלטים. צוויי זשאַנדאַרן זענען איבערגעבליבן אין דער שול און דאַרפן דורכ־פירן אַן אויספֿאָרשונג. איך האָב זיך דערוווסט, אַז דעם סאָל־טים האָט מען אַרעסטירט פּאַר פֿאַרקויפן קאָנטיגענט־מעל. מען האָט אויך פֿאַרנומען א פּויער פון פֿאָלודניאָווע.

2 פֿעברואַר: פון סאַמע אינדערפרי איז א מהומה
מה צוליב דער נעכטיקער געשעעניש. די מערהייט מענטשן
זענען צופרידן דערפון, ווייל ער האָט די מענטשן א סך עו־
לות געטאָן, און מערסטנטייל אָרעמע. עס איז געקומען צו
פֿאָרן דער פֿאָרזיצער און סעקרעטאַר פון דער גמינע, מיר
האָבן נישט געוווסט צוליב וואָס. אין אָוונט האָב איך זיך דער־
ווסט, אַז מען האָט אויסגעקליבן א נייעם סאָלטיס.

8 פֿעברואַר: עמעצער האָט מיר געזאָגט, אַז דער
קאָמיטעט פֿאַרן קאָנטינגענט און א דייטש וועלן מאַכן א רע־
ויזיע פון קאָרן. אפשר אין א שעה האָבן זיי אָנגעהויבן מאַכן
די רעוויזיע. איך בין אַוועק צום שניי. אַרבעטנדיק ביים שניי
האָט מיר א יינגל געזאָגט, אַז דער דאָזיקער דייטש איז אַריינ־
גענאַנגען צו איינעם א יידן, האָט אַלעמען אַרויסגעטריבן און
געהייסן וואַרפן דעם שניי אין שטוב אַריין וויל ס׳איז ברודיק.
אַיך האָב נישט אינגאַנצן געגלויבט, אין אָוונט בין איך אַהין
אַוועק, האָב איך זיך איבערצייגט, אַז ס׳איז אמת וואָס ער האָט
מיר געזאָגט אינדערפרי. אַז זיי זענען געווען פול מיט מורא
און שרעק, קאָן יעדער זיך פֿאָרשטעלן, ער איז דאָ געווען ביי
דעם דאָזיקן יידן, זיין זון איז געווארן דערשאָסן.

9 פֿעברואַר: היינט זענען זיי אַוועקגעפֿאָרן אין
אַן אַנדער דאָרף דורכצופירן א רעוויזיע. מיר האָבן זיך זייער
איבערגעשראָקן וויל זיי האָבן זיך אָפּגעשטעלט פֿאַר דער
קראָם און מיר האָבן געטראַכט אַז זיי וועלן אָפּטרעטן ביי
אונדז כאָטש זיי וואָלטן גאָרנישט נישט געפונען. וועג איך

האָב אָפּגענעמען מיטאָג איז געקומען דער וועכטער, איך זאָל גיין צום שניי אין דער שול, בין איך געגאַנגען. איך בין אַריינ־ געגאַנגען צו אַן אַנדער יידן צי זיי גייען צום שניי. וועז איך בין אַריינגעגאַנגען איז א צווייטער דייטש מיטן קאָמיטעט אַרויסגעגאַנגען. וועז איך בין אַריינגעקומען איז די ווינונג געווען נישט צום דערקענען אַזוי איז דורכגעפירט געוואָרן די רעוויזיע. אַלע האָבן אַריינגעכאַפּט, דאָס איז קלאָר. דער בא־ לעבאָס פון דער שטוב איז נישט געווען, וויל ער איז געווען ביים שניי, זענען זיי געגאַנגען צו אים אַהין, ער האָט לייטיש אַריינגעכאַפּט אוז מען האָט אים אָפּגעשניטן די באָרד. ביים שניי האָבן מיר געאַרבעט ביז אין אָוונט. אַקוראַט איז דער טאַטעשי אָנגעקומען פון קעלץ, וועז דער דייטש מיטן קאָמי־ טעט זענען אַריינגעקומען צו אונדז. זיי האָבן נישט דורכגע־ פירט אַזאַ שטרענגע רעוויזיע. אַרויסגייענדיק האָבן זיי זיך געהייסן געבן אויף אָוונטברויט צווייי הינער, אוז איינער פו־ נעם קאָמיטעט האָט געהייסן זיך געבן א פלעשל ברענפן. מיר האָבן געמוזט געבן ברענפן אוז בלויז איין הון. אַזוי גייט דורך א טאָג נאָך א טאָג, שטענדיק אין קאָסטן אוז אין שרעק.

12 פֿעברואַר: נאָכן פרישטיק זענען מיר אַרויס צום שניי, כאָטש קיינער האָט אונדז נישט געהייסן, וויל דעו־ שאָסיי איז איבער נאַכט געוואָרן פאַראומריניקט. איך האָב דערקענט דעם וועכטער פון דער גמינע, כ'האָב זיך א פרעג געטאָן ביי אים, ווו ער גייט, האָט ער געזאָגט, אַז ער גייט צום סאָלטים מיט מעלדונגען. אין א צווי שעה אַרום איז גע־ קומען דער דאָרפס־וועכטער צושלאָגן עפעס א מעלדונג. דאָס

Rubinowicz D

5

Pamiętnik

nazwa przedmiotu

Nazwisko RUBINOWICZ

Imię DAWID

Klasa Rubinowicz D. Rok nauki

Rok szkolny

Rubinowicz D

Rubinowicz D

A. CISŁOWSKI

Rubinowicz D

Rubinowicz D

Rubinowicz D

Rubinowicz D

Rubinowicz D

איז אינגאַנצן קיין מעלדונג נישט געווען נאָר א קאַריקאַטור פון יידן. עס איז אָננעצייכנט א ייד, וואָס מאָלט פלייש און לייגט אַריין אין דער מאַשינקע א שטשור. א צווייטער גיסט אַריין אַן עמער וואַסער אין דער מילך. אויפן דריטן בילדל שטייט א ייד וואָס פאַרקנעט טייג מיט די פיס, און וועדעם קריכן אַרום איבער אים און איבערן טייג. דער טיטול פון דער מעלדונג איז פאָלגנדיקער: דער ייד איז א שווינדלער דיין אייגציקער שונא. און פון אונטן א צושריפט:

שטעל זיך אָפּ, ליבער צושויער, און לייען,
ווי די יידן דיך פאַרדרייען.
גיסט אין מילך ברודנע וואַסער,
אָנשטאָט פלייש האַקט ער שטשורעס,
די ראשטשינע פון טייג מיט וועדעם
איז געקנאָטן מיט די פיס.

וען דער וועכטער האָט צוגעשלאָגן, זענען אַקוראַט די מענטשן געגאַנגען פון דעם שניי, זיי האָבן אַזוי געלאַכט, אַז מיר האָט אַזש דער קאָפּ אָנגעהויבן וויי טאָן פון דער חרפּה, וואָס די יידן אין דער היינטיקער צייט לעבן איבער. זאָל גאָט געבן אַז די דאָזיקע חרפּה זאָל זיך וואָס שנעלער ענדיקן.

אין משך פון דער גאַנצער צייט פון דער אָקופּאַציע האָבן די היט=
לערסטן זיך באַמיט מיט דער הילף פון א שווינדלערישער פראַפּאַגאַנדע
געפירט אין דער פוילישער שפראַך, צו פאַרמיאוסן די יידן אין די אויגן
פון דער פוילישער באַפעלקערונג. די אָנטיסעמיטישע פראַפּאַגאַנדע האָט
געהאַט פאַר א ציל אָפּצוועגדן די אויפמערקזאַמקייט פון דער פוילישער
באַפעלקערונג פון איר פאַקטישן שרעקלעכסטן שונא, דעם היטלעריזם

אָקופאַנט. צו דעם ציל האָבן געדויבט די שטענדיקע אַנטי־ייִדישע וואַנדער־
אויסשטעלונגען א. נ. „די ייִדישע וועלט־פּעסט". אין די קלויבע ישובים
און דערפער האָבן די דאָזיקע אויפגאַבע אויסגעפירט די עקלהאַפּטע
פּלאַקאַטן, אַזעלבע ווי זיי זענען באַשריבן דורך דודלען.

20 פּ ע ב ר ו אַ ר: דער טאַטע איז היינט געווען אין קעלץ. ער האָט באַקומען א צוטיילונג אויף מעל, אָבער בלויז א העלפט, גוט איז דאָס.

אין פעברואַר 1942 האָט דער גובערנאַטאָר פון ראַדאָמער דיסטריקט, ערנסט קונדט, ווירקלער פּאַרקלענערט די צאָל שפּייז־קאַרטן, וועלכע זענען געווען באַשטימט פּאַר דער ייִדישער באַפעלקערונג פון 337 טויזנט אויף 200 טויזנט, פּאַרקלענערנדיק אויסער דעם די שפּייז־פּאַרציעס אויף 50 פּראָצענט. ביז איצט האָבן זיי קוים באַקומען 100 גראַם ברויט טעגלעך און 200 גראַם צוקער חודשלעך אויף אַ פערזאָן. די אָקופּאַציע־מאַכט האָט אָנגעגעבן, אַז די דאָזיקע אייכשרומפונג איז אַ רעזולטאַט פון דעם ניט צושטעלן דורך דער פּוילישער דאַרפישער באַפעלקערונג די באַ־שטימטע קאָנטינגענטן פון לאַנדווירטשאַפטלעכע פּראָדוקטן. אין דער ווירקלעכקייט איז די הויפּט־סיבה דערפון געווען דער באַשלוס, וועלכער איז אָנגענומען געוואָרן דעם 20 יאָנואַר 1942 אויף דער קאָנפערענץ אין הויפּט־זיכערהייט־אַמט פון רייך (R.S.H.A.) אין בערלין וועגן צו־טרעטן צו אַ מאַסן־עקסטערמינאַציע פון דער ייִדישער באַפעלקערונג אין די אָקופּירטע לענדער פון אייראָפּע.

24 פ ע ב ר ו אַ ר: היינט איז אויך געפאָרן דער טאַ־טע קיין קעלץ צו דערוויסן זיך וועגן דעם אַרוישיקן און וועג ער דאַרף קומען נאָך דעם מעל. שפּעט אין אָוונט איז דער טאַטע געקומען און געזאָגט, אַז מאָרגן פּאָרט ער נאָך דעם מעל. ער האָט אויך באַקומען 30 קילאָגראַם מאַרמעלאַד אין 15 קילאָגראַם צוקער. מיר האָבן זיך דערפריַט, וויל קיין־

מאָל האָבן מיר נישט באַקומען די דאָזיקע פּראָדוקטן. וועט באָטש זיין צו קאַווע. אומזיסט האָבן מיר זיך געפּרייט, ווייל דאָס אַלץ איז געווען פּאַרקויפט, נישט צעטיילט, ווארום דאָס געלט איז געווען נייטיק פּאַר עפּעס א געמיינזאַמען ציל.

25 פּ ע ב ר ו אַ ר: פּאַרנאַכט איז דער טאַטעשי געקומען צו פּאָרן מיט דעם מעל. עס מאַכט אויס 3 קווינטאַל, בלויז פּאַר די אַרויסגעשיקטע, און ווייצנמעל איז אינגאַנצן נישטאָ.

27 פּ ע ב ר ו אַ ר: דער טאַטעשי איז היינט געווען אין קעלץ, צו דערוויסן זיך וועגן דעם אַרויסשיקן, צי מע וואָלט נישט געקאָנט אָפּלייגן דאָס אַרויסשיקן פון די דערפּער כאָטש אויף 2 חדשים. אָבער ער האָט גאָרנישט דערלויבט וויל אַלע פּאַפּירן זענען שוין אונטערגעשריבן דורכן סטאַראָסטע צום אַרויסשיקן. עס איז נאָך דאָ א ביסעלע האָפּענונג אויף אָפּלייגן. דער טאַטעשי האָט זיך אָפּגעשמועסט מיטן פּרעזעס פון דאַלעשיץ, אַז אויב ער וועט צושיקן מאָרגן א שליח איז בלייבן מיר אויפן אָרט, און טאָמער נישט איז וועלן מיר אַרויסגעשיקט קיין ביעליני. דער דאָזיקער פּרעזעס האָט באַדאַרפט דאָס דערלויבן דאָרט אין קרייזאַמט. דער טאַטעשי האָט אים איבערגעלאָזט דערויף געלט. מיר האָבן געספּקט, ווייל ס'איז פּאַרבליבן דערויף זייער א קורצע צייט, און צווייטנס די פּאַפּירן זענען שוין בלויז צום אַרויסשיקן צו די ראַטן פון די יודען־עלטסטע. די מאַטעשי האָט געזאָגט, אַז מיר וועלן אַרויספּאָרן קיין באָזענטין צו דער מומען. דער

טאַטעשי האָט דערציילט, אז אין אַנדערע גמינעס מוז מען צי עטלעכע יידישע הייזער אײַנקוואַרטירן 34 משפחות, פון דער שכנישער גמינע אויך.

28 פֿעברואַר: פון סאַמע אינדערפרי האָבן מיר מיט אומגעדולד געווארט אויף דעם שליח, אָבער ער איז נישט געקומען. מיר האָבן זיך שוין איבערגעענטפערט דעם חסד פון גאָט, מיר זענען שוין אויף אַלץ צוגעגרייט מיט אָפּענע אָרעמס. נאָכמיטאָג איז דער טאַטעשי אַוועקגעגאַנגען קיין באָדזענטין, ער האָט געזאָגט, אז עס דאַרף קומען א פור היינט אָדער מאָרגן נאָך די זאַכן. אין אָוונט איז דער טאַטעשי געקומען צו פֿאַרן מיט א פור, איך האָב געהאָלפֿן אַריינפֿירן דאָס פּערד אין שטאַל, דערנאָך האָבן מיר אָנגעהויבן צוגרייטן די זאַכן צום פֿאָקן. מיר האָבן אויסגעקליבן קאַטאָפּל אַרײַנצושיטן אין זעק. דאָס האָט פֿאַרנומען ביז 1 בייַנאַכט, שלאָפֿן האָט זיך מיר נישט געוואָלט. מיר האָבן אויך צענומען איין בעט. קיינער האָט זיך נישט געלייגט שלאָפֿן, אַלע האָבן געדרימלט, ווייל דער טאַטעשי האָט באַדאַרפט אָפּפֿאָרן פֿרום 3. איך און דער ברודער האָבן זיך א ביסל צוגעשפּאַרט אין בעט. וועז מען האָט אויפגעלאַדעוועט אויף דער פור האָב איך גאָרנישט נישט געהערט, איך האָב נאָר געהערט ווי די מאַמעשי האָט געזאָגט, אז וועז דער טאַטעשי איז אַרויסגעפֿאָרן פון הויף איז דער דישעל פֿאַרזונקען אין א שניי־אָנשיט אוז ער האָט זיך לאַנג געמוטשעט ביז ער האָט אַרויסגעשלעפּט דעם שליטן.

1 מ ע ר ק: וועז דער טאַטעשי איז אַוועקגעפאָרן, האָבן מיר אַלע זייער איבערגעקלערט צי ער איז בשלום אַרי־ בערגעקומען. שטייענדיק אויפן הויף איז צוגעקומען איינער אויף א ראָווער און מיר איבערגעגעבן א בריוול פון באָדזוע־ טין. מיר האָבן זיך זייער דערפריַט, ווייל אַלץ איז אין אָר־ דענונג, און דער טאַטעשי וועט אָוונט־צו קומען. דער טאַטע־ שי איז געקומען גלייך נאָך מיטאָג און געזאָגט, אַז דער לאָ־ קאַטאָר פון דער מומען וויל נישט זייער אַרויס פון איין ווי־ נונג. דערווייל האָט דער טאַטעשי אַריינגעשיט די קאַרטאָפל אין קעלער פון לאָקאַטאָר און פאַרשלאָגן מיט טשוועקעס, דאָס בעט האָט ער אויך דאָרט אַוועקגעשטעלט.

3 מ ע ר ק: דער טאַטעשי איז היינט געפאָרן קיין קעלץ אויסצוקויפן די מאַרמעלאַד מיטן צוקער, אָבער ער האָט זיי נישט געבראַכט ווייל ער האָט נישט געהאַט קיין פור, ער וועט זיי ברענגען ערשט פרייטיק. וועגן דעם אַרויסשיקן האָט ער קיין שום נייעס נישט געזאָגט.

5 מ ע ר ק: דער פעטער פון באָדזענטין האָט געבעטן דעם טאַטן ער זאָל פאַר אים קויפן 1 קווינטאַל קאָרן. ער האָט דאָס פאַר אים געקויפט און היינט אָפּגעפירט, ער האָט אויך געזומען פאַר זיך 1½ קווינטאַל קאַרטאָפל. דער טאַטעשי איז אַוועקגעפאָרן פרי, מיר זענען שוין נישט געשלאָפן. אַרום 4 אַזייגער איז געקומען א יידיש מיידל זיך האַלטן אַן עצה, ווייל זיי האָבן אָפּגעגעבן דאָס פעלד דעם סאָלטיס און איצט איז געקומען א צווייטער, אַזא וואָס האָט קיין ערד נישט, מיט

פֿאַפּירן פון דער גמינע און וויל אַז זלמן זאָל זיי אים אונטער־
שרייבן, אָבער ער איז נישטאָ וויל ער איז אַוועקגעאַנגען
קיין ביעליני. זי איז געקומען, וויל זי האָט געווסט אַז דער
פעטער גייט קיין ביעליני זי האָט געוואָלט זאָגן איר פאָטער
זאָל קומען אָבער דער פעטער איז שוין נישט געווען. דער
וואָס איז צו זיי געקומען דערלויבט זיי נישט צו פֿאַרקויפן
קיין שטרוי, חיי, מיסט און אַנדערע זאַכן. וועז דער פעטער
האָט זיך צוריקגעקערט איז דער טאַטעשי שוין געהאַט געקו־
מען. דער פעטער האָט דערציילט אַז די זשאַנדאַרמעריע האָט
געזאָגט, אַז ס׳איז דערלויבט זיך איבערצוקלייבן קיין באָדזע־
טין קיין דאַלעשיצי און ביעליני און טע מעג אַלץ מיטנע־
מען מיט זיך.

שוין אין אָגוסט 1942 איז מען אין ראַאָמער דיסטריקט צוגע־
שרעקט צו קאָנצענטרירן די יידן אין די פון פריער באַשטימטע ערטער,
וועלכע האָבן זיך געפונען ביי באָן־קנופן, אָדער ביי הויפּט־טראַקטן. דאָס
איז געווען ענג פֿאַרבונדן מיט דעם פֿלאָנירטן דורכן אָקופּאַנט אַרויס־
פירן די יידישע באַפֿעלקערונג אין די אומקום־לאָגערן, וועלכע זענען
געווען באַשטימט פֿאַר דעם דיסטריקט אויף סוף זומער און האַרבסט
פון יאָר 1942.

די איבערזידלונגס־אַקציע פֿאַר קאָנצענטרירן איז אין אַלע קרייזן
פון דיסטריקט פֿאַרגעקומען אין צוויי עטאַפּן. דער ערשטער עטאַפּ איז
באַשטאַנען אין צונויפּנעמען די יידישע באַפֿעלקערונג פון די קלענערע
ישובים און דערפער אין די גרעסערע ערטער. דאָס איז פֿאַרגעקומען פון
יאַנואַר ביז פּריליונג און זומער 1942. דער צווייטער עטאַפּ איז באַשטאַ־
נען אין צונויפּזאַמלען די יידן פון אַ גאַנצער רייע קלענערע און מיטלע
שטעט אין איין גרויסער שטאָט, וועלכע האָט זיך שוין אומבאַדינגט באַ־
דאַרפט געפונען ביי אַ באַן־ליניע.

די דאָזיקע אַקציע איז דורכגעפירט געוואָרן אויפן סמך פון א פאר־
אָרדענונג פון גובערנאַטאָר פון דיסטריקט, ע. קונדט, פון 23 פעברואַר
1942. די דאָזיקע פֿאַראָרדענונג האָט פֿאַרויסגעזען פֿאַר יידן, וואָס פֿאַר־
לאָזן האָס געטאָ, כאָנצן זיך מיט פּריוואַטע וואָגנס, און באַזונדערס מיט

פּויערישע פּורן אויף עפּנטלעכע וועגן, וווּ אויך פּאַר נישט־ייִדן, וועלכע באַהאַלטן אויס ייִדן, אָדער טיילן זייַ צו הילף — איין שטראָף: טויט.
פּאַר דוּדלען האָט דער ערשטער עטאַפּ באַטייט דאָס איבערטראָגן זיך פון קראַינאָ קיין באָזענטין, און דער צווייטער עטאַפּ — דאָס איז סוכעדניאָוו.

8 מ ע ר ץ: דער פּרעזעס פון דעם ראַט פון די עלט־סטע האָט צוגעשיקט אַ בריוול, אַז דער טאַטעשי און אַנדערע זאָלן קומען קיין ביעליני; זיי דאַרפן היינט אָפּקלייבן ווויונג־גען פּאַר די יידן. דער טאַטעשי איז אַוועקגעגאַנגען מיט נאָך עטלעכע. אָוונט־צו זענען אַלע צוריקגעקומען. זיי האָבן צוגע־טיילט צו יעדן יידן איינע אָדער צווויי משפּחות. אָפּהענגיק פון דער ווויונג. איין ייד האָט זיך געקריגט מיטן טאַטן אי־בער עפּעס, אָבער דערנאָך האָט ער זיך איבערגעבעטן. דער טאַטעשי האָט געזאָגט, אַז מאָרגן וועט ער פּאָרן מיט איין פּור קיין באָדזענטין.

9 מ ע ר ץ: איין פּויער האָט געגומען ביי אונדז פּאַר־שידענע זאַכן, וועלכע זענען אונדז נישט נויטיק, ער דאַרף היינט געבן דערפּאַר אַ פּור. איך בין געגאַנגען מיטן ברודער באָרגן אַ שליטן. מיר האָבן אים געבראַכט און אָנגעהויבן פּאַרפּאַקן די זאַכן. די קליינע שוועסטער דאַרף אויך פּאָרן. וועו דער שליטן איז שוין געווען גרייט, בין איך געגאַנגען ער זאָל קומען מיטן פערד, ער איז גלייך געפּאָרן. נאָך מיטאָג איז דער טאַטעשי צוריקגעקומען.

10 מ ע ר ץ: גאַנצפרי בין איך אַוועק באַשטעלן אַ פּור. איך האָב זיך צונויפּגערעדט מיט א פּויער, ער וועט נעמען

אייניקע זאַכן פון שטוב און מאָרגן וועט ער פאָרן. וועז איך בין געקומען אַהיים האָב איך געטראָפן דעם קוזין וועלכער איז נאָר וואָס געקומען פון באָדזענטין. גייענדיק צוריק אַהיים האָב איך אָפּגעטרעטן נאָכן אייזערנעם אייוועלע וויל עס איז געווען אַוועקגעבאָרגט. וואָרום אויב מיר דאַרפן אַרויספאָרן קאָן עס אונדז צונויץ קומען. אין אונדזער דאָרף איז כמעט נישטאָ קיין מענטש וואָס זאָל אונדז נישט באַדויערן. אייניקע ווילן אָפילו נישט קומען צו אונדז וויל זיי זאָגן, אַז זיי ווילן נישט צוקוקן עמעצנס אומגליק. דער קוזין האָט מיך געבעטן איך זאָל מיט אים פאָרן נאָך דער מאַשין. פאַרנאַכט בין איך געפאָרן מיטן שליטן. אויף דעם שליטן האָט ער אַרויפגעלייגט דאָס טישל פון דער מאַשין און ¼ קווינטאַל קאַרטאָפל אוז איך בין אַוועקגעפאָרן אַהיים, און ער איז געבליבן און איך האָב באַדאַרפט נאָך אַיין מאָל קומען. וועז איך בין געקומען, איז דאָס אָוונטברויט שוין געווען גרייט. איך בין שוין נישט געגאַנגען נאָר דער ברודער איז געגאַנגען. נאָך דעם אָוונט־ברויט זענען זיך צונויפגעקומען ביי אונדז פיל פּויערים, זיי זענען געקומען אונדז באַזוכן, וויל מיר וועלן שוין נישט זיין. אַז איך האָב אַ טראַכט געטאָן, אַז מיר זענען געצוווונגען פונ־דאַנען אַוועקצופאָרן האָב איך געמוזט אַרויסגיין אויף דעם הויף, און איך האָב זיך אַזוי צעווײַנט, אַז איך בין געשטאַנען מער פון אַ ½ שעה און געשלוכצט. באַראַיקנדיק זיך אַ ביסל בין איך אַרײַנגעגאַנגען אין שטוב. די פּויערים זענען זיך אַ ביסל צעגאַנגען, עס זענען נאָר פאַרבליבן צווויי וועלכע האָבן געהאַט בכוונה צו קויפן דאָס שטעלעכל. אײַנער האָט

patrzuc na czyje nieszczęście. Kuzyn mnie
prosił żebym z nim pojechał po gruzy.
Szedł wiązorem pojechałem saukami.
Na sanki włożył stolik od maszyny
i ½ q ziemniaków, i pojechałem do
domu, a on został i jeszcze miałem za
przyjechać. Przyjechałem, to kolacya była
już gotowa. Ja już nie poszedłem
tylko brat poszedł. Po kolacji zaszło
się do nas dużo chłopów, przyszli od=
wiedzić nas, bo już nas nie będzie. Gdy
sobie pomyślałem, że musimy stąd odje-
chać to musiałem wyjść na dwór, tak mi
się rozpłakało, że stałem ujęcej jak dwie ½
godziny i szlochałem. Uspokoiwszy się

זיך אויסגענעמען מיטן טאטן און מאָרגן האָט ער באַדאַרפט קומען דאָס צענעמען.

11 מ ע ר ץ: דער ברודער מיטן קוזין זענען פריער אַוועק קיין באָדזענטין. דער פורמאַן איז געקומען אַרום 7. מיר האָבן אָנגעהויבן פּאַקאַווען די זאַכן אויפן שליטן. וועז דער פורמאַן איז אָפּגעפאָרן, איז אין שטוב געווען ווי אין א טונעל, אַזוי איז עס געווען אין משך פון עטלעכע שעה. אויפן דאָרף אַז מ'האָט עפּעס געקויפט איז עס שטענדיק בי־ ליקער ווי אין שטאָט. איצט דאַרף מען זיך באַזאָרגן מיט שפּייז, אַזוי לאַנג ווי מיר זענען נאָך דאָ וויל שפּעטער וועט זיין א סך שווערער. איך בין געגאַנגען מיט דער מאַמעשי צו איינעם א פּויער נאָך א שטיקל האָלץ און נאָך עפּעס אַנדערש אויסקאָמבינירן א ביסל ביליקער. די מאַמעשי האָט פּאַר־ קויפט צו איינער א פּויערטע א טישטעך, אויך פּאַר שפּייז. פּאַראַיינוועגס האָבן מיר אויך געזומען ביי איר א ביסל קאַר־ טאָפל. אַז מיר האָבן זיך צוריקגעקערט אַהיים איז מען שוין געהאַט געקומען צו צענעמען דאָס שטעלעכל. אין דער היים איז געבליבן די מאַמעשי, און איך בין געגאַנגען אָפּנעמען א חוב וואָס איז נאָך צוגעקומען פּאַרן טיש. דאָס שטעלעכל האָט מען אָנגעהויבן צענעמען ערשט שפּעטער, וויל ער האָט נישט געהאַט ווער עס זאָל אים צוהעלפן. איך האָב צענומען דעם צובוי צום שטעלעכל, וועט ער כאָטש האָבן צו הייצן א פּאָר טעג. אין א פּאָר שעה איז פון שטעלעכל קיין סימן נישט געבליבן. אין שטוב איז געווען זייער אומעטיק, איך האָב שוין אויסגעקוקט אַז מיר זאָלן אַוועקפּאָרן פונדאַנען.

נאָכמיטאָג האָט דער פעטער געדונגען א פור קיין ביעליני, ער דאַרף שוין אָפּפאָרן. דאָס געזעגענען זיך מיט זיי איז גע־ווען פריקרע. איך האָב אים געהאָלפן פּאַקעווען די פּאָר טראַנ־טעם אויף דער פור. דער היינטיקער אָונט איז געווען זייער א פריקרער, ס'איז קיינער נישט געווען, בלויז איך, די מאַמע־שי און דער טאַטעשי.

12 מ ע ר ץ: דער טאַטעשי האָט מיך אויפגעוועקט זייער פרי. איך בין אויפגעשטאַנען און דער טאַטעשי איז גע־גאַנגען וועקן דעם פורמאַן. דער טאַטעשי איז באַלד געקומען ער האָט געזאָגט, אַז דער פורמאַן איז נאָר נישטאָ אין דער היים, מיר וועלן מוזן וואַרטן ביז אין דער פרי און דינגען עמעצן אַנדערש, און דאָ איז ערשט 4 אַוויגער. די מאַמעשי האָט איינגעהויצט און מיר זענען געזעסן און זיך געוואַרעמט. עס האָט שוין אָנגעהויבן צו ווערן ליכטיק, ווען עמעצער האָט אָנגע־הויבן קלאַפּן אין לאָדן. דאָס איז געווען דער פורמאַן, וואָס דער טאַטעשי איז אים געגאַנגען וועקן. ער האָט זיך געפרעגט, פאַרוואָס דער טאַטעשי איז נישט געקומען נאָך אים, ער האָט געזאָגט, אַז ער פאָרט. מיר האָבן זיך דערפרייט, מע וועט נישט דאַרפן גיין זוכן עמעצן אַנדערש. מיר האָבן געבראַכט צו פירן דעם שליטן און זיך אָנגעהויבן גרייטן צום אָפּפאָר. אין א שעה אַרום האָט ער געבראַכט צו פירן דאָס פערד. איך בין געגאַנגען פאָרויס אָן דעם באַנד. ווען איך בין אַרויסגע־גאַנגען האָב איך קיין וואָרט נישט געקאָנט אויסרעדן אַזוי האָט מיר דאָס האַרץ צונויפגעדריקט. ביי א פינף קילאָמע־טער בין איך געגאַנגען אינגאַנצן באַוווסטלאָז, נישט וויסנדיק

אויף וואָס פּאַר אַן אופן איך בין אַזוי שנעל געגאַנגען. דעם גאַנצן וועג האָט די פּור מיך נישט געקאָנט דעריאָגן. גייענדיק מיטן וועג האָב איך זייער געציטערט, וועז גאָט באַהיט עמעצער זאָל אונדז טרעפן, דאַן... א דאַנק גאָט מיר זענען דערפאָרן בשלום. וועז אַלץ איז געוואָרן איינגעשטעלט האָבן מיר אָפּגעגעסן פרישטיק. נאָכן מיטאָג האָבן מיר אַרויפגעטראָגן אויפן בוידעם פאַרשידענע נישט נויטיקע דערווייל זאָכן, וואָס איז אין שטוב נישט נויטיק.

לויט דער פאַרארדענונג פון געזעראַל־גובערנאַטאָר ה. פראַנק פון 23־טן נאָוועמבער 1939 האָט פון 1־טן דעצעמבער 1939 די גאַנצע יידישע באַפעלקערונג (פון 10 יאָר אָנהויבנדיק) באַהאַרפט טראָגן אויפן רעכטן ארבל פון אויבערשטן מלבוש אַ ספּעציעלן וויסן באַנד פון 10 צענטימעטער די בריים מיט אַ בלויען מגן־דוד.

13 מ ע ר ץ: כאָטש מיר זענען ערשט געקומען צו פאָרן זענען מיר נישט ווי קיין פרעמדע אין באָדזענטין, יעדער באַהאַנדלט אונדז זייער גוט, ווי ברידער; וועגן דער מענטשן מיטן פעטער איז שוין אָפּגערעדט.

16 מ ע ר ץ: אין דער היים איז געווען אַנדערש ווי דאָ. שטענדיק איז געווען עפּעס צו טאָן, און דאָ גיי איך אַרויס אויף דער גאַס און קום צוריק, וואָרום וואָס וועל איך טאָן אויף דער גאַס. זייענדיק אין דער היים האָט עמעצער געזאָגט, אז אין קראַינאָ זענען דערשאָסן געוואָרן 4 יידישע מענטשן, וועלכע זענען געגאַנגען אין דער ריכטונג פון קעלץ. צווישן מענטשן זענען געוואָרן פאַוווונדעט מיט א באַגנעט, און

צוויי, וועלכע זענען געווען א מאמע מיט א זון, אויף טויט. הערנדיק אזעלכע גרויל ען א סוף, צי קאן מען לעבן ען פּחד און רואיק? וועו הערנדיק דאם חייבט ען דער מענטש וועלן שרעקעוודיק.

די זשאנדארמעריע איז היינט געקומען צו פּאַרן אבער אל"ף איז געווען רואיק. עס זענען היינט געקומען באקאנטע פון קראינא, אייניקע זענען געקומען, ווייל זיי האבן מורא געהאט צו זיין, ווייל ס'איז געקומען א שטראף־עקספעדיציע נאכן קאנטיגענט און זיי נעמען צו יעדעם ביסל תבואה און אויב ס'איז נישטא שלאגן זיי שוידערלעך און דאם ען אונטערשיד, צי א פרוי, צי א מאן. דער טאטעשי איז היינט אוועקגענגען קיין קראינא, דארט וועט ער איבערנעכטיקן, און מארגן וועט ער פּאַרן קיין קעלין.

17 מ ע ר ץ: פּארשידענע רעיונות פּלאַנטערן זיך אין מיין מוח. צי וועט דער טאטעשי האבן אונטערגעשריבן דעם פּאסירשיין, וועו ער וועט קומען, און אז ער וועט נישט האבן אונטערגעשריבן דעם פּאסירשיין? צייטנווייז זענען מיר אונטערגעקומען געדאנקען אינגאנצן ען שום זין. א גאנצן טאג האב איך ארויסגעקוקט צי דער טאטעשי גייט נישט. איך האב זיך שוין געלייגט שלאפן און דער טאטעשי איז נאך נישט געווען. דורכן שלאף האב איך דערהערט, אז דער טאטעשי איז שוין דא, איך האב זיך אנגעטאן און אריינגעגאנגען אין קיך. דעם פּאסירשיין האט מען דעם טאטן אונטערגעשריבן, אויסשטרייכנדיק באדזענטין. גילטיק איז ער נאר דינסטיק און פרייטיק ביז דעם 1־טן אפּריל. אויף אזא אופן

באמיען זיי זיך צו באגרענצן די יידן, אז זיי זאלן אינגאנצן אויסשטאַרבן מיט א הונגער־טויט. א קילאָגראם קאָרן קאָסט שוין אין דעם יידישן קוואַרטאַל 9 זל., א קילאָגראם קאַרטאָפל 3.20 זל. אזעלכע שוידערלעכע פרייזן זענען אָנגעוואַקסן אויף שפייז־פּראָדוקטן. איצט ערשט וועט דער אָרעמער שטאַנד אויסשטאַרבן פון הונגער.

אין שטעטל באזעצטין האָט ביז דער מלחמה געווויינט בייַ א טויזנט יידן, וועלכע האָבן זיך הויפּטזעלעך פאַרנומען מיט שוסטערייַ, שנײַדערייַ, וו׳ אויך מיט קליין־האַנדל. אין דער צייַט פון דער אָקופּאַציע איז די צאָל יידן אין באזעצטין באַדײַטנדיק אויסגעוואַקסן אין צוזאַמענהאַנג מיט דעם איבערפירן אַהער די יידישע באַפעלקערונג פון פּלאָצק, און שפּעטער פון די אַרומיקע דערפער. אַזוי איז אין יאָר 1940 געווען אין באזעצטין בייַ א 1.400 יידן און אין מאַי 1941 שוין בייַ 3.700 יידן. עס איז דעריבער קיין שום ווונדער נישט, וואָס עס האָט דאָ געהערשט שרעקלעכע ווויינונגס־באַדינגונגען און אין רעזולטאַט דער־פון אויך סאַניטאַרע. די מערהייט פון דער באַפעלקערונג איז דאָ פשוט אויסגעאַנגען פון הונגער.

אין באזעצטין איז נישט געווען קיין געטאָ אין זין פון א יידישן ווויינונגס־קוואַרטאַל, וואָס איז אויסגאַנצן אויסגעטיילט אין הערמעטישׂ אָפּגעשניטן פון דער אויסערלעכער וועלט. אין ראַדאָמער דיסטריקט טרעפן מיר זיך מיט פאַקטן פון דעם מין, ווי למשל, אין שידלאָוויץ, אז די אָקופּאַציע־באַאַמטע אַנערקענט דאָס גאַנצע שטעטל אָדער ישוב אָלס אַ געטאָ.

18 מערץ: היינט איז געווען דער קאָמיטעט וואָס טיילט צו יידישע משפּחות צו גערוימטערע ווויינונגען. אונדז האָט ער אויך צוגעטיילט צום לאָקאַטאָר פון דער מומען. אין אָנפאַנגס האָט ער זיך אָנגעהויבן קענגשטעלן, אָבער ער האָט געמוזט נאָכגעבן. מיר האָבן אַריינגעשטעלט א שענקל און אַלץ טוען מיר שוין דאָ.

19 מ ע ר ץ: הײַנט גייען אַרום עפּעס אַזעלכע קלאַ־
נען, אַז זונטיק דאַרפן קומען זעקס וואַכפּאָסטנס פון דער פּוי־
לישער פּאָליציי און די זשאַנדאַרמעריע. אייניקע זאָגן, אַז זיי
וועלן מאַכן אַן אָבלאַווע אַנדערע עפּעס אַנדערש אָבער קיי־
נער וויסט נישט גענוי. קלאָר, אַז נישט אויף קיין אַריער אַן
אָבלאַווע נאָר אויף יידן. יעדער גייט אַרום צעראַדערט טראַכטנ־
דיק ווו זאָל מען זיך דאָ באַהאַלטן, און געפינען א וועלכעס
ס'איז זיכער אָרט. אָבער ווו קאָן מען זיך איצט פילן זיכער
בכלל אין ערגעץ נישט.

22 מ ע ר ץ: עס איז שוין אָנגעקומען דער דאָזיקער
אימהדיקער זונטיק. די זשאַנדאַרמעריע מיט דער פּאָליציי זע־
נען געקומען צו פּאָרן אָבער נישט אויף קיין אָבלאַווע. מיר
האָבן נישט געוווסט צוליב וואָס זיי זענען געקומען. איבער־
לעבנדיק א שוידערלעכע שרעק האָבן מיר געוואָרט אויף
עפּעס א מינוט, נישט וויסנדיק וועלכע. יעדע רגע בין איך
אַרויסגעגאַנגען פּאָרן טויער, עס איז געווען אַזוי שטיל ווי
אַלע זאָלן האָבן אויסגעשטאָרבן, בלויז די זשאַנדאַרן האָבן
געשפּאַנט אַהין און צוריק. שטייענדיק פּאָרן טויער האָב איך
זיך דערוווסט, אַז זיי מאַכן רעוויזיעס ביי יידן. אויף דער גאַס
האָב איך נישט געוואָגט אַרויסצוגיין. ווען זיי האָבן געמאַכט
א רעוויזיע ביי עטלעכע יידן געפינענדיק דאָרט פּאַרשידענע
סחורות זענען עטלעכע פון זיי אָפּגענפּאָרן, און די רעשט איז
געבליבן. זוכנדיק לערך נאָך א שעה זענען די אויך אָפּגענפּאָרן.
ביי די וואָס מ'האָט געפונען פּאַרשידענע שפּעקולאַנטישע
סחורות האָט מען אָפּגענפירט אין אַרעסט. די קאָנפיסקירטע

סחורות האָבן זיי פֿאַרנומען אויף א לאַסט־אויטאָ, נישט בא־
לאַמוטשענדיק לאַנג האָבן זיי זיך צוריק אומגעקערט. די
אַרעסטירטע האָבן זיי פֿאַרנומען קיין ביעליני.

23 מ ע ר ץ: דער טאַטעשי איז געגאַנגען קיין קראַ־
נאָ, ווייל מיר האָבן דאָרט אָפּצונעמען א פּאָר זלאָטעם. מיר
האָבן שרעקלעך איבערגעקלערט, צי דער טאַטעשי איז דורכ־
געגאַנגען בשלום. מיר זענען אָפּגעקומען בלויז מיט דעם אי־
בערקלערן נישט וויסנדיק געווי.

24 מ ע ר ץ: דעם גאַנצן טאָג האָבן מיר אויסגעקוקט
דעם טאַטן, נאָר ער איז נישט געקומען. איך האָב זיך שוין
געלייגט שלאָפן וועו עמעצער האָט געזאָגט, אַז דער טאַטע
איז געקומען, איך האָב זיך גלייך אָנגעטאָן און פֿריין אין
צוויטן צימער. דער וועג איז אים אַריבער בשלום, דער טא־
טעשי האָט געקויפט 1 קווינטאַל קאַרטאָפּל און פּרייטיק וועט
מען זיי ערשט ברענגען.

27 מ ע ר ץ: באַלד אינדערפרי איז ער געקומען מיט
די קאַרטאָפּל, און איך בין געגאַנגען קויפן פּאָר דעם דאָזיקן
פּויער א ביסל קאַרטאָפּל־שאָלעכץ. פֿרויסגייענדיק אויף דער
גאס גיב איך א קוק: מענטשן לויפן ערגעץ אָן א סוף, בין איך
אויך געלאָפֿן, לויפנדיק אַזוי האָב איך זיך דערוווסט, אַז די
אַרעסטירטע יידן קערן זיך אום צוריק. אויפן וועג האָב איך
קיינעם נישט געטראָפֿן ווייל זיי זענען שוין אַוועק אַהיים, בין
איך אַוועק געגאַנגען דאָרט צו זיי. די פּרייד וועלכע איז גע־
ווען איז נישט צום באַשרייבן. אין דער ווינונג זענען זיך צו־

נויפֿנעקומען אַזוי פֿיל מענטשן, אַז ס׳איז אוממעגלעך געווען זיך אויסצודרייען. וואָלט אַלע זענען שוין געקומען האָבן זיי גע־זאָגט, אַז איינעם האָט מען דערשאָסן וויל ער האָט זיך נישט געוואָלט מודה זיין צו נאָרנישט.

28 מ ע ר ץ: איין אומגליק איז ווייניק, נאָר עס מוזן זיך צונויפקומען עטלעכע מיטאַמאָל. און ערשט דעמלט דערדריקן זיי דעם מענטשן. נישט גענוג, וואָס מיר זענען אַרויסגעשיקטע, וואָס מיר זענען אינגאַנצן רואינירט, האָט מען נאָך היינט אַראָפֿגעריסן דאָס שלעסל פון שטאַל און אַרויסגענגבעט כמעט אַלץ וואָס איז געווען. — אויפכאָפֿנדיק זיך האָב איך געהערט, ווי די מומע זאָגט, אַז מען האָט אונדז באַגנבעט. איך האָב עפּעס אַרויפֿגעכאַפּט אויף זיך און אַרויס. מען האָט צוגענומען פון שטאַל דריי געגדז צוויי אונדזערע און איינע דעם פּעטערס, 15 קילאָ קאָרן, 5 קילאָ מעל און 8 לאַבנס ברויט. בלויז איין גאַנדז איז געווען דעם פּעטערס און דאָס אַלץ איבעריקע אונדזערס. אויף אונדזער קריטישער לאַגע פּעלט נאָך דאָס אומגליק. וואָס נאָר מיר האָבן פֿאַרמאָגט האָט מען אונדז צוגענגבעט עס איז נישט איבערגעבליבן אפילו קיין שטיקל ברויט. איך קאָן זיך אַפילו נישט באַהערשן אַזוי האָב איך זיך איבערגענומען, איך האָב אַפילו קיין וואָרט נישט געקאָנט אַרויסברענגען אַזוי האָט מיר אין האַרץ פֿאַרקלעמט. דער שכן האָט געזאָגט מע זאָל נישט קלאָגן נאָר עפּעס טאָן, וויל פון קלאָגן וועט גאָרנישט אַרויסקומען. ביי דער גאַנצער סצע־נע איז געשטאַנען איינער פון פֿלאָצק, די מומע האָט געזאָגט, אַז ער איז ביינאַכט אַרויסגענגענען און איז געווען א שות־

אָבער ער האָט געלייקנט. איך האָב געזאָגט מע זאָל גיין צו זיין ברודער וועט מען אפשר געפינען א וועלכן ס׳איז שפּור. דער טאַטעשי מיטן קוזין זענען גלייך אַוועק, אין א פּאָר מינוט זענען זיי צוריקגעקומען, א שפּור איז פּאַראַן, לעבן דער שטוב איז פּול מיט בלוט. באַלד זענען מיר אַלע אהין געגאַנגען. אין אָנהייב האָט ער נישט געוואָלט אונדז אַרײַנלאָזן נאָר מיט פּאָליציי. אָבער מיר זענען אַרײַנגעגאַנגען, נלייך ביים אַרײַנגאַנג איז געלעגן א ברויט, מיר האָבן מער קיין באַווייז נישט באַדאַרפט. מיר זאָגן אים: גיב אָפּ די געגדז, דאָס קאָרן, דאָס מעל, וואָס נאָר דו האָסט צוגענומען. ער האָט גאָרנישט פּאַרלייקנט, ער האָט אָפּגעגעבן אַלץ. ס׳האָט זיך געמאַכט א שרעקלעכער גערודער יעדער איז געקומען זען. וועז מיר האָבן דאָס געבראַכט אין שטוב האָט זיך יעדער דאָך געפּרייט צווי ברויטן פּעלן, און די געגדז זענען שוין נישט לעבעדיק. איך בין נאָך געגאַנגען צו אים מיט דער באָבען און אָפּגענומען נאָך א קילאָ ברויט. די גאַנצע שטאָט ווייסט שוין פּון דער גנבה. דער פּאָליציי האָבן מיר נישט געמאָלדן, מיר האָבן נישט געוואָלט מאַכן דערפון קיין געברויך, מיר האָבן בלויז געמאָלדן אין דעם יודען־ראַט. עמעצער האָט געמאָלדן דער פּאָליציי און עס זענען געקומען צווי פּאָליציאַנטן. דער טאַטעשי האָט נישט געהייסן מאַכן קיין פּראָטאָקאָל נאָר ער האָט געגעבן 25 זלאָטעם און זאָל זיין שטיל, ווייל דערנאָך קאָן ער אָנרעדן פּאַרשידנס.

29 מ ע ר ק: הייַנט איז געקומען אייַנער, וואָס ביי אים איז פּאַרפּאַלן געגאַנגען א באַליע און ער האָט זי אויך דער־

קענט ביי דעם זעלבן גנב. דערנאָך זענען נאָך עטלעכע געקו־
מען צו אים אָבער זיי האָבן נאָרנישט נישט געפונען.

2 א פ ר י ל: ביינאכט איז געקומען צו פאָרן די זשאַ־
־ארמעריע און זיי האָבן צוריק פאַרנומען די וועלכע טען
האָט דעמלט פריי געלאָזט און צוויי פרישע. אין שטעטל האָט
זיך געמאכט א פרישע פאַניק. אַרום 11 אַזייגער בין איך גע־
גאַנגען זען ווי מע וועט זיי אָפּפירן קיין ביעליני. יעדער איינער
איז געפאָרן אויף א באַזונדער פור און לעבן אים פאָליציי.

5 א פ ר י ל: היינט גייען אַרום קלאַנגען, אַז איינעם
פון די פאַרנומענע האָט טען דערשאָסן, און רעשט האָט מען
אַרויסגעשיקט קיין קעלץ.

6 א פ ר י ל: גאַנצפרי איז געקומען איינער פון ביעלי־
ני האָט ער דערציילט, אַז ס׳איז אמת וואָס מ׳האָט נעכטן גע־
זאָגט, אַז איינער איז געוואָרן דערשאָסן. די פרוי און די מש־
פּחה וויסן נאָך וועגן דעם גאָרנישט נאָר ווען זיי וועלן זיך
דערוויסן וועט זיך ערשט מאַכן א געשריי... אונדזער סיטו־
אַציע ווערט פון טאָג צו טאָג ערגער, אַז מע וועט פאַרנעמען
איינעם וועט ער אויסגעבן 10 אַנדערע און אַלץ מער מענטשן
גייען אין קבר אַריין.

10 א פ ר י ל: אַנטקעגן אונדז האָט מען פאַרנומען
א מאַן מיט א פרוי און צוויי קינדער זענען געבליבן. ווידער
הערט מען, אַז דער פאָטער פון די קינדער איז געוואָרן דער־
שאָסן מיט צוויי טעג פריער, אין אָוונט, און זי האָט מען
אַרויסגעפירט קיין קעלץ א שווער קראַנקע. די זשאַנדאַר־

מעריע זייענדיק אין סלופּי האָט פּאַרנומען דריי יידן און אין ביעליני האָט מען זיך מיט זיי צערעכנט (קלאָר אַז נישט עפּעס אַנדערש ווי דערשאָסן). אין דעם דאָזיקן ביעליני איז שוין אויף אַן אמת פּאַרגאָסן געוואָרן א סך יידיש בלוט, איז שוין אויף אמת געוואָרן א יידישער בית־עולם. וועלכן נעמען א סוף צו דעם דאָזקן שוידערלעכן בלוט־פּאַרגיסן? אויב עס וועט זיך אַזוי לענגער ציען וועלן די מענטשן פון דער בלויזער שרעק פּאַלן ווי פליגן. עס איז געקומען צו אונדז א פּויער פון קראַי־נאָ האָט ער דערציילט, אַז זיי האָבן דערשאָסן די טאָכטער פון אונדזער געוועזענעם שכן וויל זי איז געגאַנגען נאָך 7. עס נלוסט זיך מיר נישט גלויבן אָבער אַלץ קאָן זיין מעגלעך. אַוא מיידל ווי א בלום אַז זי זאָל קאָנען ווערן דערשאָסן וועט שוין קיינער קומען די ענדע פון דער וועלט. עס זאָל נישט זיין קיין איין רואיקער טאָג. די נעריוון האָבן זיך שוין אינגאַנצן אויס־געשעפּט, אַז איך הער עפּעס וועגן א וועלכן ס'איז אומגליק קריכן מיר אַרויס די אויגן אין דרויסן און דער קאָפּ הייבט מיר אָן וויי טאָן, און דעמלט בין איך אַזוי דערשעפּט ווי נאָך דער שוועסטער אַרבעט. נישט נאָר איך נאָר יעדער. נישט געזונג וואָס אין יענער מלחמה האָבן די קאָזאַקן דערשאָסן מיין טאַטנס פּאָטער און ער איז געווען אָנגעזונד, האָט ער דאָך שוין געהאַט גענוג ער איז דעמלט אַלט געווען 11 יאָר. איז איצט אַז ער דערזעט א דייטש וואָלט ער זיך אין א שפּאַלט פּאַרשטעקט אַזוי איז ער צערודערט.

12 אַפּריל: היינטיקע נאַכט האָט מען צוגעגנבעט א קו ביי איין באַלעבאָס. די פּאָליציי האָט אַליין אָנגעהויבן

דורכפירן אַן אויספאָרשונג. זי האָט געמאַכט א רעוויזיע ביי איין יידן פון פּלאָצק און זיי האָבן געפונען ביי אים עטלעכע רינדערנע און קעלבערנע פעלן, און מען האָט אים גלייך פאַר־נומען. די זשאַנדאַרמעריע וועט שוין מאָרגן האָבן וואָס צו טאָן.

אין פּעברואַר און מערץ 1941 זענען קיין באַדזענטין אַנגעקומען 3 טראַנספּאָרטן (1700) יידן, אויסגעזוכלטע פון פּלאָצק. א טייל פון זיי איז דאָ פאַרבליבן (ביי א 700). אין די דעמלטיקע באַדינגונגען פון באַדזענטין זענען פיל פּלאָצקער אומציקומען פון הונגער און עפּידע־מיעס. אין מעמאָריאַל פון דעם קאָמיטעט פון דער פּלאָצקער לאַנדסמאַנ־שאַפט אין וואַרשע פון 10־טן מאַי 1941 צום הויפּט־ראַט פון די עלטסטע פון ראַדאָמער דיסטריקט לייענען מיר צווישן אַנדערן: „און אין באַ־דזענטין איז די שטערבלעכקייט געווען ממש אן אַסטראָנאָמישע". דער מעמאָריאַל ענדיקט זיך מיט דעם אָפּעל: „ראַטעווט אונדזערע לאַנדסלייט פון אומקום צוליב דעם הונגער און מגפה".

13 אַפּריל: אונדזערע שכנים זענען היינט געקו־מען, אז זיי וועלן ארויסנעמען די שאַנק. עפּעס בעסערס האָבן מיר דאָך נישט געוואָלט, וועט זיין איצט א ביסל גרוי־מער. מיר האָבן זיך מיט וואָס צו פרייען, דאָרט האָבן מיר איבערגעלאָזט פיר צימערן און דאָ פרייען מיר זיך מיט אַז קלייניקייט, נאָר וואָס קאָן מען מאַכן, נישט מיר אַליין זענען דאָך פאַרשיקט נאָר נאָך צענדליקער טויזנטער מענטשן. נאָך מיטאָג האָבן זיי צענומען די שאַנק. אויפן אָרט פון דער שאַנק האָבן זיי אַרויסגעשטעלט א קיך־טיש, וועט איצט זיין א ביסל באַקוועמער. נאָר אַציינד וועט מען אַוועקשטעלן א קיכל און אַלץ וועט זיין א ביסל בעסער. דער טאַטע האָט

געקויפט מיט א שותף א ביסל מעל וועלן מיר באַקן ברויט אויף פּאַרקויף. דער דאָזיקער שותף האָט א גרויסן אויוון און דאָרט וועלן מיר באַקן.

14 א פּ ר י ל: גלייך אינדערפרי האָב איך זיך דערוווסט, אז די זשאַנדאַרמעריע איז געקומען און פירט דורך רעוויזיעס ביי יידן, און אז זיי האָבן דריי פּוד איין שטוב צוגענומען. איצט מאַכן זיי רעוויזיעס ביי אַנדערע. ביי איין שניידער האָבן זיי געפונען זייער פיל סחורות און עטלעכע און צוואַנציק זאַקאָפיאַנסקע פּוטערס, און אים האָט מען גלייך צוגענומען. זיי האָבן געטאַכט רעוויזיעס ביי איבער א צענדליק יידן צוגעמענדיק א סך סחורות. זיי האָבן געמאַכט א רעוויזיע ביי א שכן, האָבן זיי ביי אים צוגענומען אַלץ וואָס ער האָט נאָר פאַרמאָגט אַפילו שמוציקע וועש, גענומען אַנצוגן האָבן זיי אויך פאַרנומען. זיי האָבן צוגענומען זאַכן אינגאַנצן נישט קיין שפּעקולאַנטישע. מיר האָבן זיך זייער געשראָקן זיי זאָלן צומאָל אויך צו אונדז נישט אַרייַנקומען, דער טאַטעשי איז אַרויסגענגען פון שטוב אָבער סיי ווי האָבן מיר מורא כאָטש מיר האָבן גאָרנישט אָבער ביים פּעטער וואָלט זיך עפּעס געפונען. אָבער גאָט האָט געהאָלפן, אז זיי זענען פון שכן אַרויסגענגען און צו אונדז נישט אַריין. זיצנדיק אין שטוב האָב איך דערזען, ווי א פּאָליציאַנט איז דורכגענגען אין צו דער מומען איז עמעצער אַרייַנגענגען. איך בין גלייך אַרויס אויף די טרעפּ און דערהערט, אז די דייטשן זענען ביי דער מומען און דער פּאָליציאַנט איז אַריין דורכן חויף. גלייך האָט דאָס האַרץ מיר אַזוי אָנגעהויבן צו קלאַפּן

D. RUBINOWICZ
•BODZENTYN•
ul. Kielecka Nº 13

W [illegible] dniu. Zaraz z rana dowiedziałem się, że
Gestapo przyjechała i robią rewizje u Żydów
a [illegible] z jednego domu zabrali. Teraz robią rewizje
u innych. U jednego krawca znaleźli bardzo dużo
towarów i dwadzieścia kilka futer zakopianskich,
a jego zaraz zabrali. Zrobili rewizje u kilkunastu Ży-
dów zabierając dużo towarów. Zrobili rewizje u sąsia-
da, zabrali mu wszystko co tylko posiadał, nawet brud-
ną bieliznę, [illegible] kawałek ubranie również zabrali. Porabi-
rali rzeczy wcale nie paskarskie. Lękaliśmy się bardzo że-
by czasem do nas nie weszli, tatuś wyszedł z domu
ale [illegible] że lękamy chociaż my nic nie mamy ale u wsy-
kda coś by się znalazło. Ale Bóg dał, że od sąsiada wy-
szli a do nas nie weszli. Siedząc w domu, zobaczyłem,
że policjant przeszedł a do cioci ktoś wszedł. Wyjrzał
[illegible] zaraz na schodki i usłyszałem, że Niemcy są u c
ci a policjant wszedł przez podwórko. Serce mi zaraz
zaczęło bić jak młotem. Do domu już nie weszedłem

D. RUBINOWICZ
•BODZENTYN•
ul. Kielecka Nº 13

וו מיט א האַמער. אין שטוב בין איך שוין נישט אַריין נאָר איך בין זיך פֿאַמעלעך אַוועק מיט דער גאַס. פֿאַרדרייענדיק אין א זייטיק געסל האָב איך דערזען, אַז זיי גייען שוין אַרויף אויפן בוידעם, איך זאָג אַהאָ — זיי וועלן שוין צונעמען אונ־ דזער ביסל קאָרן. איך האָב שוין נישט געוואַרט וואָס וויי־ טער וועט זיין נאָר איך בין אַוועק וויטער. איך האָב גע־ טראָפֿן דעם טאַטעשי האָט ער שוין געווסט, אַז זיי זענען דאָ. זיצנדיק אין שטוב פון איינעם א באַקאַנטן האָב איך געטראַכט, אַז דאָרט איז שוין פון אַלץ קיין סימן נישט פֿאַרבליבן. אין דעם איז אָנגעקומען דער קוזין און דערציילט, אַז זיי האָבן פֿאַרנומען זיין ברודער און ער האָט געזען ווי זיי נעמען אַראָפּ די רעם פון ראָוער, און מער האָט ער גאָרנישט געזען. מיין שרעק האָט זיך נאָך פֿאַרגרעסערט וועו איך האָב דער־ הערט, אַז מען האָט דעם קוזין צוגענומען. דער קוזין האָט אָנ־ געהויבן וויינען, מע וועט אים דאָרט שלאָגן, ער וועט דאָרט ליידן אַזעלכע שרעקלעכע יסורים. איך האָב געשיקט א מיי־ דעלע זי זאָל זיך דערוויסן וואָס עם הערט זיך דאָרט. אין עט־ לעכע מינוט איז זי צוריקגעקומען און געזאָגט, אַז זיי זענען נאָך דאָ און שרייבן איצט א פּראָטאָקאָל. דער קוזין אַליין איז געגאַנגען זיך דערוויסן. אין עטלעכע מינוט איז ער צוריק געקו־ מען און געזאָגט, אַז זיי האָבן גאָרנישט פֿאַרנומען חוץ דעם ראָוער און ביי דער שוועסטער 5 מעטער מאַטעריאַל. איך מיטן טאַטן זענען גלייך געגאַנגען אַהיים, אין שטוב איז געווען פול פון מענטשן. אַלץ איז געווען צעוואָרפן, און איצט האָט מען אויפגערויטט. עס האָבן זיך אָנגעהויבן די קעגנזייטיקע

דערציילונגען. יעדער האָט דערציילט מיט וואָס פאַר א פּחד
און אַנגסט ער האָט געווארט אויף דער לעצטער מינוט כדי
צו גיין אַהיים. די זשאַנדאַרן וועלכע האָבן געמאַכט די רע־
וויזיע האָבן זיך באַצויגן זייער העפלעך, זיי האָבן אַפילו נישט
קיין געשריי געטאָן אויף קיינעם. וועז זיי האָבן גאָרנישט גע־
פונען אין שטוב זענען זיי אַרויפגעגאַנגען אויפן בוידעם.
אויפן בוידעם האָבן זיי באַמערקט א רעם פון א רעָוער און
זיי האָבן זי געהייסן אַראָפּגעמען, זיי האָבן זיך געפרעגט וווּ
זענען די איבעריקע טיילן האָט ער געזאָגט, אַז די גומעס און
די קישקעס האָט ער אויף אַן אַנדער בוידעם, און די רעדער
ביי די שוועסטער. די גומעס האָבן זיי געהייסן אַראָפּנעמען
און אַז ער זאָל מיט זיי מיטגיין צו דער שוועסטער נאָך די רע־
דער. וועז זיי זענען געקומען צו זיין שוועסטער האָבן זיי דורכ־
געפירט א געגויע רעוויזיע. זיי האָבן ביי איר צוגענומען עט־
לעכע פּאָר הויזן, שטאָף אויף אַן אַנצוג און נאָך עטלעכע
שטיקלעך סחורה. ענדיקנדיק די רעוויזיע זענען זיי צוריקגע־
קומען צו נעמען די רעם. אויפן וועג האָט דער קוזין זיי גע־
בעטן אַז זיי זאָלן דער שוועסטער אָפּגעבן כאָטש דעם דאָזיקן
שטאָף. זיי האָבן געגומען בלויז דעם רעָוער נישט געגומען
וויל זיי האָבן באַצאָלט פאַר אים 80 זל. און דער קוזין האָט
זיך געמוזט אונטערשרייבן, ביי דער קוזינקע האָט מען קיין
סחורה נאָרנישט צוגענומען אויסער די 5 מעטער, וויל דאָס
האָט ער געמוזט נעמען און שאָדן האָבן זיי אָנגעמאַכט אויף
1.500 זל. ענדיקנדיק די רעוויזיע ביי אַלעמען זענען געקומען
פורן נאָך דער סחורה. די סחורה האָט מען געלאַדעוועט עט־

לעכע שעה. איך האָב געזען ווי דער דאָזיקער לאַנגער רירט פון אָרט. 5 פורן פאַרשידענע סחורות! דורכפאָרנדיק פאַרביי אונדז איז אין פור געבליבן שטיין און די רעשט נישט, אַז דער דייטש האָט א שאָם געטאָן האָב איך געמיינט, אַז עס איז שוין דאָ א טויטער אויפן וועג, אָבער עם איז גאָרנישט נישט געשען. ער האָט בלויז אויסגעשאָסן די פורן זאָלן בלייבן שטיין. דער שניידער, ביי וועלכן מען האָט צוגענומען די פוטערס, איז אַזא צעשלאָגענער, דאָס פנים אין בלויע צייכנס, אָננעשוואָלן, איז געזעסן אויף דער פור ווי א מומיע. קיין ביעליני האָט מען פאַרנומען בלויז דריי. די איבעריקע האָט מען פריי געלאָזן, מען האָט פאַרנומען דעם פון די פוטערס — סיי דעם מאַן, סיי די פרוי. דאָס שטעטל איז איצט אין א שרעקלעכער שטימונג, וויל ווו איז דאָס געהערט, אַז ס'זאָלן זיין כסדרדיקע רעוויזיעס ביי די יידן און מע זאָל שטענדיק געפינען טריפהנע סחורות ביי זיי.

15 אַפּריל: נאַנצפרי איז געקומען א שליח פון ביליני מע זאָל ברענגען צו פירן עטלעכע טויזנט זלאָטעס, וועט מען זיי אַרויסלאָזן. באַלד איז אַוועקגעפאָרן א פור. דער דאָזיקער שליח האָט אויך דערציילט, אַז דער פעטער האָט באַקומען א פּאַסירשיין אויף א וואָך קיין באָדזענטין און קראַינאָ. מיר האָבן זיך אויך דערוווסט א גוטע נייעס, אַז דאָס וואָס מ'האָט אמאָל געזאָגט, אַז דאָס מיידל איז געוואָרן דערשאָסן, איז נישט אמת. חיינט האָבן מיר זיך דערוווסט בעסערע נייעס ווי נעכטן. דער טאַטעשי האָט נאָך געזאָגט, אַז קיין פּא-

סירשיינען וועט מען שוין נישט אַרויסגעבן, און פּראָדוקטן וועט מען אַרויסשיקן מיט דער פּאָסט.

16 א פּ ר י ל: היינט איז אַוועקגעפּאָרן א פּור נאָך די וואָס מ'האָט פּאַרנומען. יעדערער וואַרט מיט אומגעדולד זיי זאָלן שוין וואָס גיכער קומען. מען האָט אויך מיטגענומען מתנות פּאַר די זשאַנדאַרן פּאַר דעם חסד וואָס זיי האָבן די מענטשן געטאָן. פּאַרנאַכט איז אָנגעקומען א זייער נישט גוטע ידיעה. עמעצער האָט געזאָגט, אַז די וואָס זענען אינ־דערפרי אַוועקגעפּאָרן מיט די מתנות זענען געוואָרן אַרעס־טירט און ס'איז נישט באַווסט פּאַרוואָס. נישט יעדער וויסט נאָך דערפון, נאָר וועט וויסט צי ס'איז נישט אמת, וויל היינט קאָן דאָס אַלץ זיין מעגלעך. וועט מיר האָבן אַזוי גע־שמועסט האָב איך דערזען, אַז די פּור איז שוין געקומען. מיר זענען שנעל אַרויסגענגען זיך דערוויסן. אונדזער שכן איז אויך געווען אין ביעליני, האָט ער געזאָגט, אַז מע וועט זיי נישט אַרויסלאָזן דאָס איז בלויז געווען אַזא קאָמבינאַציע, נאָר וועלכע איז נישט באַווסט. ער האָט אויך געזאָגט, אַז דער דאָזיקער שניידער פון די פּוטערס איז טעגלעך שוין דער־שאָסן. דאָ האָבן מיר זיך געפּרייט, אַז מע וועט זיי אַרויסלאָזן, האָסטו דיר. וועט ס'איז פּאַראַן כאָטש א ברעקעלע האָפענונג, עס טוט א שיין איין שטראַלעכל פּאַר אונדז אַזוי קומט באַלד עפּעס שטורעם און ס'איז שוין נאָך אַלץ. דער דאָזיקער שני־דער האָט איבערגעלאָזט זיבן קינדער וואָס וועלן איצט די אַרעמע יתומים טאָן, די סחורה וואָס זיי האָבן געהאַט האָט מען צוגענומען, דעם טאַטן האָט מען צוגענומען און איצט

וועלן זיי נאָך באַפעלן אַז די מאַטע זאָל זיך צושטעלן אין פּאָ־
ליציי־וואַך. זאָל גאָט אָפּהיטן וואָס די דאָזיקע בעסטיעס טוען
אָפּ מיט מענטשן.

18 אַפּריל: היינט איז אַזאַ וועטער ווי ס׳איז שוין
לאַנג נישט געווען. וועלן ס׳זאָל נאָר זיין די פרייהייט — וואָלט
שוין אַלץ גוט געווען. און אַזוי איז נישט דערלויבט אַרויסצו־
גיין אָפּילו אין שטאָט. מיר זענען איצט געבונדן ווי הינט
אויף דער קייט. אַז אַנטקעגן אונדז האָבן די עלטערן איבער־
געלאָזט צוויי קליינע קינדער און זיי האָט מען צוגענומען, אין
פון דער צווייטער זייט ווידער האָט מען פֿאַרנומען דעם מאַן;
וועלן מע גיט א קוק אין זייערע פענצטער, זעט מען, אַז
ס׳הערשט טרויער. וועגן דעם האָט שוין יעדער פֿאַרגעסן,
איצט זענען שוין פֿאַראַן נייע דאגות און פרישער שטאָף צו
רעדן. ווו נאָר מע גייט צי אין שטוב, צי אין קאַוויאַרניע
אָדער אין אַנדערע ערטער איז יעדער רעדט וויפל מ׳האָט ביי
דעם צוגענומען, וויפל ביי יענעם א.א.וו א.א.וו. וועלן מיר האָבן
אינגאַנצן רואיק מיטאָג געגעסן, איז געקומען א פּאָליציאַנט
מיט א דערמאָנונג אויף 150 זל., וואָס איז געווען א שטראָ־
פֿאַר דעם מאָלן נאָך אין קראַינאָ און דאָס אָן שום אָפּלייגן,
אויב נישט קיין געלט איז 18 טעג אַרעסט דאָ אויפן אָרט.
די מאַמע איז גלייך אַוועק אין פּאָליציי האָט דער קאָמענדאַנט
געזאָגט אַז העכסטנס ביז מאָנטיק באַצאָלן. מיר האָבן טאַקע
נישט געהאָפּט, אַז דאָס וועט אונדז מיידן אָבער היינט איז
דאָך אַזוי שווער אַרויסצונעמען 150 זל. אין דער היינטיקער
קריטישער צייט.

19 א פ ר י ל: עס איז אַנגענעקומען א ידיעה פון קעלץ אז אונדזער שכנטע וועט מען נאָך היינט אַרויסלאָזן און ער איז דאָך געווען דערשאָסן אין ביעליני. דער טאַטעשי האָט געטראָפן היינט איינעם א ייד פון ביעליני וואָס האָט זיך ערשט פון דאָרט אַריבערגעקליבן. האָט ער געזאָגט, אַז ער האָט זיך געזען מיטן פעטער, אַלע זענען געזונט. ער האָט דערציילט, אַז שפּייז איז דאָרט פיל ביליקער ווי דאָ. דורכגייענדיק צופעליק די גאַס האָב איך דערזען ווי די פון פּלאָצק שטופן זיך ערגעץ אַזוי שטאַרק איך האָב זיך דערוווסט, אַז זיי באַקומען דאָ פּריוואַט א מיטאָג. א טומל, יעדער ווייל זיין דער ערשטער צו קריגן די צווייי קאַרטאָפל מיט וואַסער. איך האָב געזען אויך היינט ווי מע צעגיסט דעם מיטאָג אין קיך. איינער זאָגט: מיר קומט אויף דריי פּערזאָן פּאַרוואָס האָב איך באַקומען אויף צוויי א.א.וו.

20 א פ ר י ל: מיר זענען היינט אויפגעשטאַנען פרי־ער ווייל מיר מוזן פּאַר איינעם אָפּמאָלן א ביסל קאָרן. אויף אַכט איז שוין געווען אָפּגעמאָלן. דער טאַטע איז אַוועק צו דער ראָגאַטקע אפשר וועט ער עפּעס קויפן. אין עטלעכע מינוט איז געקומען דער ברודער און געזאָגט, אַז די זשאַנדאַרמעריע פאָרט, ס'האָט זיך באַלד געמאַכט א בהלה, איך בין אַוועק אָפּרוימען די זשאָרנעס. וען די זשאַנדאַרן זענען אָפּגעפאָרן איז צוזאַמען מיט זיי געגאַנגען דער בחור וואָס האָט געמסרט דעם פעטער וועגן ראָוועך און ער איז אַריינגעטרעטן צו זיי. איצט איז ער אַוועק עמעצן אַנדערש מסרן. דער טא־

טעשי האָט געזאָלט גיין באַצאָלן די שטראָף נאָר ער איז נישט געגאַנגען וויל די זשאַנדאַרן זענען דאָרט איצט פאַראַן. שפּעטער איז אַרויסגעקומען א פּאָליציאַנט און אים האָבן מיר באַצאָלט. מיר האָבן זיך נישט דערלויבט דאָס מינדסטע און דאָ מוז מען באַצאָלן אַזוי פיל געלט, עס וואָלט כאָטש געווען ווו צו פאַרדינען. אויף דער דאָזיקער שטראָף מוזן מיר פאַרקויפן עפּעס פון דער גאַרדעראָב. אזעלכע שווערע צייטן זענען אָנגעקומען אז מען מוז פאַרקויפן די אייגענע זאכן וואָס ט׳האָט באַדאַרפט אויף זיי בלוטיק אַרבעטן נאָר פאַרפאַלן מען דאַרף דאַנקען גאָט, אז ס׳איז פאַראַן וואָס צו פאַרקויפן.

21 א פ ר י ל: אינדערפרי איז געקומען א פּור נאָך דער שכנטע. דער פּעטער האָט פאַרקויפט היינט דאָס מיסט און עס איז געקומען א פּויער דאָס אַרויסצופירן. אַקוראַט וען דער פּויער האָט אַרויסגעפירט האָט אָנגעהויבן אַרומגיין א קאָמיסיע וועגן אָרדענונג. וען זי איז געקומען אויפן הויף האָט דער פּעטער געמוזט באַצאָלן 20 זל. א מאַנדאַט וויל דער טערמין צו ברענגען אין אָרדענונג דעם הויף איז געווען ביז אין 18־טן. איך האָב שוין נישט געהערט ווי זי איז געקומען צו פאָרן עס איז שוין געווען אַזייגער 11 וען זי איז געקומען.

22 א פ ר י ל: די מאַמעשי איז אַרויסגעגאַנגען עפּעס צו דערווייסן זיך פון איר. בעסער נישט שרייבן וועלכע טאָרטורן זי איז דורכגעגאַנגען צוזאַמען מיטן מאַן, זי לעבט כאָטש, און ער...

24 א פּ ר י ל: וועָן מיר זענען אָנגעקומען קיין באָדזענ־
טין האָבן מיר פּאַרמאָגט א פּאָר זלאָטעס. קיין גרויסע קאפּי־
טאַלן האָבן מיר נישט געהאַט, האָבן זיי זיך שוין אויך כּמעט
אויסגעשעפּט און איצט האָבן מיר באַצאָלט די שטראָף איז
שוין מיט אונדז א סוף. די מאַמעשי האָט פּאַרדינט די פּאָר
זלאָטעס צי וועלן זיי לאַנג זיין. כאָטש קיין גרויסע אויסגאַבן
זענען נישטאָ אָבער איצט דאַרף מען אויף אַבי וואָס האָבן
הונדערטער, למשל, סאַכאַרין, אַזא קליניקייט האָט ער ג־
קאָסט הונדערט שטיק 70 גר., און איצט קאָסט איין שטיק 10
גר., אַזוי, אַז אויפן בלויזן סאַכאַרין דאַרף מען האָבן א צווי
זלאָטעס א טאָג, און חוץ סאַכאַרין דאַרף מען שוין גאָרנישט?
צי פּאַרדינט מען דען אויף דעם אַליין? אויף ווי לאַנג וועט
סטייען דאָס אויספּאַרקויפן די זאַכן פון שטוב? זאָל גאָט
געבן, אַז די מלחמה זאָל זיך וואָס פריער ענדיקן אויב זי וועט
זיך ציען לענגער וועט קיינער כּמעט נישט איבערהאַלטן אַזא
גרויזאַמע מלחמה און אַזעלכע שרעקלעכע יסורים.

26 א פּ ר י ל: זיצנדיק אין שטוב האָב איך אַזוי ווי
דערהערט דעם פּעטערס שטים אין דעם קומט דער פּעטער
אַריין. מיר האָבן זיך נישט געריכט, אַז דער פּעטער וועט
היינט קומען. ער האָט גלייך געזאָגט, אַז ער האָט געבראַכט
פּאַרן טאַטעשי א פּאַסירשיין, מיר זענען דערפון געווען זייער
צופריידן. דער טאַטעשי האָט סיי ווי באַדאַרפט גיין קיין קראַ־
נא און איצט וועט ער כאָטש האָבן א פּאַסירשיין. דער פּע־
טער איז אַרויס אין שטאָט עפּעס אייַנקויפן, וועָן דער פּעטער

איז געקומען פון שטאָט איז ער גלייך אַוועק מיטן טאַטן. וועלן מיר כאָטש נישט אַזוי איבערקלערן.

27 א פ ר י ל: באַלד אינדערפרי איז אַריינגעקומען צו אונדז דער פּרעזעס פון יידישן ראַט אין ביעליני און איבער־געגעבן, אַז דער טאַטע האָט צוגעשיקט קאַרטאָפּל פון קראַי־נאָ. איך בין גלייך געגאַנגען זיי אַראָפּנעמען, ס׳איז נישט געווען קיין סך בלויז 25 קילאָ. נאָכן מיטאָג איז געקומען דער טאַטעשי און אונדז געהייסן גיין נאָך דעם קאָרן וויל ער האָט אים איבערגעלאָזט ביי אייגעם א יידן. וועז מיר האָבן אים געבראַכט האָט דער טאַטעשי געזאָגט, אַז דער קאָרן דאָס איז אונדזערער וואָס מיר האָבן איבערגעלאָזט אויפן דאָרף. עס איז געקומען צו אונדז איינער א ייד צי מיר וועלן נישט אָננעמען קאָרן צום מאָלן. איך בין באַלד מיט אים געגאַנגען און געבראַכט 15 קילאָ קאָרן. פּאַרנאַכט איז עס שוין געווען פּאַרטיק. מע דאַרף זיך גוט אָנהאָרעווען איידער דאָס צעמאָלט זיך, אָבער קיין אַנדערע פּאַרדינסטן זענען דאָך נישטאָ מע זאָל דאָס גרינגשעצן. מיר מאָלן דאָך נישט צום ערשטן מאָל, מיר מאָלן יעדן טאָג פון גאַנצפּרי ביז פּאַרנאַכט. ביי אזא שווערער אַרבעט, וואָס פיר מענטשן זע־נען ביי איר פּאַרנומען, קאָן מען פּאַרדינען העכסטנס 30 זל. פּאָריקע נאַכט איז פּאָרגעקומען אַן אָנפאַל אין הויף און היינט אין מיטן העלן טאָג אַרום 4 האָט מען אין דער היגער באַנק אָננעקלונגען נאָך דער זשאַנדאַרמעריע, וועט זי קומען מאָרגן.

נאנגען פרי-פאַרטאָג קיין קראַינאָ. אויפן וועג האָט אונדז אָנ-
געיאָגט א פור און מיר זענען מיטגעפאָרן מיט איר. פאָרנדיק
האָט זיך מיר אויסגעדאַכט אַז איך פאָר אַהיים באַלד האָב
איך זיך אינגאַנצן איבערגעענטפערט די חלומות. אינגיכן
האָב איך זיך באַזינט, אַז דאָס זענען בלויז פּוסטע חלו-
מות. קומענדיק צום ציל, איז דער טאַטעשי שוועק אויפן
דאָרף און איך האָב אויף אים געוואַרט ביי א געוועזענעם שכן.
דערנאָך בין איך שוועק צו אונדזער שטוב האָט דער טאַטע
שוין געוואַרט אויף מיר. אַריינגייענדיק אין שטוב איז מיר
אַלין געווען אַזוי אומבאַקאַנט ווי מיר זאָלן דאָ קיינמאָל נישט
האָבן געווויינט. דער טאַטעשי האָט מיר געגעבן גענוג איך
זאָל עס אָפּטראָגן פאַר די געקויפטע קאַרטאָפל. איך בין מיט
גרויס חשק געלאָפן איבער דער מיר באַקאַנטער סטעזשקע.
וויידער האָט זיך מיר אויסגעדאַכט, אַז באַלד וועל איך צו-
ריקקערן אַהיים. דאָרטן זענען די עלטערן, דאָרטן זענען אַלע
אָבער דאָס איז שנעל פאָריבער. וועג איך בין געקומען איז
דער טאַטעשי שוין נישט געווען, האָב איך מיר אָפּגעבראָטן
א פּאָר קאַרטאָפל און געוואַרט אויפן טאַטן. איך האָב זיך
ספּעציעל שוועקגעזעצט ביים פענצטער, כדי איך זאָל מיך
קלאָרער דערמאָנען אין די מינוטן, וועלכע איך האָב דאָ פאָר-
בראַכט. איך בין נישט געזעסן זייער לאַנג ווייל ס׳איז מיר
געווארן עפּעס זייער א שאַד און איך האָב געמוזט ארויסגיין
פון צימער ווייל איך וואָלט זיך צעווויינט. איך בין גלייך
שוועקגענאַנגען אָפּנעמען א פּאָר גראָשן אָבער ווו דאָרט...

אַז מען איז געזעסן אויפן אָרט האָט מען שנעלער געקאָנט אָפּנעמען און אַזוי אייל זיי זיך נישט. איך האָב נאָר געקריגט 1 ליטער מילך אויף צוויי ערטער, דעם ½ ליטער האָבן מיר באַלד אויסגעטרונקען מיט ברויט, א ביסל אָפּגעהוט און געלאָזט זיך גיין אַהיים פריער וויל די זשאַנדאַרן קאָנען אונדז נאָך טרעפן, כאָטש מיר האָבן א פּאַסירשיין איז בעסער נישט צו טרעפן זיך. דערהערנדיק עפּעס א פּור זענען מיר אַריין אין וואַלד. זייענדיק אין וואַלד האָב איך באַמערקט אַז זיי זענען שוין דורכגעפּאָרן.

29 א פּ ר י ל: נעכטן האָב איך זיך געלייגט שלאָפן איז געווען זומער, און היינט בין איך אויפגעשטאַנען איז ווינטער. עס איז אַראָפּגעפאַלן אַזא שניי ווי ס׳זאָל זיין סוף יאַנואַר און נישט סוף אַפּריל. נישט געגנג וואָס נאָט שיקט אַראָפּ אַזוי פיל שטראָף האָט ער נאָך איינע אַראָפּגעשיקט, א לאַנגן ווינטער. די אַרבעטן אין פעלד האָבן שוין באַדאַרפט זיין פאַרענדיקט און דאָ זענען זיי אַפילו נאָך נישט אָנגעהויבן. עס וואָלט באַדאַרפט איצט אַלץ ווערן ביליקער געשעט דאָס פונקט פאַרקערט, אַלץ ווערט טייערער. דאָס איז נאָך גאָר־נישט, דער פעטער און אַלע אין שטוב דערגייען אונדז די יאָרן. מע טאָר נישט האַקן קיין האַלץ אויפן הויף, נאָך אַנדערע קלייניקייטן וועגן וועלכע עס לוינט זיך אַפילו נישט צו רעדן. אָבער איצט איז א צייט ווען מען טאָר נישט רעדן נאָר אַלץ ליידן...

30 א פּ ר י ל: זייענדיק אין קראַינאָ האָט דער טא־טעשי באַשטעלט ביי איינעם א פויער 1 קווינטאַל קאַרטאָפּל

האָט ער זיי היינט געבראַכט. די קאַרטאָפּל זענען געוואָרן געווויגן אַזוי ווי פֿאַר דער מלחמה פּאָמעראַנצן, אַפילו איין דעקאָגראַם האָט נישט איבערגעווויגן און דערצו נאָך אַזוי שרעקלעך טייער, 1 קווינטאַל קאַרטאָפּל זאָל קאָסטן 270 זלאָטעס. פֿאַר אַזעלכע געלטער האָט מען געקאָנט קויפן 100 קווינטאַל און נישט קיין איינעם, אָבער איצט האָט זיך אַלץ געענדערט, אַלץ.

1 מ א י: זייענדיק אין קראַינאָ האָב איך מיר געבראַכט עטלעכע בינטלעך שטשיפּיאָרעק. היינט האָב איך געהאַט צייט האָב איך זיי מיר פֿאַרוצט אין בלומענטעפּ. איך האָב נאָך אַפילו נישט פֿאַרענדיקט דאָס פֿאַרוצן ווי דער טאַטע שי האָט מיך גערופן מאָלן איבערלאָזנדיק אַלץ אין דרויסן, דער ברודער האָט באַראַפּט אויפרויטען. ענדיקנדיק דאָס מאָלן בין איך אַריינגענגען אין שטוב. ווען דער טאַטעשי איז געקומען אַהיים האָט ער זיך אָנגעהויבן זייער דענערווירן אויף מיר, פֿאַרוואָס איך האָב צעווואָרפן דאָס האָלץ אין האָלץ־קעמערל און ער האָט מיך גלייך אָנגעהויבן שלאָגן. איך האָב זיך פֿאַרענטפֿערט, אַז איך האָב דאָך נישט געהאַט קיין צייט צונויפֿצולייגן דאָס האָלץ, האָט ער מיך נאָך מער געשלאָגן. איך האָב זיך שוין זייער דענערווירט, פֿאַרוואָס ער שלאָגט מיך אָן שום סיבה. צום סוף, אַז ער האָט מיר דערלאַנגט עטלעכע קלעפּ מיט דער ספּראָנטשקע האָב איך זייער שטאַרק אָנגעהויבן צו ווינען, נישט אַזוי פון ווייטיק ווי פון בייזקייט, עס זענען מיר אַפילו פֿאַרבליבן עטלעכע חיפּשע בלויע צייכנס וועלכע האָבן מיר אויך גוט ווי געטאָן. דערנאָך האָט

Str. 140

Rok szkolny 1938/39 **Klasa** szósta

1	Nr p. **Nazwisko** i imię ucznia	16. Rubinowicz Dawid			
2	Imię ojca i matki	Jozek, Tauba			
3	Data (dzień, miesiąc i rok) i miejsce (miejscowość i powiat) urodzenia	27 lipca 1927. Kielce			
4	Wyznanie	mojżesz			
5	W którym roku szkolnym wstąpił do szkoły i do której klasy	1934/35 do I kl.			
6	Nazwa szkoły i klasa do której uczeń uczęszczał przed wstąpieniem do tej szkoły	—			
7	Który rok jest w danej klasie	nieowszy			
8	**Oceny ustalone z końcem okresu**	I	II	III	
9	z sprawowania	bdb	bdb	bardzo dobry	
10	z religii	—	—		
11	z języka polskiego	db	db	dobry	
12	z języka	—	—		
13	z historii	db	db	dobry	
14	z geografii	db	db	dobry	
15	z nauki o przyrodzie	db.	db	dobry	
16	z arytmetyki z geometrią	bdb	db	dobry	
17	z rysunku	db	db	dobry	
18	z zajęć praktycznych	bdb	bdb	bardzo dobry	
19	ze śpiewu	dst	dst	dostateczny	
20	z ćwiczeń cielesnych	db	db	dobry	
21	z	—	—		
22	Liczba dni opuszczonych — w okresie	I	II	III	w całym roku szkolnym
	ogółem	11	9	14	30
23	nieusprawiedliwionych	—	5	—	5
24	Liczba spóźnień	—	—	—	—
25	Orzeczenie Rady Pedagogicznej w końcu roku szkolnego i w razie niepromowania jego uzasadnienie	Przechodzi do klasy siódmej			
26	Data wydania duplikatu				
	Motywy ocen niedostatecznych i uwagi	Wydano świadectwo Kielce 21. VI. 1939 r.			

ער מיך געהייסן, נאָך דעם אַלעמען גיין מאָלן. ווי זשע האָב איך געקאָנט מאָלן, אז ס׳איז מיר שווער געווען צו רירן מיט דער האַנט. וועז נישט די מלחמה וואָלט איך אין דער היים נישט געווען, איך וואָלט שוין פון לאַנג געווען ביי א וועלכער ס׳איז מלאכה, און אזוי איז מען געצוונגען צו ליידן. דער מאַטעשי האָט מיך אויך אינגאַנצן נישט ליב, כאָטש ער זשא־ לעווט גאָרנישט אויב ס׳איז נאָר פּאַראַן. ער פילט נאָר, אז דאָס איז זיין פליכט, און נישט ווי עס באַדאַרף זיין. א גאַנצן מאָג איז געווען א געריידע נאָר וועגן מיין פּאָרפּאַל.

2 מ א י: אין אָוונט זענען געקומען צו אונדז אַלע פו־ נעם פּעטער, מ׳האָט גערעדט וועגן דעם נעכטיקן שלאָגן. דער מאַטע אַמפּערט זיך כסדר מיט דער מאַמעשי, פּאַרוואָס זי רופט זיך אָן, וועז ער שלאָגט מיך. עס איז אַפילו דערגאַנ־ גען צו אַן ערנסט מחלוקת. איך מיין, אז א פּאָרפּאָלק דאַרף נישט זיין אין א שטענדיק קריגעריי, ווי מיינע עלטערן, אָבער דאָס איז שוין נישט פון היינט.

3 מ א י: דער פּעטער איז געקומען פון ביעליני אוז געבראַכט מיט זיך א פּאָר קילאָ קאָרן. עס איז אויך געקומען דער פּרעזעס פון ביעליני אוז האָט געבראַכט דעם מאַנז א פּאַסירשיין אויף דריי טעג, פון מאָרגן אָנהייבנדיק.

5 מ א י: עס גייען אַרום קלאַנגען, אז ביינאַכט וועט זיין אָן אָבלאָווע אויף יידן. דער מאַטעשי איז פון נעכטן נישט אין דער היים עם קאָן מעגלעך זיין אז ער וועט קומען היינט אין דער סאַמער אָבלאָווע. מיר האָבן אָנגעשריבן

א בריוול זיי זאָלן היינט נישט קומען, אַקוראַט איז געווען דאָס יינגל פון קראַינאָ האָבן מיר אים געגעבן.

6 מאי: א שרעקלעכער טאָג. אַרום 3 האָט מיך אויפגעוועקט עפעס א קלאַפּן. דאָס האָט שוין די פּאָליציי געמאַכט די אָבלאַווע. איך האָב זיך נישט איבערגעשראָקן, דער טאַטעשי און דער קוזין זענען אין קראַינאָ און זיי וויסן, אוּן די איבעריקע קוזינען האָבן זיך באַהאַלטן. אין עטלעכע מינוט האָב איך דערהערט א קלאַפּן אין טיר, דער פעטער האָט זיי גלייך געעפנט. עס איז אַריינגעקומען א פּוילישער פּאָליציאַנט און א יידישער. זיי האָבן אָנגעהויבן גלייך זוכן, אייניקער האָט מיך דערזען און באַפּוילן זיך אָנצוטאָן נאָר דער צווייטער האָט מיך געפרעגט וויפל איך בין אַלט, איך האָב אים געזאָגט, אז 14, האָט ער מיך גלאָזט צורו. זיי האָבן א ביסל געזוכט אָבער זיי האָבן קיינעם נישט געפונען האָבן זיי בלויז צוגענומען די צווייי פון פּלאָצק. כאָטש איך האָב קיין מורא נישט געהאַט דאָך האָט עס מיט מיר געטרייסלט ווי אין פּיבער. וואָן זיי זענען אַוועק בין איך גלייך איינגעשלאָפן. גאַנצפרי האָט די קוזינקע מיך אויפגעוועקט, ווייל דער טאַטעשי איז געקומען צו פּאָרן מיט א פור. איך האָב זיך שנעל אָנגעטאָן און אַרויסגענאַנגען, דער טאַטעשי איז שוין נישט געווען ווייל ער איז גלייך אַנטלאָפן פון דער אָבלאַווע. די סחורה פון דער פור איז שוין געווען אַראָפּגענומען, אין דעם איך זע עס גייט א פּאָליציאַנט און פאַרקערעווט אויף אונדזער הויף. איך בין גלייך אַרויס פון הויף, אָבער איך האָב געהערט די געשריייען פון פּאָליציאַנט: „וווּ זענען די קאַרטאָפל?

ברענגען די רעשט!" און ער האָט נאָך געשריגן נאָר איך האָב נישט פֿאַרשטאַנען וואָס ער זאָגט. איצט האָב איך זיך גע־ טראַכט איז שוין נאָך אַלעמען. וועז זיי האָבן אַלץ פֿאַרויפּגע־ לייגט איז ער אַוועקגעפֿאָרן אין דער פֿאָליציי. און דער טא־ טע איז נישטאָ, וואָס וועט מען איצט אָנהייבן צו טאָן? די מאַמעשי מיט דער מומען זענען אַוועק אין דער פֿאָליציי. איך בין געווען זייער צערודערט, וואָס נאָר מיר האָבן פֿאַרמאָגט איז געווארן צעגענומען, איצט וועט מען דאַרפֿן אויסגיין נאָך א שטיקל ברויט. באַלד איז געקומען אַנשל און דערציילט, אַז מען האָט דעם טאַטן מיטן קוזין אויך געכאַפּט. ערשט איצט האָב איך אָנגעהויבן וויינען. דעם טאַטן האָט מען אונדז פֿאַר־ נומען, וואָס מיר האָבן באַזיצט אייגנטום האָט מען אויך צו־ געמומען, ערשט איצט האָב איך דערפילט א בענקשאַפט צום טאַטן. וועגן דער סחורה האָבן מיר שוין פֿאַרגעסן נאָר די מאַמע איז געגאַנגען אין יודען־ראַט מע זאָל אַרויסלאָזן דעם טאַטן ער איז דאָך קראַנק, אָן רעצעפּטן קאָן ער נישט לעבן און אַז ער זאָל איצט גיין אַרבעטן אין א וועלכן ס׳איז לאַגער, דאָס איז שרעקלעך. זיי האָבן געזאָגט אַז מע וועט דעם טאַטן אַרויסלאָזן ווען ער וועט וועלן אונטערזוכט, מיר האָבן גע־ האַט א האָפענונג, אַז מע וועט אים אַרויסלאָזן. אויף דער נאַס בין איך נישט אַרויסגעגאַנגען וויל מען קאָן אויך מיך כאַפּן, נאָר דער ברודער מיט אַנשלען האָבן זיי אַוועקגעטראָגן עסן. וועז אַנשל איז געקומען פון דער נאַס האָט ער דערציילט, אַז זיין שוואָגער האָט מען אויך געכאַפּט. די פּאַניק איז געווען א שוידערלעכע, יעדער איינער האָט זיך באַהאַלטן אויב ער

האָט נאָר באַוויזן און די קרובים פון די פּאַרנומענע אָדער די וויבער וויינען שרעקלעך, ווי אַזוי וויינען מיר נישט. די אָב־לאָוע פירן אויך דורך די ביעלינער פּאָליציאַנטן. וועז עס האָט זיך א ביסל איינגעשטילט זענען געקומען צו פּאָרן צווויי אויטאָס און איינער האָט פון הינטן א פּלאַטפּאָרם. אַז איך האָב דערזען אוז א טראַכט געטאָן, אַז דער טאַטעשי וועט ווערן אַוועקגעשיקט האָב איך שרעקלעך אָנגעהויבן צו וויינען. דעם ברודער האָט דער טאַטעשי געזאָגט ער זאָל ברענגען עסן אוז עטלעכע פּאָר וועש אוז א קליין טעפּעלע, האָב איך זיך ווידער צעווויינט וועז איך האָב געזען ווי ער פּאַרנעמט דאָס. די מאַמעשי איז די גאַנצע צייט געווען אין ראָט זיך סטאַרען וועגן טאַטן, זיי האָבן געהאַלטן אין איין זאָגן, אַז מע וועט אים אַרויסלאָזן. דער ברודער איז געקומען נאָך א וואַ־רעמער היטל — אָבער ער האָט שוין נישט באַוויזן... דער אויטאָ איז שוין געווען אויף דעם צווייטן מאַרק. איך האָב זיך הויך צעכליפּעט, וועז זיי זענען געווען נאָענט, איך האָב געשריגן: „טאַטעשי, ווו ביסטו, לאָמיר דיך נאָך זען" אוז איך האָב אים דערזען אין לעצטן וואַגאָן א פּאַרווויינטן, כ'האָב אים נאָכגעקוקט אַוש ביז ער איז פּאַרשוווונדן אויף דעם שיידוועג, ערשט איצט האָב איך אויסגעבראָכן מיט א ספּאַזמאַטיש געוויין אוז איך האָב דערפילט ווי שטאַרק איך האָב אים ליב, אוז ער מיך אוז ערשט איצט האָב איך דערפילט, אַז דאָס, וואָס איך האָב אָנגעשריבן דעם 1־טן מאי, אַז ער האָט מיך נישט ליב אַפילו איז א פולשטענדיקער ליגן אוז ווער וויסט צי איך וועל נישט באַצאָלן דערפאַר וואָס איך האָב

אים חושד געווען און ס׳איז נישט אמת. מערצעשטעם אז ער וועט קומען וועל איך פאר אים שוין נישט זיין אזא. איך האב נאך זייער לאנג געווינט און אז איך האב זיך דערמאנט דאם פארווינטע פנים פונעם טאטעשי האב איך נאך מער אנגע־הויבן צו כליפען. דאם טיערסטע וואם מיר האבן געהאט אין לעבן האט מען אונדז צוגענומען און דערצו נאך א קראנקער... וועז מיר האבן זיך א ביסל באראואיקט איז די מאמע אזוועק אין פאליציי וויל דער זיגער דערנעענטערט זיך שוין צו צוויי. בלייבנדיק אין שטוב האב איך דורכגעטראכט וואם פאר א גורל עם דערוואַרט דעם טאטן און וועלכער האט אונדז שוין געטראפן, אין דעם איז אנגעקומען די שוועסטער און געזאגט, גיי אין דער פאליציי נאך מיט וועמען וויל זיי האבן אלץ אפגענעבן. איך בין אהין געלאפן מיט אנשלען, די מאמעשי האבן מיר שוין געטראפן אויפן וועג, אנשל האט נענומען פון איר וואם זי האט געטראגן, און איך בין אזוועק מיט דער מאמען. מיר האבן געמוזט עטלעכע מאל גיין אייַ־דער מיר האבן עס געבראכט צו טראגן. קיינער קאן זיך נישט פארשטעלן סאראַ פרייד, ס׳איז געווען, אבער געווען איז דאם א פרייד אן אויבנאויפיקע, אין הארץ איז א טרויער אויך נישט צום באשרייבן. די מאמעשי האט געבעטן עטלעכע לייט פון ראט זיי זאלן איר מיט עפעם העלפן ארויסצורעטע־וועז די סחורה, אבער קיינער האט נישט געוואלט גיין און נאט האט אזוי געמאכט, אז מיר האבן אפגענומען אן זייער הילף. וועז מיר זענען געקומען פון דער פאליציי איז געקומען צו אונדז איינער א זשאנדאר און זיך געפרעגט צי מיר האבן

שוין אַלץ אָפּגענומען. דאָס איז זייער אַ גוטער דייטש און ווען נישט ער וואָלטן מיר אינגאַנצן גאָרנישט נישט אָפּגענומען. די מאַמעשי איז אַזוי דערשעפּט פון דער היינטיקער איבער־לעבונג ווי עס וואָלט געווען אַזוי שוין א 4 וואָכן. ווען איך האָב זיך שוין געלייגט אין בעט האָב איך זיך דערמאָנט אין דעם טאַטן, איך ליג זיך דאָ אין אַ באַקוועם בעט און דער טא־טעשי מעגלעך האָט דאָרט אָפילו נישט קיין ביסל שטרוי און אין עפּעס א בארג. דאָס האַרץ האָט מיר אַזוי פאַרקלעמט, אַז איך האָב זיך נישט געקאָנט אויסהאַלטן פון געווין און אַזוי ווייטערדיק בין איך אויפגעשלאָפן.

7 מאַי: די נעכטיקע סצענעס קאָן איך אינגאַנצן נישט פאַרגעסן, וואָרום ווי אַזוי קאָן מען פאַרגעסן. די מאַמעשי גייט אַלע מינוט אין ראָט זיי זאָלן מיט עפּעס העלפן. איינער האָט געזאָגט דער מאַמעשי, אַז דעם 12־טן פּאָרן זיי קיין סקאַרושיסקאָ נאָך די קראַנקע, וועט דער טאַטעשי אויך קומען צו פּאָרן. וואָס קומט אונדז אַרויס דערפון, וואָס ער זאָגט צו. גאָט זאָל העלפן אַז נאָך אויי־דער זיי פּאָרן זאָל דער טאַטעשי קומען. יעדער איינער גייט אַרום ווי א משוגענער, ס'איז נישטאָ קיין איין סעקונדע מע זאָל נישט טראַכטן וועגן טאַטן.

דער לאַגער פון צוואַנגס־אַרבעט פאַר יידן „חאַסאַג" (געווער־קאָנצערן „הוגו שניידער א. ג." — אַקציען־געזעלשאַפט — מיט דער באַזע אין לייפּציג) אין סקאַרושיסקאָ־קאַמיענקע איז אין זיין ענדגילטיקער פאָרם אַנטשטאַנען ערשט אין אויגוסט 1942, אָבער זיין אָנהייב האָט זיך שוין פאַרמורט אין אַפּריל 1942. מען האָט דעמלט געבראַכט אַהער, אויסער

אַ בּאַדייטנדיקע טייל אַרטיקע יידן פון סקאַרזשיסקאַ, בייַ אַ 2000 יידן פון קעלץ, 500 יידן פון כענצין און צווישן אַנדערע 150 יידן פון רא=דאָשיץ און 150 יידן פון באָהוענטין; צווישן די לעצטע האָט זיך גע=פונען דער פּאָטער פון דוהלען. אין דער צייט זענען די יידישע צוואַנגס=אַרבעטער געווען באַשעפטיקט בייַ אויסקאַרטשעווען וואַלד, בייַ בויען זענען צווישן די באַזונדערע פּאַבריקן פון דעם קאָנצערן, בייַ אויסלאַ=דעווען וואַגאָנעס אדגל. אין דער שפּעטערדיקער צייט, נאָך אויגוסט 1942 איז אין דעם לאָגער געווען דורכשנישלעך בייַ אַ 8000 יידן און אין סך=הכל איז דורך דעם לאָגער דורכגעגאַנגען בייַ אַ 15.000. זיי האָבן געאַרבעט בייַ קויזל, קאַרביד (ווערק „א"), בייַ צוגרייטן אויפריים=מא=טעריאַלן (טראַנשיל, סאַלעטרא, פּיקרינא) און בייַם אָנפּולן מיט זיי די קויזל (ווערק „ב"). אין דעם לאָגער זענען אומגעקומען אין כושך פון צווויי יאָר, ד. ה. אין דער צייט פון זיין עקזיסטענץ (פון אויגוסט 1942 ביז יולי 1944), בייַ אַ 10.000 פערזאָן, וואָס נישט בלויז זייער אַרבעט=קראַפט, נאָר אפילו זייער טויט איז געווען אויסגענוצט דורך דעם קאָנצערן „האַסאַג" (מען האָט אויף זיי אויסגעפרווווט אויף דעם שיסאַרט, נאָענט פון ווערק „צ", די ווירקזאַמקייט פון דעם פּראָדוצירטן געווער).

8 מ א י: מע זאָגט, אַז היינט וועט זיין אַן אָבלאַווע, זוייל עס פּעלן נאָך 120 מענטשן. יעדער מאַנספּערשוין האָט זיך באַהאַלטן, אויף דער גאַס איז זייער שטיל. שטייענדיק אויף די טרעפּ האָב איך דערזען אַז עס פּאָרן דריי אויטאָס און איך האָב באַלד דערקענט, אַז דאָס זענען די זעלבע וואָס מיטוואָך. באַלד האָט זיך געמאַכט א בהלה, אַלע זענען אַנט=לאָפן פון די הייזער אין וואַלד אַריין, די פּאָליציי האָט שוין אָנגעהויבן כאַפּן מענטשן. די מומע איז געקומען זאָגן, אַז אַזעלכע ווי איך כאַפּט מען אויך. אין אָנהייב בין איך געבליבן צעמישט, נאָר גלייך האָב איך זיך אָריענטירט אַז איך מוז זיך באַהאַלטן. איך בין אַוועק צו א פּוילישער שכנטע אין דאָרט געווען. הערנדיק דעם מינדסטן שאָרך האָב איך שרעק=לעך מורא געהאַט זיי זאָלן דאָ נישט קומען. די דאָזיקע שכנ=

טע האָט דערציילט, אַז די פּאָליציי גייט אין וואַלד און וועָן זי האָט דאָס דערציילט האָבן זיך עטלעכע מאָל דערהערט שאָסן, איך האָב מיר געטראַכט, אַז זיכער איז שוין עמעצער דערשאָסן. אין גיכן בין איך דאָרט געווען, און די אויטאָס זענען באַלד אָפּגעפאָרן, נאָר צוויי זענען געווען פול, און דער דריטער א ליידיקער. איך בין גלייך געגאַנגען אַהיים, איך וואָלט דרייסט געקאָנט בלייבן אין דער היים, קיינער איז אָפילו נישט אַריינגעקומען. אויף דער גאַס בין איך שוין נישט אַרויס דעם גאַנצן טאָג. פאַרנאַכט בין איך געגאַנגען דאַוונען, וויל ס'איז דאָך פרייטיק. אַן אַנדערש מאָל זענען מיר גענגען מיטן טאַטן וויי ס'זאָל נישט האָבן געווען אומעטיק, צי פריילעך אָבער מיר זענען געווען מיטן טאַטן, אין איצט... וועָן מיר זענען געקומען פונעם דאַוונען בין איך געווען זייער אומעטיק, פאַרוואָס נישט זיין אומעטיק, דער אָוונטברויט איז ווי נישט איז אויסקאָמבינירט דער טיש געדעקט ס'איז יום־טוב, נאָר אַז איך טו א קוק אויף דעם טאַטעשים אָרט און ער זיצט נישט דאָרט, וועָרט מיין האַרץ צעריסן פון רחמנות און טרויער.

9 מ א י: די מאַמעשי איז אַוועק טעלעפאָנירן קיין סקאַרזשיסקאָ צו א באַקאַנטן. זי האָט געוואָרט עטלעכע שעה ביז וואַנען מע וועט פאַראייניקן די ליניע ביז ענדלעך, מ'האָט איר געהייסן קומען 2 אַזייגער. זיי איז נישט אייליק און עס גייט זיי נישט אָן, צוליב וואָס דאַרפן זיי זיך איילן. וועָן מען זאָל זיי גלייך געבן עטלעכע הונדערט זלאָטעס, וואָלטן זיי זיך פאַראינטערעסירט, אָבער פונוואַנען זיי נעמען... מע דאַרף

עפּעס פֿאַרקויפֿן פֿון זיך. קיין שום זאַך איז אונדז נישט קיין שאָד, אַבי נאָר דער טאַטעשי זאָל קומען נאָנץ.

10 מ א י: די יידישע פּאָליציי האָט באַקומען א בא־ פּעל, אַז עס פּעלט נאָך 50 פּערזאָנען. גלייך נאָך דעם דערהאַלטן פֿון באַפּעל האָבן זיי אָנגעהויבן כאַפּן. איך בין שוין אין ער־ גיץ נישט געגאַנגען, איך בין געווען אין שטוב, אָבער דאַנקען גאָט זיי זענען נישט אַריינגעקומען. שטייענדיק אויף די טרעפ־ לעך האָט איינער אַ הער מיך א פּרעג געטאָן צי דאָ ווויינט נישט רובינאָוויטש. איך האָב אים געזאָגט יאָ. האָט ער אַוועקגעשטעלט דעם ראָוער און איז אַריין אין שטוב. ער האָט גלייך אַרויסגענומען א בריוו פון טאַטן און איבערגע־ נעבן דער מאַמעשי. איך האָב אים אַ פּרעג געטאָן, פונוואַנען ער איז, האָט ער געענטפערט, אַז ער איז דער אויפֿזעער אי־ בער די יידן אין סקאַרושיסקאָ. נישט בלויז פּאַר אונדז האָט ער געבראַכט א בריוו נאָר פּאַר עטלעכע צענדליק אַנדערע. ס׳איז זיך באַלד צונויפּגעקומען א פּולע שטוב מיט מענטשן, יעדער האָט געוואָלט זיך עפּעס דערווייסן. ער איז נישט גע־ וען ביי אונדז לאַנג ווייל ער איז געגאַנגען צו די אַנדערע איבערגעבן די בריוו. דאָס איז נישט געווען קיין גרויסער בריוו אָבער די דאָזיקע עטלעכע ווערטער זענען שוין אויך גע־ נוג. ער האָט בלויז אויף שנעל אָנגעשריבן, אַז ער איז געזונט, אַז די אַרבעט איז נישט זייער קיין שווערע, מע קאָן אויס־ האַלטן נאָר אַז ער קלערט זייער איבער וועגן אונדז. ער שרייבט, אַז ער האָט צרות וועגן מיר, מע זאָל מיך נישט כאַפּן און אַז איך זאָל זיך גוט אויסבאַהאַלטן. חייסט זיך צו־

שיקן כאָטש עפּעס צום טרינקען אָדער אַ ביסל לאָקשן אין א פּלעשל, עטלעכע בייגעלעך פּאַפּיר און אַן ערך א האַלבן קילאָ ברויט און גאָלט שיקן דורך דער פּאָסט. זעט אויס, אַז ער האָט נישט באַקומען דאָס פּעקל דורכן דייטש, ווייל ער שרייבט נישט וועגן דעם. ער בעט אַז מע זאָל עפּעס פּאַרקויפן אין אים אַרויסראַטעוון פון דאָרט. דער טאַטעשי וויסט ווי ביי אונדז איז ווייל גלייך שטרייכט ער אונטער מע זאָל עפּעס פּאַרקויפן. די מאַמעשי האָט געמאַכט א קליין פּעקעלע און איבערגעגעבן דעם דאָזיקן הער. אין אָוונט איז שוין געקומען פון סוכעדניאָוו א באַקאַנטע פון מיין מומען ספּעציעל צו זאָגן, אַז מע קאָן פּאָר 500 זלאָטעס אַרויסראַטעוון איין פּערזאָן, אין אויב מער איז מער גאָלט. היינט קאָן די מאַמעשי שוין נישט גיין נאָך גאָלט וועט זי מאָרגן גיין ערגעץ לייען.

11 מ א י: די מאַמעשי האָט א שטיקל סחורה אויף א מאַנטל איז זי אַוועק דאָס פּאַרקויפן ערגעץ אַדער פּאַרוצען אַלס משכן. זי איז באַלד געקומען און געליען גאָלט, זי האָט איר גלייך געגעבן דאָס גאָלט. זי האָט נאָך געזומען גאָלט ביי עטלעכע פּערזאָן און געגאַנגען אַהיים. מיט אומגעדולד האָב איך אויסגעקוקט די פּאָסט זאָל קומען, ווייל דער טאַטעשי האָט געשריבן, אַז ער האָט שוין אַרויסגעשיקט 2 קאַרטלעך. אין א שעה אַרום האָט מען אונדז איבערגעגעבן א קאַרטל. דער טאַטעשי שרייבט, אַז ער איז געזונט, דעם זעלבן טאָג זענען זיי געקומען צו פּאָרן קיין סקאַרזישקאָ. אין אָוונט האָבן זיי געהאַט א גוטן קרויט־באַרשטש אויף אָוונט־ברויט, ער האָט א בעט און א ווינונג. צומאָרגנס זענען זיי געגאַנגען צו דער

אַרבעט, צו וועלכער שרייבט ער נישט, זיי אַרבעטן 12 שעה פון 6 ביז 6. דערנאָך זענען זיי געגאַנגען אין באָד, ער פרעגט זיך, צי מיר האָבן אָפּגענומען פון די בוראַקעס און צו מיר האָבן וואָס צו דרייען און מיט וואָס צו דרייען, דאָס הייסט צי די זשארנעס זענען נישט געווָארן באַשעדיקט וועג ט׳האָט צוגענומען די קאַרטאָפּלעס מיט די בוראַקעס. ער שרייבט אַז ס׳איז אים זייער פּריקרע דאָרט צו זיין און אַז ער האָט פיל עגמת־נפש פון וואָס מיר וועלן לעבן. ער הייסט זיך צושיקן א פּאָר זלאָטעס אויף ברויט, אַלטע שיך, א ביסל קיכלעך, סמעטענע און א פּאָר סאַכארינען. ער שרייבט צו אונדז: טייע־רע קינדער פּאָלגט דער מאַמען. צוממערסטן פּריקרע איז מיר געווָארן ביי דעם לעצטן זאַץ, אפשר וועט גאָט געבן, אַז ער וועט באַלד צוריקקומען. אין ראַט איז פּאַראַן א מעלדונג, אַז וועד עם וויל עפּעס שיקן זאָל צוגרייטן, וויל פון יודען־ראַט פּאָרט מען מאָרגן קיין סקאַרזשיסקאָ. כאָטש מיר האָבן גע־שיקט געלט האָט די מאַמעשי דאָך אַוועקגעטראָגן א פּעקל און 20 זל. די יידישע פּאָליציי כאַפּט אויך היינט, כמעט דעם נאַנצן טאָג בין איך געזעסן ביי איינעם א פּוילישן יינגל, איז דער היים האָב איך מורא געהאַט צו זיין.

12 ט א י: ביינאַכט איז די יידישע פּאָליציי געווען ביי אונדז אויפן הויף, זיי האָבן געזוכט די קוזינען, אָבער זיי זע־נען נישט געווען. נאָכן פרישטיק איז די מאַמעשי אַוועק אי־בערגעבן אין ראַט פּאַרן טאַטן א פּעקל און 20 זלאָטעס. די מאַמעשי איז געקומען פון ראַט איז זי געווען פּאַרווויינט, כאָטש ווי איז געווען פריער, איז זי איצט נישט צופרידן, נאָר

גייט אָרום גאַנצענע טעג און ווייַנט. וועגן מיר זאָג איך שוין גאָרנישט... די מאַמעשי האָט געריידט מיט עטלעכע בא־קאַנטע פון ראַט, האָבן זיי איר געזאָגט, אַז זי זאָל אינגאַנצן קיין ענמת־נפש נישט האָבן וואָרום אויב עמעצער זאָל צוריק־קומען, איז דער טאַטעשי אויך. ארום מיטאָג־צייט האָב איך דערהערט, אַז עס פאָרט עפעס אַן אויטאָ, דאָס האַרץ האָט מיר אָנגעהויבן צו קלאַפן, וויל מ׳האָט געזאָגט, אַז עס דאַרפן קומען צו פאָרן 25 קראַנקע, וועט אפשר דער טאַטעשי קומען. אַזוי איז געווען, עס זענען געקומען צו פאָרן 25 פערזאָן, אָבער דער טאַטעשי איז צווישן זיי נישט געווען. עס איז מיר געווען זייער פריקרע און פאַרוואָס אַנדערע קומען צו פאָרן, און דער טאַטעשי נישט. וועג דער אויטאָ איז שטיין געבליבן האָט מען נישט פריער אַראָפגעלאָזט די קראַנקע אייַדער מ׳האָט צוגעשטעלט געזונטע. עס איז אויך געקומען פון אונ־דזער הויף אייַנער פון פלאָצק. איך האָב אים געפרעגט, ווי עס זעט אוים די אַרבעט; צי ער האָט געזען דעם טאַטן, איך האָב אים געפרעגט וועגן אלין. ער האָט מיר געזאָגט, אַז ער האָט זיך געזען מיטן טאַטן, און אז דערווייל הונגערט ער נישט. די אַרבעט איז א שווערע, מע שניידט ביימער און מע קאַרטשעווט אוים די וואָרצלען. מע באַקומט טעגלעך 12 דעקאָ ברויט, שוואַרצע קאַווע און א סך זופ, מע קאָן זייַן נישט הונגעריק ביי אזא עסן. א בעט האָט יעדערער, און דער טאַטע איז צוזאַמען מיטן קוזין. ער האָט מיר געוויזן עטלע־כע צייכנס אויפן פנים, וואָס ער האָט באַקומען מיט דער בייטש, ביי דער אַרבעט גיט מען אויף זיי אַכטונג. וועג ער

האָט דערציילט, האָב איך זיך צעווײנט, פֿאַרוואָס האָט מײַן טאַטעשי געטראָפֿן אַזאַ שרעקלעכער גורל. סיידן אַז ער האָט זיך אַזוי פֿאַרדינט ביי גאָט.

13 מ א י: באַלד אינדערפרי איז די מאַמעשי אַוועק צו דערוויסן זיך צי מ׳האָט איבערגענעבן דאָס פּעקל. קיין שום בריוו האָט דער טאַטעשי נישט צוגעשיקט, גאָרנישט, און אין ראַט האָט מען געזאָגט, אַז אַלץ האָט מען איבערגענעבן. מיר האָבן זייער איבערגעקלערט פֿאַרוואָס דער טאַטעשי האָט קיין שום קאַרטל אַפילו נישט צוגעשיקט, נאָר אַז ער האָט גאָרנישט צוגעשיקט, איז אומזיסט אונדזער ענמת־נפֿש, אַז מיר ווייסן גאָרנישט.

14 מ א י: וועַן די מאַמעשי איז געגאַנגען אין גאַם האָט זי אַ רוף געטאָן איינער פֿון ראַט און איר געגעבן א פּעקל וואָס דער טאַטע האָט צוגעשיקט וויל נעכטן האָבן זיי פֿאַרגעסן איר צו געבן. דער טאַטעשי האָט צוגעשיקט די שמוציקע וועש און די קוזינען האָבן אויך צוגעשיקט. אין פּעקל זענען אויך געווען דריי בריוו. דער טאַטעשי שרייבט, אַז ס׳איז אים זייער פֿריקרע פֿאַרוואָס מיר שרייבן אים נישט קיין בריוו וואָס מיר שיקן אָדער עפּעס אַנדערש. זעט אויס אַז מ׳האָט דעם טאַטעשי נישט איבערגענעבן דעם בריוו. ער שרייבט, אַז איך זאָל זיך באַהאַלטן, וויל עס וועלן נאָך זיין אָבלאָווע, חייסט מיר זיך איבערקלײדן ווי א פֿרוי. ער בעט מע זאָל אים צושיקן א פּאָר זאָלאָטע און ווו מיר זאָלן זיי נע־מען וויסט ער נישט און ווו מיר זאָלן נעמען גאָלט אויף אונ־

דזערע הוצאות, ווייסט ער אויך נישט. ער שטרייכט אונטער מע זאָל עפּעס פּאַרקויפן און אים אַרויסראַטעווען, אויב מע קאָן נאָר. איך האָב זיך גוט אויסגעווייניט פון אזא טרויעריקן בריוו. וועז איך האָב זיך א ביסל באַרואיקט בין איך געגאַנגען איבערלייענען די בריוו פון די קוזינען. זיי שרייבן דאָס זעלבע, וואָס דער טאַטעשי און אַז מע זאָל זיי אַרויסראַטעווען. לייענדיק די בריוו האָב איך זיך געטראַכט, מיר דאָ זענען אויף דער פּריי (אזא פּרייהייט ווינטש איך א הונט, אָבער אונדז איז פּאָרט בעסער דאָ איידער דעם טאַטן דאָרט), און דער טאַטעשי דאָרט גייט אוים קאָן זיין נאָך א שטיקל ברויט. אַך! דאָס איז זייער שרעקלעך...

14 מ א י: היינט איז אויסגעהאָנגען געוואָרן א מעלדונג, אַז מע קאָן שיקן פּעקלעך קיין סקאַרזשיסקאָ וויל עס גייט א פּור. די מאַמעשי האָט גלייך געמאַכט א פּעקל, איך האָב זיך אַפּילו באַמיט וועגן א מעסער פּאַרן טאַטן. אין אָוונט איז געקומען צו אונדז איינע א פּריילן און האָט געזאָגט, אַז מאָרגן פּיר פּאַרטאָג וועט קומען די זשאַנדאַרמעריע, נאָר ס'איז נישט באַוווסט צוליב וואָס. נישט וויסנדיק נאָך גאָרנישט וואָס עס וועט זיין האָבן מיר זיך זייער געשראָקן.

15 מ א י: פּיר פּאַרטאָג זענען געקומען עטלעכע אויטאָס, מיר האָבן געמיינט, אַז מע גייט שוין אַלעמען אַרויסשיקן. פון דער שרעק האָב איך באַקומען שרעקלעכע וויטיקן און געמוזט אַרויסגיין. איך האָב נישט באַווייזן צו עפּענען די טיר ווי איך האָב דערזען, אַז אויף דער צווייטער זייט גאַס

שטייט א דייטש און קוקט גלייך אויף מיר. איך בין שוין נישט אַרויסגענגען און די טיר געלאָזט אָפֿן, איך בין גע־ווען זייער איבערגעשראָקן און האָב מורא געהאַט, אַז ער זאָל נישט אַריינגיין אין שטוב; ער איז לאַנג נישט געשטאַנען וויל ער איז גלייך אַוועק. יעדער איז געווען אין שטוב אָדער אַרויסגענגען פֿאַרן טויער אָבער אויף דער גאַס איז קיינער נישט אַרום נאָר יעדער איז געשטאַנען אין כסדרדיקער שרעק. שטייענדיק בײַם פענצטער האָב איך דערזען א פּור מיט דייטשן און ציווילע פּאַרקאָווטע אין קייטן, עס איז דורכגע־פֿאָרן אײַן פּור א צווייטע א דריטע און א פערטע. אויף יע־דער פּור וויפל עס זענען געווען ציווילע אַזויפיל זענען געווען דייטשן. די דייטשן זענען געווען זייער באַוואָפנט, אין חל־מען, זיי האָבן געהאַט גראַנאַטן מיט זיך און קוילנווערפער. מיר האָבן זיך שוין א ביסל באַרואיקט ווען מיר האָבן געזען, אַז אונדז לאָזט מען צורו. זייענדיק אין שטוב האָב איך דער־הערט, אַז די יידישע פּאָליציי איז בײַ דעם פּעטער, דערנאָך איז געקומען די שוועסטער און געזאָגט, אַז זיי זענען געקו־מען נאָך דער שאַנק וויל דער פּעטער האָט נישט באַצאָלט קיין שטייער אין ראַט. די פּאָליציי איז גלייך געקומען מיט א פּור און זיי האָבן אָנגעהויבן אַרויסטרײַבן די שאַנק אַלע האָבן זיך קעגנגעשטעלט אָבער קיינער האָט זיך קיין עצה נישט געגעבן און ט׳האָט זי אַרויסגעטרײַבן. ווען ט׳האָט זי אַרויפגעלייגט אויף דער פּור האָט דער פּעטער זיך שטאַרק דערערווירט און ער האָט פֿאַרהאַלטן די פּור, גלייך איז צוגע־גאַנגען א פּאָליציאַנט און האָט אָפּגעשטופּט דעם פּעטער,

דער פעטער האָט אים גלייך א קלאַפּ געטאָן און זיי האָבן זיך אָנגעהויבן שלאָגן. אַלע זענען צו און געוואָלט צעריסן, מען האָט אָנגעהויבן שרעקלעך צו שרייען, די זשאַנדאַרמעריע האָט דאָס דערזען, איז זי גלייך געקומען און אָנגעהויבן שיסן פון דער ווייטנס און איך האָב אויף דעם אַלץ געקוקט. איך האָב שוין געמיינט, אַז עמעצער איז געפאַלן אַ קרבן. די קוילן זענען געפלויגן איבערן קאָפּ און איינע איז אַריינגעפאַלן דורכן פענצטער אין ווינונג פון פעטער. איין דייטש איז אַריינגעפאַלן צו אונדז און האָט אויפגעפנט די טיר מיט אַזאַ אימפּעט, אַז א שוב איז אַרויסגעפלויגן, ער האָט געפרענט ווי דער פעטער איז און איז גלייך אַרויס, ער האָט געזוכט דעם פעטער אָבער ער האָט אים נישט געפונען. אין א וועלבער ס'איז האַלבער שעה איז געקומען די פּוילישע פּאָליציי און מ'האָט געמוזט באַצאָלן א מאַנדאַט 100 זל. ביים שיסן האָט זיך געמאַכט א שרעקלעכע פּאַניק, יעדער האָט געמיינט, אַז אַלץ וועט זיך איבערדרייען מיט די פּים אַרויף. נאָכמיטאָג זענען די דייטשן אָפּגעפאָרן, איין אויטאָ פּאָרוים, אין דער מיט אויף איין אויטאָ זענען געזעסן די פּאָליאַקן פּאַרקאָוועט אין קייטן און אין עק אַן אויטאָ מיט דייטשן אויף אַזאַ אופן, האָט מען זיי אָפּגעפירט.

16 מ א י: ערשט היינט איז אָפּגעפאָרן א פּור מיט פּעקלעך קיין סקאָרזשיסקאָ. די מאַמעשי האָט נאָך דערלויבט א שטיקל ברויט. די קוזינע האָט טעלעפאָנירט קיין סוכעדניאָוו האָט מען איר געענטפערט, אַז אַלץ איז דערלויבט און היינט־מאָרגן וועלן זיי קומען.

17 מאי: די קוזינע האָט אָפּגענומען פון איר מאַן פון סקאַרזשיסקאָ א פּעקל מיט שמוציקע וועש, א צעטעלע האָט זי אויך באַקומען. ער שרייבט אז עס דאַרף קומען אַן אויטאָ מיט קראַנקע וועלן זיי מענלעך אויך קומען צו פּאָרן אַהיים.

דערנאָך איז געקומען דער פורמאַן וועלכער איז נעכטן געווען אין סקאַרזשיסקאָ און האָט געזאָגט אז ער האָט זיך געזען מיטן טאַטן. דער טאַטעשי האָט געזאָגט, אז אַלע פּעקלעך, וואָס מיר האָבן אים צוגעשיקט האָט ער דערהאַלטן. פּאָרן דאָקטער האָט ער זיך שוין געשטעלט 4 מאָל און ער האָט נאָך באַדאַרפט זיך שטעלן פּאַר דעם דייטשישן דאָקטער און ער וויסט נישט וואָס עס וועט זיין. נאָכמיטאָג איז געקומען דער זעלבער הער וואָס אין פּאָריקער וואָך מיט בריוו. צו אונדז איז אויך געווען א בריוו. נאָכן איבערלייענען דעם בריוו זענען מיר געווען זייער פּאַרקלעמט. דער טאַטעשי שרייבט, אז מיר זאָלן זיך באַמיען אין ראַט, און אויב נישט, זאָלן מיר גיין צו דער פּריילן פון סוכעדניאָוו און זי זאָל דאָס דערליידיקן. ער איז געשטאַנען פּאָרן דאָקטאָר און ער וויל אים נישט באַפרייען. ער האָט אָנגעשריבן זייער נישט קיין גוטן בריוו, בעסער נישט שרייבן אַזוי געניי מיר וויסן נישט וואָס איצט צו טאָן, דער טאַטעשי שרייבט, מע זאָל גיין צו דער דאָזיקער פּריילן פון סוכעדניאָוו וואָס מיר האָבן איר שוין געגעבן גאָלט, וויסן מיר נישט וואָס איצט אָנהייבן צו טאָן און וואָס צו טראַכטן. נאָכן דערהאַלטן פון בריוו גייט די מאַמעשי אַרום ווי צעמישט, זי איז געווען

עטלעכע טאָל אין ראַט הייסט מען איר נישט האָבן קיין עגמת־נפש וויל אַלץ וועט גוט זיין זאָגן זיי, אַז ווי נאָר עס וועלן קומען צו פּאָרן קראַנקע וועט דער טאַטעשי זיין צוויישן זיי. אָבער וואָס קומט אונדז אַרויס פון דעם דאָזיקן טרייסטן, אַז ער איז נאָך אין לאַגער, אַז ער וועט זיין אין דער היים וועל איך ערשט דעמלט גלויבן אין זייער טרייסטן.

18 מ א י׳: די מאַמעשי איז היינט געווען ביים טעלע־פאָן, זי האָט געריידט מיט דער פריילן פון סוכעדניאָוו, האָט זי געזאָגט, אַז דער קוזין האָט אָנגעשריבן צו איר פון לאַגער, אַז זי זאָל וועגן טאַטן זיך נישט באַמיען, וויל וועגן טאַטן באַמיט זיך שוין דער ראַט פון באָדזענטין. די מאַמעשי האָט איר געזאָגט אַז זי זאָל זיך וועגן טאַטן אויך באַמיען און אַז זי זאָל קיינעם נישט הערן. היינט איז אויסגעהאָנגען אַ מעל־דונג ביים ראַט, אַז מאָרגן גייט אַ פור קיין סקאָרזישסק קאָן מען שיקן פּעקלעך. קיין פּעקל האָבן מיר נישט געשיקט נאָר 50 זלאָטעס.

19 מ א י׳: היינט זענען געקומען צו פּאָרן 6 דייטשן, וויל עס דאַרף זיין א מאָביליזאַציע אויף פערד אין פינף גמי־נעס. עס זענען זיך אָנגעפאָרן אַזוי פיל פערד, אַז ס׳איז שווער געווען דורכצוגיין. די פור מיט די פּעקלעך קיין סקאָרזישסקאָ איז אַוועק נאָך דער מאָביליזאַציע.

20 מ א י׳: מע האָט אונדז איבערגענעבן א בריוו פון טאַטן, ער האָט אָנגעשריבן גאַנצע 4 זייטן און נאָך א שטיקל פּאַפּיר. ער שרייבט אַרויס אַלץ פּינקטלעך, ער שרייבט, אַז

ער איז שוין געשטאַנען 7 מאָל פֿאַרן דאָקטער און ער ווייל אים נישט באַפֿרייען. מאָרגן דאַרפֿן קומען צו פֿאָרן 65 קראַנקע איז מעגלעך אז אויך ער וועט קומען. דער טאַטעשי בעט אז אין פֿאַל וועט ער וועט נישט קומען זאָל מען אים צושיקן ברויט קאַרטאָפֿל און נאָך עפּעס אַנדערש. מיט אומגעדולד האָבן מיר אַרויסגעקוקט עס זאָל שוין זיין מאָרגן. אין דער זעלבער נאַכט האָט מען ביי א פּויער אַרויסגענבעט די קו. מע האָט צו וויסן געגעבן דער פּאָליציי און זי האָט גלייך אָנגעהויבן אַן אויספֿאָרשונג. די שפּורן האָבן געפּירט צו אייניקע א יידן און מ׳האָט געפונען דאָרט דעם קאָפּ פון א קו און 40 קילאָ פלייש, מע האָט אים גלייך אַרעסטירט. אַלע זענען זייער בייז אויף די יידן, אז א יד זאָל וואָגן צוגנבענען א קו, נישט גענוג וואָס מע פֿיניקט אונדז אַזוי פון אַלע זייטן איז נאָך דאָס אַלס צולאָג.

21 מ א י: האַלב ניין איז געקומען צו פֿאָרן אַן אויטאָ מיט יידן. וועג איך האָב זיי דערזען האָט דאָס האַרץ מיר אָנגעהויבן זייער צו קלאַפֿן, וויל אפשר פֿאָרט דער טאַטע. וועג ער איז צוגעקומען נעענטער האָב איך געזוכט דעם טאַטן, אָבער איך האָב אים נישט געזען. איך בין גלייך געלאָפֿן נאָכן אויטאָ, ער איז שטיין געבליבן לעבן ראַט און אַלע זענען באַלד אַרויסגעשפּרונגען פונעם אויטאָ, נאָר דער טאַטע איז נישט געווען. איך האָב זיך גוט צעווויינט פֿאַרוואָס זענען אַזוי פיל מענטשן געקומען, און דער טאַטע איז נישטאָ. אייניקע זענען פולשטענדיק געזונט און זענען געקומען צו פֿאָרן. איך האָב זיך זייער איבערגענומען דערמיט. דער טאַטע האָט אי-

בערגעשיקט עטלעכע צעטעלעך דורך באקאנטע מע זאָל אים שיקן א פּאָר קאָרטאָפּל ברויט געקאָכטע לאָקשן און הירזש. מיר האָבן צוגעגרייט באלד א פּעקל און אָפּגעגעבן דעם שׂא־ פּער. מיר האָבן אינגאַנצן פּאַרגעסן, אַז הײַנט איז ערב שבו־ עות מיר האָבן אפילו גאָרנישט צוגעגרייט אַזוי שטאַרק זענען מיר געווען פּאַרנומען מיט דעם איינעם. ס׳איז נאָך נישט געווען קיין איין יום־טוב אַז דער טאַטע זאָל נישט זײַן, און הײַנט נישט נאָר וואָס ער איז נישטאָ, נאָר ער איז נאָך אין לאַגער.

22 מ א י: זייענדיק ביי דעם דאַוונען האָט מיך אָנ־ געכאַפּט אַ שטאַרקע בענקשאַפט נאָכן טאַטן. איך האָב גע־ זען ווי אַנדערע קינדער שטייען לעבן די פּאָטערס, און וואָס זיי וויסן נישט ביים דאַוונען וויזט זיי דער פּאָטער, און מיר ווער וועט וויזן... איין גאָט זאָל אַריינגעבן אין מיר אַ גוטן געדאַנק איך זאָל גיין מיטן גלייכן וועג... ס׳איז מיר נאָך קיינמאָל נישט געווען אַזוי פּריקרע ווי הײַנט ביים דאַוונען, וען האָט מיר געזאָלט זיין אַזוי פּריקרע? גאָט זאָל געבן דער טאַטעשי זאָל אינגיכן קומען געזונט. מיר האָבן טעלע־ פּאָנירט קיין סוכעדניאָוו האָט זי געזאָגט, אַז ס׳איז נאָך נישט דערליידיקט.

23 מ אַ י: הײַנט האָט מען געזומען די אַרעסטירטע יידן צוליב דער קו אין תפיסה, און איינעם אַן אומשולדיקן האָט מען אַרויסגעלאָזט.

25 מ א י: זייער פרי איז געקומען דער פעטער פון ביעליני, ער האָט אונדז גלייך געזאָגט, אז ער האָט באַצאָלט 20 זלאָטעס א מאַנדאַט, אויף דער היינטיקער קריטישער צייט וועט מע פֿאַרדינט אפילו נישט די 20 זלאָטעס. דעם מאַנדאַט האָבן זיי באַצאָלט דערפֿאַר, וויל זיי זענען געגאַנגען עטלעכע, וויל איין ייד האָט נישט געהאַט קיין פֿאַסירשיין, און ער האָט נאָך אַזוי אויך געהאַט א גרוים גליק, וואָס מען האָט אים באַלד נישט פֿאַרנומען מיט זיך. דער פעטער האָט לאַנג נישט באַלאַמוטשעט און איז געגאַנגען אַהיים. היינט האָט מען פֿרויסגעהאָנגען א מעלדונג, אז מאָרגן פֿאָרט דער ראַט קיין סקאַרזשיסקאָ, קיין ספּעציעל פּעקל וועלן מיר נישט שיקן בלויז געלט וועט ער מעגלעך באַקומען ברויט פֿונעם ראַט, מיר שיקן א קליין פּעקעלע און מיר וועלן עס אַריינלייגן אין פּעקל פון דער קוזינקע.

27 מ א י: דער ברודער האָט געבראַכט פון ראַט א פּעקל פֿאַר אונדז און א בריוו. דער טאַטעשי האָט צוגעשיקט זיין סוועטער, א שאַל, וואַרעמע וועש און ער האָט צוריק אָפּגעשיקט א ריין קאָלירט העמד וואָס מיר האָבן אים געשיקט, און ער היימט זיך שיקן וויסע וועש. דער טאַטעשי פרענט זיך פֿאַרוואָס מיר שרייבן אים נישט אָפּט וויל ער האָט אַזויפיל פֿאַרגעניגן וועלן ער דערהאַלט א בריוו פון דער היים לייענט ער אים עטלעכע מאָל טעגלעך. מאָרגן דאַרף ער שטיין פֿאַר א קאָמיסיע וויל ער קען נישט אַרבעטן. דער טאַטעשי שרייבט, אז אין דעם אַלץ איז שולדיק אברהם. ער היימט זיך שיקן פון דער היים אַלערליי עסנוואַרג און נישט

קיין געלט וויל דאָרט קאָסט טייער. ער פרעגט זיך אויס וועגן אַלץ, צי מיר האָבן האָלץ, צי מיר האָבן נאָך קאָרטאָפל און צי מיר הונגערן נישט גאָט באַהיט. ער פרעגט ווו מיר נעמען געלט אויף אַלץ, וועג ער זאָל וויסן, אַז מיר האָבן דאָס וואָס מיר דאַרפן, וואָלט ער געווען רואיק. אַזוי טראַכט ער גאַנצע נעכט בלויז וועגן דעם און קאָן נישט שלאָפן. ער חייסט זיך צושיקן אומבאַדינגט דאָס דאָזיקע געלט וועט ער זיך דאָרט גיכער געבן אַן עצה, וועג ער זאָל געווען האָבן אין דער פּאָריקער וואָך געלט, וואָלט ער מיט דער צוויטער טור גע־ וועג געקומען אַהיים. דער טאַטעשי שרייבט, אַז ער שיקט יעדן טאָג בריוו, און מיר ענטפערן נישט, דאָ שרייבט ער אַזוי און מיר האָבן דורך דער פּאָסט נישט דערהאַלטן קיין שום בריוו. היינט וועלן מיר שוין זיכער דערהאַלטן א בריוו. איך האָב באַלד אָננעשריבן א בריוו צום טאַטן און גלייך אַרײַנ־ געלייגט אין פּאָסט וויל זי איז אַקוראַט געקומען צו פּאָרן. דער בריווטרעגער האָט אונדז איבערגעגעבן א בריוו פון טאַטן און דערנאָך צווויי קאָרטלעך. אין די פּאָסטקאָרטלעך און אין דעם בריוו שרייבט ער דאָס זעלבע וואָס אין פּריער־ דיקן בריוו, נאָר אין בריוו שרייבט ער צי איז בעסער מיט זיין נערוועישקייט צי אָן איר. די מאַמעשי האָט גלייך טעלע־ פאָנירט קיין סוכעדניאָוו זי זאָל אַרויסשיקן דאָס געלט דעם טאַטן, מיר פון אונדז האָבן דעם טאַטן באַלד אַרויסגעשיקט 100 זלאָטעס. דאָס דאָזיקע געלט שיקן מיר אים דערפאָר, וויל דאָ קאָן מען זיך אינגאַנצן נישט סטאַרען, אפשר וועט ער זיך דאָרט סטאַרען.

28 מ א י: היינט בייטאָג זענען געווען באַדיטן אין וועדאָליע. וועו די פּאָליציי איז געקומען זענען זיי איינגאַנצן נישט אַנטלאָפן נאָר אָנגעהויבן צו שיסן און די פּאָליציי האָט זיך געמוזט באַהאַלטן און זיי זענען זיך אַוועק אין וואַלד. מען האָט גלייך טעלעפאָנירט קיין קעלץ די זשאַנדאַרמעריע זאָל קומען און אין עטלעכע שעה זענען געקומען 2 אויטאָס, זיי זענען געווען אין וועדאָליע אָבער מען האָט קיינעם נישט געכאַפּט. היינט איז אָנגעקומען א פּאָסטקאַרטל פון טאַטן און פון דעם פעטער פון קעלץ. דער טאַטעשי שרייבט נישט קיין שום נייעס, ער שרייבט נאָר אַז ער האָט א האָפענונג אַז איינגיכן וועט ער קומען. דער פעטער שרייבט אויך נישט קיין שום אינטערעסאַנטס.

31 מ א י: היינט איז אויפגעהאָנגען געוואָרן א מעל־דונג אַז אין סקאַרזשיסקאָ וועט פאָרקומען א טויש פון די אַר־בעטער, און אַז דעם 4־טן יוני דאַרפן זיך מעלדן אין ראַט 60 מאַן, וועלכע וועלן באַקומען צעטלען. איז אין אַזא פאַל קען גאָט געבן, אַז דער טאַטע וועט קומען. די 60 מאַן וועלן פאָרן בלויז אויף 7 טעג.

29 מ א י: וועו די קעלצער זשאַנדאַרמעריע איז אָפּ־געפאָרן זענען נאָך פאַרבליבן 8 אין ביעליני. איינער א זשאַנ־דאַר דורכגייענדיק לעבן א הויף, האָט דערזען, וויא א יידישע פרוי אַנטלויפט ער האָט איר גלייך באַפוילן זי זאָל בלייבן שטיין, אָבער זי האָט נישט געפאָלגט נאָר געלאָפן וויטער, אַזוי וויא זי האָט נישט געוואָלט בלייבן שטיין, האָט ער איר נאָכגעשאָסן און געטראָפן פאַר דעם ערשטן מאָל. דערנאָך

האָט ער זי געהייסן פֿאַרגראָבן דאָ ווי אַלע דערשאָסענע. וואָס פֿאַר אַ שוידערלעכער גורל עס האָט זי געטראָפֿן, מע זאָל אָן שום סיבה דערשיסן. וועָן זי איז געלעגן אויפֿן הויף האָט זי דאָך 6 קינדער, האָט מען זיי אַפֿילו נישט דערלויבט זיך צו דערנענטערן צו איר, און אויב וועלכעס האָט אָנגעהויבן וויינען האָט ער געשלאָגן.

1 יונ׳: א טאָג פון פרייד. מיר האָבן דערוואַרט היינט א בריוו פון טאַטן, אָבער ער איז נישט געקומען, עס איז בלויז אָנגעקומען א פּאָסט־קאַרטל פון קוזין און גרוסן פון טאַטן און מער גאָרנישט. מיר האָבן צוגעגרייט אַ גרויס פּעקל פֿאַרן טאַטן וויל מאָרגן פֿאָרט מען פון ראָט קיין סקאַרזשיסקאָ מיר האָבן פֿאַרפּאַקט אַ דין רעקל, וועש, פּאַנטאָפּל א ביסל קאַרטאָפּל ברויט און אַנדערע קלייניקייטן. מיט אומגעדולד האָב איך געוואָלט אז ס׳זאָל שוין זיין דער דריטער עס זאָל קומען א בריוו פון טאַטן. אפשר האָט ער וועלכע ס׳איז שאַנסן צו קומען אַהיים. אין אָוונט בין איך געגאַנגען צום שכן מאַכן טרעפֿעם פֿאַר דער שוועסטער. מאַכנדיק זיי האָב איך דערהערט ווי עם פֿאָרט אַן אויטאָ און א געזאַנג, איך האָב גלייך א טראַכט געטאָן, אז דאָס פֿאָרן מסתמא יידן פון סקאַרזשיסקאָ. איך בין באַלד אַרויסגעלאָפֿן און עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אז זיי פֿאָרן ווירקלעך. פון דער ווייטנס איז גע־ווען צו זען ווי זיי פֿאָכן מיט די הענט און מיט די היטלען, איך האָב דערזען ווי אויך מיין טאַטע פֿאָכעט. איך האָב אַלץ געווָאָרפֿן און געלאָפֿן נאָכן אויטאָ. איך בין שטיין געבליבן צוזאַמען מיטן אויטאָ; איך האָב גלייך געזען דעם טאַטנס

Rubinowicz

Rubinowicz Dawid

Rubinowicz Dawid
do Zelibowa

Rubinowicz Dawid

Rubinowicz

Rubinowicz Dawid

Szyb

RUBINOWICZ DAWID

NAKŁAD SPOŁEM
Związku Spółdzielni Spożywców R.P.
WYPRODUKOWANO W KLUCZEWSKIEJ FABRYCE PAPIERU I CELULOZY S.A.

I. gatunek Format 148 x 210 m/m Ilość kartek 16

קלומיק און דער טאַטעשי איז אַראָפּ געגאַנגען פון אויטאָ. די מאַמעשי האָט פון מיר געזומען דעם קלומיק און איך בין אַוועק אין פּאָליציי־וואַך אָפּצוגעמען דאָס פּעקל. אַז איך בין געקומען אין שטוב האָב איך פון דער גאַנצער פרייד זיך אַפּי־לו נישט געקאָנט באַגריסן מיטן טאַטן. קיינער קאָן זיך נישט פאָרשטעלן אונדזער פרייד, בלויז דער קאָן זיך עס פאָרשטעלן וועל עס לעבט דאָס איבער. אָבער קיינער האָט נישט דער־וואַרט, אַז זיי זאָלן היינט קומען. דאָס אַלץ איז פאָרגעקומען וויַ אין א פילם. כמעט אין איין סעקונדע האָבן מיר אַזוי־פיל איבערגעלעבט. ס'זענען זיך גלייך צונויפגענאַנגען פול מענטשן, יעדער האָט געוואָלט זיך דערוויסן עפּעס נוטס. דער טאַטעשי איז געקומען צו פאָרן מיט א פאַרוונדעטער האַנט, וויל דערפאַר האָט מען אים פריי געלאָזט... אין אָנפאַנג האָב איך זיך דערשראָקן, וויל איך האָב געמיינט, אַז ער איז זיי־ער שטאַרק פאַרוונדעט. זייער שווער איז מיר צו באַשרייבן די אַלע דערציילונגען פון טאַטן. איך וועל אָנפאַנגען פון דעם אָנהייב פון דער דערציילונג. צום ערגסטן איז געווען דער ערשטער טאָג, דערנאָך האָט מען זיך צוגעווויגט, די אַרבעט איז נישט אַזאַ שרעקלעכע, בלויז די דיסציפּלין איז א שוידער־לעכע, אויב עמעצער זינגט נישט אָדער מאַרשירט נישט אַזוי גוט, כאַפּט ער שטעקנס. דאָס אויפוועקן קומט פאָר 4 פאַר־טאָג, און אַרבעטן הערט מען אויף 5 נאָכמיטאָג. 13 שעה איז נישט דערלויבט זיך צוצוזעצן אויף א מינוט, און ווער עס זעצט זיך צו כאַפּט שרעקלעך געשלאָגן. צום דערציילן האָט קיין סוף נישט געזומען מיר זענען געזעסן ביז 2 אין דער

נאכט, ס׳איז נישט מעגלעך דאָס צו באַשרייבן. דער טאַטעשי זעט נישט אויס זייער שלעכט, ער האָט דאָך געגעסן וויפל ער האָט באַדאַרפט. צוליב דער נאַנצער פרייד האָב איך פאַר־געסן צו באַשרייבן דאָס וויכטיקסטע און דאָס שרעקלעכסטע. היינט אינדערפרי זענען צוויי יידישע פרויען אַרויס אין דאָרף, דאָס זענען געווען א מאַמע מיט א טאָכטער. צום אומגליק זענען געפאָרן דייטשן פון בודקי נאָך קאַרטאָפל, קיין באָ־דזענטין און געטראָפן די 2 יידישע פרויען. וועמען זיי האָבן דערזען די דייטשן, האָבן זיי אָנגעהויבן אַנטלויפן אָבער זיי האָבן זיי דערייאָגט און פאַרהאַלטן. זיי האָבן זיי געוואָלט דער־שיסן אין דאָרף נאָר דער סאָלטיס האָט נישט דערלויבט, זע־נען זיי אַוועק לעבן וואַלד און דאָרט זיי דערשאָסן. די יידישע פּאָליציי איז באַלד געפאָרן נאָך זיי, כדי זיי צו באַגראָבן אויפן בית־עולם. וועמען די פּויר איז געקומען איז זי געווען זייער פאַר־בלוטיקט. וועד

אויף דעם רייסט זיך איבער דאָס מאָג־בוך פון דודל.

באַמערקונג פון רעדאַקציע.

אין דער איבערזעצונג איז איינגעהיט געווארן דער אויטענטי־שער טעקסט פון אויטאָר, פון דאַנען אפט נישט קיין ריכטיקע פונקטאַציע ווי אויך איניקע אומקלארע זאַצן און אויסדרוקן.

tylko dyscyplina jest okropna, jak kto nie dobrze spisuje lub mazenije to dostaje baty. Pobudka jest o 4-tej rano a przestają pracować o 5-tej p.p. Od 4-tej do 13go godzin nie wolno sobie siąść na minutę, kto sobie siądzie to dostaje okropne. Opowiadania nie zniszczy końca, siedzieliśmy do 2-giej w nocy, to nie możliwe to opisać. Tata się nie wyglądał bardzo źle, jest to przecież ile potrebował. Z tej całej radości zapomniałem napisać o otrzymaniu najserdeczniejsze a najpiękniejsze. Dzisiaj rano wyszli z Żydowską nie wiem byli to matka i córka. Jak na nieszczęście jechali Niemcy z Rudek po kartofle tu do Bodzentyna, i spotkali te z Żydówki. Gdy one zobaczyły Niemców to zaczęły uciekać ale dogonili i zastrzelili ich. Chcieli ich zakopać zaraz na nie ale sołtys nie pozwolił, to poszli koło lasu i tam ich zastrzelili. Żydowska policja pojechała zaraz po ruch aby pochować ich na cmentarzu żydowskim ale kiedy przyjechała przyjechała to była bardzo zakrwawiona. Kto

וועגן דעם וויטערדיקן גורל
פון דער יידישער באַפעלקערונג אין באַדזענטין

אין סעפטעמבער 1942, וואַרשיינלעך צוויישן 15־טן און 21־טן, האָט מען די גאַנצע יידישע באַפעלקערונג געטריבן צופוס מינטן שאָסיי קיין סובעדניאָוו, וועלכע האָט זיך געפונען אויף אַ מחלך פון 25 קילאָמעטער פון באַדזענטין. פאַר אַלטע לייט, פרויען און קינדער האָט מען געגעבן עטלעכע פורן. דער דאָזיקער מאַרש איז פאַרגעקומען אונטערן עסקאָרט פון זשאַנדאַרמעריע און פאָליציי, וועלכע האָבן אויף אַ בעסטיאַלישן אופן זיך איזדיעקעוועט איבער די אומגליקלעכע, יאָגנדיק זיי און מיט קלעפ צווינגעדיק אַנצוהאַלטן דעם אַנגעוואַרפענעם טעמפּ.

קיין סובעדניאָוו, וווּ עס האָט זיך געפונען אַ באַן־סטאַנציע, האָט מען אויך אין דער צייט געברענגט די יידן פון בליזשין (600), פון סאָמסאָנאָוו (350), זאָגאָנסק אאוו. צוזאַמען האָבן זיך צונויפגעקליבן אַ 5000 יידן. אין קעלציר קריזי זענען געווען צוויי ערשטער, וווּ מען האָט קאָנצענטרירט די יידישע באַפעלקערונג ערב איר דעפּאָרטאַציע אין אומקום־לאַגער: אייניק פון די ערשטער איז געווען קעלץ, דאָס צווייטע — סובעדניאָוו.

די יידישע באַפעלקערונג, וועלכע מען האָט אויף אַזאַ אופן צונויפגענומען אויפן פלאַץ אין סובעדניאָוו, האָבן די היטלעריסטן מאַנמיק, דעם 21־טן סעפטעמבער 1942, אין פּייערלעכן מאָג פון יום־כּפּור, אָנגעלאָדן אין דער צאָל פון 4.500 אין ספּעציעל צוגעגרייטע פיי־וואַגענעם, אויסגעשיטע מיט וואַפענע. אין סובעדניאָוו האָט מען איבערגעלאָזט בייַ אַ 250 יידן, כּדי אויפצורוימען דאָס געטאָ, צונויפזאַמלען און סאָרטירן דאָס איבערגעבליבענע האָב און גוטס אאוו. נאָר דעם פאַרעכנדיקן דאָזיקע אַרבעט האָט מען דעם 14־טן אָקטאָבער 1942, 200 פערזאָן אַרויסגעפירט אין דעם אַרבעטס־לאַגער אין בליזשין, און 50 אין דעם אַרבעטס־לאַגער „האַסאָג" אין סקאַרזישסקא־קאָמיענע.

דער צוג מיט די דעפּאָרטירטע יידן פון סובעדניאָוו איז דורך מאַלקין אָפּגעשיקט געוואָרן אין דעם אומקום־לאַגער פון טרעבלינקע (טרעבליניקע II).

דאָס אומקום־אָרט פון דער יידישער באַפעלקערונג פון באַדזענטין, סובעדניאָוו, זאָגאָנסק, סאָמסאָנאָוו אאוו. אופּטערליגט נישט קיין שום

ספק. אַלע אַן אויסנאַם טראַנספּאָרטן מיט דעפּאָרטירטע יידן פון קעלצער קרייז זענען געווען אָפּגעשיקט קיין טרעבלינקע. און נישט בלויז פון קעלצער קרייז. די יידן פון גאַנצן ראַדאָמער דיסטריקט (אַרום 350.000) האָבן געפונען דעם טויט אין די גאַז־קאַמערן פון טרעבלינקע.

אין דעם באַריכט, וועלכן די פּאָראיינקטע אַמט־פּאַשיסטישע אַרגאַניזאַציעס פון ווַארשעווער געטאָ האָבן אַרויסגעשיקט דעם 15 נאָוועמבער 1942 צו דער פּוילישער עמיגראַציע־רעגירונג אין לאָנדאָן ווערן דער עקסטערמינאַציע פון דער יידישער באַפעלקערונג אין פּוילן, אין דער אַמטיילונג „פּראָוינץ", איז אַנגעגעבן, אַז צווישן אַנדערע האָט דער אָקופּאַנט אויך ליקווידירט דעם יידישן ישוב אין סוכעדניאָוו און די אויסאַרן פּאַרבינדן דאָס דייטלער מיט דעם אומקום־לאַגער אין טרעבלינקע.

עס איז אויך כדאי צו דערמאָנען, אַז ס'האָט זיך אייגנהיט אַ צירקוליאַר פון פּרעזידיום פון דער יידישער געזעלשאַפטלעכער זעלבסטהילף (י. ה. א.) אין קראָקע, אַדרעסירט צו דער דעלעגאַטור פון דער יעלבסטהילף אין באַדזעכטין. געפינט זיך דאָרט אַ באַמערקונג פון בריוומרעגער ביי דער דאַטע פון 30־טן אָקטאָבער 1942: „צוריק. די יידישע דעלעגאַטור איז אַרויסגעפאָרן פון באַדזעכטין".

טרעבלינקע II, אַ לאַגער פון מאַסן־אומקום אין סאָקאָלאָווער קרייז (ווַארשעווער וואָיעוו.) אין דער צייט פון יולי 1942 ביז סעפּטעמבער 1943 האָט מען דאָ אין די גאַז־קאַמערן אויסגעמאָרדעט אויבער 800.000 מענטשן, דער עיקר פּוילישע יידן. דאָס טויטן איז פאָרגעקומען דורך אַרויספירן אין די קאַמערן גאַז פון די פאָרבערן־מאַשאַרן.

מע קען אפּולו מיט אַ געוויסער פינקטלעכקייט פעסטשטעלן, ווען עס זענען קיין טרעבלינקע אָנגעקומען די יידן, ווועלכע זענען דעם 21־טן סעפּטעמבער 1942 פאַרלאָדן געווארן אין סוכעדניאָוו אין די טוט־וואָגאָנס. דער פאָר־פּלאַן נומער 587 פון 15־טן סעפּטעמבער 1942 (זע אַ פאַטאָקאָפּיע) האָט פאַרויסגעזען, אַז דער צוג מיט די יידן פון סוכעדניאָוו דורך סקאַרשיסקאָ און ראַדאָם ווען אָנקומען אויף דער באַן־סטאַציע פון טרעבלינקע דעם 22־טן סעפּטעמבער (דינסטאָג) 11 אַזייגער מיט 24 מינוט פאַרמיטאָג. און ווען צוריקגיין אַ לוידיקער דעם זעלבן טאָג אַזייגער 15 מיט 59 מינוט נאָכמיטאָג. נעמענדיק אין באַטראַכט, ווי אויך געדענקענדיק, אַז די מענטשן פון די וויטערע טראַנספּאָרטן זענען גלייך, אין משך פון די כאָנענטע שעהן נאָך זייער אָנקומען, געווארן אָפּגעשיקט אין די גאַז־קאַמערן און געטויט, קען מען האַלטן, אַז דורך איז צוזאַמען מיט די אָנדערע פון סוכעדניאָוועער טראַנספּאָרט אומגעקומען דעם 22־טן אָדער 23־טן סעפּטעמבער 1942.

נאָכוואָרט

וועג דוד האָט געשריבן די ערשטע נאָטיצן אין זיין טאָג־בוך, האָט ער געהאַט צוועלף יאָר. עס איז אים פון לעבן געקומען דאָס אַלץ, וואָס מיליאָנען קינדער אויף דער גאַנצער וועלט. אַלזאָ דערנע־רונג, נאָך וועלכער מע זאָל אויפשטיין אַ זאַטער, מעגלעך היגיענישע באדינגונגען פון אַנטוויקלונג, לערע, וועלכע איז אַמאָל מער, אַמאָל ווייניקער געליבט, שפילן זיך מיט חברים, לייענען ביכלעך, וועלכע זענען נאָענט צום האַרץ, אַ זאָרגפולע השגחה אַ ביסל פרייד און נישט צופיל צרות, טיילמאָל אַ שטראָף פאַר אַ חטא, צייטנווייז אַ גרעסע־רער פאַרגעניגן.

באַשיידענע פאָדערונגען, אין אַזאַ יוגנט איז שווער אָנצורופן אַ באַזונדערס גליקלעכע יוגנט, דאָס וואָלט געווען בלויז אַ יוגנט סתם, אַ געווויינלעכע.

די דאָזיקע אָרעמע, געווויינלעכע, יוגנט איז געווען דערדריקט דורך איינעם פון די שוידערלעכסטע באַרבאַריזמען, וואָס די מענט־שלעכע געשיכטע האָט וועג עס איז געקאָנט.

דוד רובינאָוויטש, פונקט ווי אַ מיליאָן יינגערע און עלטערע קינדער פון אים, איז געווארן דערמאָרדעט אייניק און אויסשליס־לעך דערפאַר, וואָס ער איז געבוירן געווארן אַ ייד.

די עלטערן פון דודן האָבן פאַר זייערע קינדער זיכער באַגערט דאָס, וואָס אַלע געווויינלעכע עלטערן אויף דער וועלט—אומאָפהענגיק פון נאַציאָנאַליטעט, הויט־קאָליר, געאָגראפישער ברייט, אויף וועלכער זיי ווינען, אַדער עקזיסטענץ־באַדינגונגען — וואָלטן געווואָלט פאַר

זייערע קינדער דאָס זעלבע, וואָס איר וואָלט באַגערט פאַר אייערע קינדער, איר, וואָס לייענט די דאָזיקע ווערטער, און איך וואָס שרייב זיי. געזונט, אַ ריכטיקע אויסבילדונג פון כאַראַקטער, אַביסל גליק און האָפענונג אויף אַ בעסערער צוקונפט. אָבער די רובינאָוויטשעס האָבן נישט געקאָנט פאַרווירקלעכן פאַר זייערע קינדער אפילו אַ ברוכטייל פון זייערע שטרעבונגען און חלומות פון עלטערן. אינציק און אויסשליסלעך דערפאַר, וואָס זיי זענען געווען יידן.

עס איז באַווּסט, אַז די משפחה רובינאָוויטש האָט נישט געלעבט אין רייכטום. היינט דערמאָנט זיך שוין קיינער נישט פינקטלעך אין קראַינאָ, ווען די רובינאָוויטשעס האָבן זיך פון קעלץ אַריבערגעקליבן אין דעם דאָזיקן גרויסן דאָרף לעבן באָדזענטין, יעדנפאַלס האָט דאָס געמוזט פאַרקומען זייער לאַנג פאַר דעם, אייר דער אויף אייראָפּע האָבן זיך געוואָרפן די מחנות מיט די שוואַרצע האַקנקרייצן. דאַכט זיך, אַז דודלס פאָטער האָט אין קראַינאָ געהאַט אַ שטיקל פעלד. די דאָרטיקע פויערים דערציילן, אַז ער האָט דאָס פעלד פאַרקויפט און אויסגעבויט אַ קליינע מילכיקערייַ, ביי וועלכער ער האָט געווינט צוזאַמען מיט דער פאַמיליע אין אַ צימער מיט אַ קיך. זיי האָבן געפירט אַ דאָרפיש לעבן, זיך געקליידט ווי אַלע דאָ.

וועדליק עס דערציילן די, וועלכע געדענקען די רובינאָוויטשעס, האָט מען זיי אין קראַינאָ ליב געהאַט פאַר זייער אָרנטלעכקייט, ריינקייט און פריינדלעכקייט צו אַנדערע. ביז היינט דערציילט מען אין קראַינאָ, ווי דודלס מאַמע, טויבע, האָט אין משך פון פיל יאָר נישט איינעם געהאָלפן בעת אַ קראַנקהייט אָדער אין פאל פון פאַרוווּנדיקונג. אין דאָרף איז אפילו קיין פעלדשער נישט געווען, און טויבע רובינאָוויטש, זעט אויס, האָט פאַרמאָגט אַ האַנטאָפּטעטשקע מיט באַנדאָזשיר־מיטלען, פּראָשקעס קעגן ווייטיק, יאָדינע, אַלערליי זאַלבן און שמירעכצן. האָט זי אויף אַ שכנישן אופן געהאָלפן, פאַרשטייט זיך, אומזיסט.

דודל איז געגאַנגען אין דער גרונט־שול אין קראַינאָ. דאָרט האָט ער אין יולי 1939 געענדיקט דעם זעקסטן קלאַס און אַריבער אין זיבעטן. אין די אַלטע שול־דאָקומענטן האָבן זיך איינגעהיט די אָפשריפטן פון דעם קליינעם רובינאָוויטשעס צייגענישן. ער האָט זיך גוט געלערנט.

היינט קאָנען די איינווינער פון דעם דאָרף בלויז אָנווייזן דאָס אָרט, ווו עס איז געשטאַנען דאָס הייזל, אין וועלכן דודל האָט אָנגעהויבן שרייבן זיין טאָג־בוך. פון דעם קליינעם מילך געוועלבל איז קיין שפור נישט פאַרבליבן. עס איז געוואָרן צענומען נאָך פאַר דעם סוף פון דער מלחמה.

און עס קאָן זיין, אז עס וואָלט אויך נישט געבליבן קיין שפור פון דער עקזיסטענץ פון דער משפחה רובינאָוויטש, וויל שוואַך און שטערבלעך איז דאָך דער מענטשלעכער זכרון, ווען עס וואָלטן זיך נישט איינגעהיט די פאַרצייכענונגען פון דודלען. זיי זענען אָנטהאלטן אין פינף גאַנץ מיזערנע שול־העפטן פון יענע צייטן, העפטן מיט הילעס פון פאָמעראָנצן־קאָליר און ליניירטע זייטלעך (אייגער איז וואַרשיינלעך געזומען ביי דער שוועסטער — אויף דער הילע שטייט איר נאָמען*).

די פאַרצייכענונגען פון יאָר 1940 נעמען אַרום קוים אַכט און אַ האַלב זייטל. זיי זענען געשריבן נישט מיט קיין זייער אויס־געאַרבעטער האַנטשריפט, אָבער זייער פלייסיק און ריין. די פאַרצייכענונגען זענען אויף אַ קינדערשן אופן לאַקאָניש, די פאַרמולירונגען זענען אָנטוואָפנדיק מיט זייער אוממיטלבארקייט. אָבער שוין אַדאָנק זיי דערקענען מיר אַ יינגל, וואָס איז ענג פאַרבונדן מיטן דאָרף און מיט דער נאַטור, אַ פילבאַר און דענקדיק קינד.

---

* די טיילונג אויף העפטן האָבן מיר זיך באַמיט אין דער אויס־גאָבע איינצוהיטן, געמבדיק אויף די אָנטשפרעכנדיקע ערטער רעפראָדוק־ציעס פון די הילעס, אָדער פאַטאָקאָפיעס פון די ערשטע זייטן (צוויי העפטן האָבן נישט קיין הילעס — אין אונדזער אויסגאָבע היבן זיי זיך אָן: דריטער העפט — זייט 33, פינפטער העפט — זייט 75). רעד.

די פּאַרטייכענונגען פון דודלען פון יאָר 1941 פּאַרנעמען פינף און פערציק זייטלעך פון די העפטן. דער קליינער רובינאָוויטש פּאַרטייכנט איצט עפּטער, רעגולערער, ברייטער. די האַנטשריפט פון יינגל איז שוין וויניקער קאַליגראַפיש, אָבער קלענער און מער אויסגעאַרבעט. א שיינער פּויליש, טיפיש פּראָווינציאָנעל, מיט כאַראַקטעריסטישע זאַצן פון דעם דאָרפישן לשון אין קעלצער קרייז. די אָרטאָגראַפיע און פּונקטואַציע אין אַלגעמיין אָן פּאָרווורף. איך באָוונדער די געווויסנהאַפטיקייט און עקשנות פון דעם דאָזיקן דאָרפישן יידישן יינגל פון אָן אָרעמער סביבה, וועלכער אין כאָ־אָס פון עוולות און גרויליקן, אין יאָרן, וועלן יעדער מינוט איז געוואָרן דורכגענומען מיט שרעק און יעדע שעה האָט געקענט זיין די לעצטע שעה — האָט געקאָנט זיך אָנשטרענגען צו מאַכן זייערע פּאַרטייכענונגען מיט אַזאַ פלייסיקייט. עס איז טשעקאָווע, אַז אין די וויטערע העפטן באָוויזן זיך אַלץ עפּטער אומפּינקטלעכקייטן אין די וועריאַנטן, וואָס זאָגן עדות — לויט מיין מיינונג — פון דעם פּסיכישן צושטאַנד פון דעם פּאַרטייכענער. נעמלעך, דודל הייבט אָן — ווי מע זאָגט — פּאַרלירן אותיות. וויפּל מאָל טרעפּט זיך אונדז, דערוואָקסענע, דאָס זעלבע. וויפּל מאָל לאָזן מיר אַדורך זילבן און אפילו גאַנצע וועריאַנטן, וועלן עס קומט אונדז אויס צו שרייבן מעג זיין א בריוו אין א צושטאַנד פון נערוועזער שפּאַנונג, אָדער אונטערן איינפלוס פון געריכטקייט.

אין זיינע פּאַרטייכענונגען פון יאָר 1941 ווידמעט דער קליי־נער רובינאָוויטש נאָך א סך אָרט דעם טאָג־טעגלעכן לעבן אויפן דאָרף. ער דערמאָנט דאָס פּאַשען פון דער קו, נעמט זיך זייער שטאַרק איבער מיט דער טריקענישן, איז אונטער א ריזיקן איין־דרוק פון דעם געוואַלדיקן שטורעם, האָט פּאַרגעניגן פון דעם קלייבן יאַגדעס, און דאָס אָנטרעפן זיך אויף דעם פּוקס אין וואַלד באטראַכט ער פּאַר א נישט דורכשניטלעך געשעעניש. נאָר אָט הייבן זיך אָן פּאַנאַנדערוויקלען פּאַר דעם עמאָציאָנעל דעליקאַטן

יינגל פון קראַינאַ געשעענישן, וועלכע שטייגן אַריבער די מאַס פון מענטשלעכער אויסהאַלטעוודיקייט.

עס איז אין די פאַרצייכענונגען פאַראַן אַלץ, און אפילו מער פון דעם, וואָס עס האָט פאַרשריבן דודל אין זיינע רעלאַציעס, וועלכע זענען טאַקע קורץ־געפאַסט און ריין פון יעדער עקזאַל־טאַציע. דאָ אַנטפלעקט זיך מיט אַ שוידערלעכער בולטקייט דער מעכאַניזם פון דער היטלעריזער טויט־מאַשין. מע זעט, ווי די קלעשטשעס פון אַן אומגעהערטן ווילקיר פאַרקלעמען אַלץ ענגער די מענטשן מיט אַ ברוטאַלן געוואַלד, וועלכער שטרייכט איבער יעדן באַגריף פון רעכט.

אין אָנהייב פון פינפטן העפט פון טאָג־בוך זעט זיך אַ ראָזער אָפדרוק פון אַ שטעמפל מיט דער אויפשריפט: „ד. רובינאָוויטש באָדזענטין קעלצער גאַס נומער 13". זעט אויס, אַז דודל, כדי צו גע־פינען זיך וועלכע ס׳איז באַשעפטיקונג, אָדער אפשר ווילנדיק כאָטש אויף אַ ווייַלע נישט קלערן וועגן דעם, וועגן וועלכן ער האָט נישט געקאָנט אויפהערן קלערן — האָט זיך אויסגעשניטן אין גומע אָדער האָלץ אַזאַ שטעמפל.

ווען נישט אָט דער, קוים אָנזעעוודיקער צייכן, וועלכער איז אָפּגעדרוקט עטלעכע מאָל אויף דער הילע פון העפט, וואָלט זי־כער דער טאָג־בוך פון קליינעם רובינאָוויטש, די דאָזיקע אויפשוי־דערנדיקע און אייניקע אין איר מין באַשטעטיקונג פון דעם, וואָס דאָ איז פאַרגעקומען — געבליבן אַ נאָמענלאָזע באַשטעטיקונג.

ווען דאָס יינגל, אָנהייבנדיק זיינע פאַרצייכענונגען פון יאָר 1942, האָט אויסגעמאָלט אין העפט אַן עטוואָס מער באַצירנדיקע וויניעטע, האָט ער אויף זיכער זיך נישט געריכט, אַז גראָד אין דעם יאָר וועט זיין אייגן פערצניעריק לעבן וועלן איבערגעהאַקט אומפאַרמיידלעך און אויף אייביק.

די פאַרצייכענונגען פון די פינף חדשים פון צוויי און פער־ציקסטן יאָר זענען אַנטהאַלטן אין דריי און זעכציק זייטלעך. עס

פעלן די לעצטע זייטלעך פון פינפטן העפט, דעם לעצטן פון די אפגעראטעוועטע.

עס איז זייער מעגלעך, אז דער קליינער רובינאוויטש האט נאך פארגעזעצט זיינע פארצייכענונגען אין משך פון דעם יאר, וואס איז אים נאך פארבליבן, ווייל ער האט נאך זיכער געלעבט ביז אין דער העלפט פון אויגוסט, ביז דעם טאג, ווען אויף דעם באדזענטינער מארק האט זיך דערהערט דער סיגנאל פון טראמפייט און אלע יידן באפוילן זיך גלייך קלייבן אין וועג ארײן.

דודל צוזאמען מיט זיינע נאענטע האט וואַרשיינלעך צוגעוואנדערט צו יענע „שוואַרצע טויערן" צופוס. עס האבן זיך געלאזט אין גאנג די זשאנדארישע קאראבינען, צילנדיק אין די, פאר וועלכע בלויז דאס אנטלויפן האט אויסגעזען ווי די אינציקע האפענונג. די ווילדע געשרייען פון דער עסקארטע, דער אפהילך פון די קלעפ, דאס בילן פון די הינט — די דאזיקע באקאנטע היטלעריש מוזיק פון אומקום האט באגלייט די געטריבענע צו דער באן־סטאציע אין סוכעדניאוו. דארט נאך א שטיקל צייט האט מען צונויפגעשטופט די מענטשן אין די וואגענען און אוועקגעפירט אויף דער אייביקייט־רייזע, פון וועלכער עס איז נישט דא קיין צוריק.

וועלכע זענען געווען די לעצטע מינוטן פון דודלען? וואס האט ער געטראכט און וואס האט ער געטאן? דאס ווייסן מיר נישט און מיר וועלן עס שוין זיכער קיינמאל נישט וויסן.

אבער איך בין איבערצייגט, אז ער האט זיך ביזן סוף פארהאלטן מיט ווירדע. מע קען זיך אויף אים פארלאזן. מיר האבן דאך אים גרינטלעך דערקענט אין משך פון צוויי יארן, וואס ער האט געפירט זיין טאג־בוך. די אייניציקע ירושה נאך אים, וועלכע איז אזוי שפארזאם אין וועגטער, אנטהאלט אין זיך אן אויסערגעווייניעכע פסיכאלאגישע און עמאציאנעלע אנלאדונג.

מיר געדענקען דודלען, ווי אַזוי, איבערלייענענדיק די מעל־
דונג, וועלכע פאַרמיאוסט די יידן אויף דעם סאַמע עקלהאַפטן אופן,
באַמיט זיך צו באַהערשן איבער זיין דערנידעריקונג. מיר געדע־
קען אים, ווי ער גייט אַרויס ביינאַכט אויפן הויף ערב דעם אַרויס־
שיקן פון זיין דאַרפישער היים, כדי קיינער זאָל נישט זען, ווי ער
ווייניט. מיר געדענקען אים, ווי ער לויפט שנעלער פון דער פור
דורך אַ שטח פון פינף קילאָמעטער מיט אַ האַלב באַזיניקטן בא־
שלוס אויסצובאַהאַלטן זיינע געפילן. מיר אַבסערווירן אים, ווי אויס־
מיידנדיק רחמנות איבער זיך אַליין אן טרערן, העלפט ער מיט
אַלע כוחות די עלטערן. ווי ער זאַרגט וועגן מענטשן, וועלכע ער
קען קוים, און ווי שטאַרק ער נעמט זיך איבער אין זייערע אומ־
גליקן.

ווייניק זענען געווען אַזעלכע עוולות, וועלכע זאָלן דעם דאָזיקן
קינד האָבן געווארן אייגנעשפּאַרט. כאָטש ער האָט אַבסאָלוט קיין
שום שלעכטס נישט געטאָן, איז ער צוזאַמען מיט זיינע נאָענטע
געווארן אַרויסגעווארפן אויסער דער גרענעץ פון דער מענטש־
לעכער געזעלשאַפט. עס עקזיסטירט נישט אַזאַ מאַס מיט וועלכער
מען זאָל קאָנען מעסטן דעם אומגעהויער פון ליידן פון דעם קליי־
נעם רובינאָוויטש. און דאָך פילט נישט דאָס דאָזיקע באַשיידענע
און לפּנים פשוטע יינגל קיין האָס צו זיינע פאַרפאָלגער. לויט די
יסודות, אויף וועלכע עס שפּאַרט זיך אָן אין אַלגעמיין די פסי־
כאָלאָגיע, האָט דער גאַנצער גרויל, וועלכן דודל האָט איבערגע־
לעבט, באַדארפט אין אים אָפּטויטן יעדעס מענטשלעך געפיל,
מאַכן אים גלייכגילטיק אויף אַלץ, וואָס איז נישט זיין פערזענלעכע
זיכערקייט. אָבער דאָס יינגל איז אַרויס מיט נצחון פון דעם דא־
זיקן געראַנגל.

און אפשר טאַקע דערפאַר, וואָס דער קליינער דודל טראַכט
נישט וועגן באַצאָלונג און חלומט נישט וועגן נקמה, באַשולדיקט
אפילו נישט — איז זיין טאָג־בוך איינע פון די סאַמע דראַמא־

טישסטע, פון די סאַמע אויסדריקלעכסטע באַשולדיקונגען קעגן דעם סיסטעם, וועלכער האָט אויסגעמאַרדעט מיליאָנען אַזעלכע מענטשן ווי די רובינאָוויטשעס.

*

דאָס טאָג־בוך פון דוד רובינאָוויטש איז אַריינגעפאַלן צו מיר אין די הענט אומגעריכט און כמעט צופעליק.

אין מערץ 1959 בין איך געפאָרן קיין באָדזענטין צו זאַמלען מאַטעריאל וועגן אַ שוידערלעך פאַרברעכן, וואָס איז פאָרגעקומען אין דער צייט פון דער אָקופּאַציע און וואָס האָט צווישן אַנדערן געהאַט אַן אַנטיסעמיטישע אונטערלאָגע.

נאָך דעם אָפּדרוקן פון רעפּאָרטאַזש האָב איך באַקומען עטלעכע אַנאָנימען מיט דראָונגען און מיט זידל־ווערטער פון סאַמע אַרדינערסטן מין און גלייכצייטיק אויך אַ פּעקל פון הער אַרטמיוש וואָלטשיק, געווען סעקרעטאַר פון גמינע־ראט אין באָדזענטין און אָנפירער פון אָרטיקן ראַדיאָ־קלוב. דער הער וואָלטשיק האָט מיר צוגעשיקט פאַרשידענע מאַטעריאַלן, וואָס האָבן אַ שייכות צו באָדזענטין. אויסער דעם, דרינגענדיק אויפן סמך פון ר'עפּאָרטאַזש, אז די געשיכטע פון אומקום פון די יידן גייט מיך זייער שטאַרק אָן, האָט ער צו זיין פּעקל צוגעלייגט די פּינף העפטן פון דוד רובינאָוויטשעס טאָג־בוך.

נאָך אַ קאָרעספּאָנדענץ־אויסטויש מיט הער וואָלטשיק האָב איך מיך דערוווסט אין קורצן די געשיכטע פון דער משפּחה רובינאָוויטש ווי אויך פון טאָג־בוך גופא. צום וואַרשיינלעכסטן, ווען די היטלעריסטן האָבן אין אויגוסט 1942 געטריבן די יידן פון באָדזענטין קיין סוכעדניאָוו, האָט דודל אין כאַאָס פון בהלהדיק; פאַרפאַקן זיך אין וועג פאַרגעסן זיין טאָג־בוך, אָדער ער האָט בעטער געוואָלט אים נישט מיטנעמען מיט זיך.

די העפטן האָבן זיך ערשט נאָך פופצן יאָר געפונען אין די הענט פון דער הערשאַפט וואָלטשיק. זיי האָבן פראַגמענטן פון זיי פאַרעפנטלעכט אין זייערע ראַדיאָ־אויפציעס. דערנאָך האָבן זיי די העפטן צוגעשיקט מיר.

Maria Jarochowska

„Książka i Wiedza" Warszawa, marzec 1960 r.
Nakład 10.000 + 350 obj. ark. wydaw. 5 obj. ark. druk. 8
papier dziel, mat. gł. kl. III 80 g. 61 × 86 cm.
Drukarnia RSW „Prasa" Warszawa, Tarczyńska 8.
Zam. 415 — C-77.

Dr.med.Irmfried Eberl
SS-Untersturmführer
W a r s c h a u
Palais Brühl/SS- und Polizeiführer

Warschau, den 7.7.42.

An den

Der Kommissar für den jüdischen Wohnbezirk
in Warschau

Eing. 7 Juli 1942
Fals.
Tgb.
Sachgeb.

Kommissar für den jüdischen Wohnbezirk

W a r s c h a u
Palais Brühl.

Betrifft: Arbeitslager Treblinka.

Das Arbeitslager Treblinka wird am Sonnabend, den 11.7.42 betriebsfertig sein.

Zur endgültigen Fertigstellung werden noch folgende Gegenstände benötigt:

1000 Schellen für Lichtleitung 9 mm
20 elektrische Fassungen mit Schalter
20 elektrische Fassungen ohne Schalter
3 m Treibriemen 6 cm breit
3 Saugkörbe für Brunnen mit Rückschlagventil 1 1/2 Zoll
1 Tischbohrmaschine
3 kg Nussbaumbeize
3 kg Beize Eiche hell
1 Feldschmiede

Um schnellste Lieferung wird gebeten. Der Betriebsbeginn wird durch den Termin der Lieferung obengenannter Gegenstände nicht berührt, da die Anlage bis Sonnabend bereits behelfsmässig arbeitsfähig wird.

H e i l H i t l e r !

Irmfried Eberl

דער ס.ס.־אונטערשטורמפירער דר. מעדיצין אירמפריד עבערל מעלדעט: „דער ארבעטס־לאגער טרעבלינקע וועט שבת, דעם 11/VII.42 זיין גרייט געלאזט צו ווערן אין גאנצן" (א האקומענט פון ארכיוו פון דער הויפטשטאט ווארשע און פון ווארשעווער וויעזשאדשאפט).

Generaldirektion der Ostbahn
33H Bfp 16 Bfsv

Krakau, den 15. Sept. 1942

Ostbahn
Bahnhof Sekalow Pod
Eing. 18 IX 1942

Fahrplananordnung Nr 587
Nur für den Dienstgebrauch!

An
Bfe, Baui der Strecken Sedziszow - Kielce - Skarzysko Kam. - Radom - Deblin - Lukow - Siedlce - Malkinia; Kielce - Tschenstochau; Bf Treblinka; Bf Kozienice;
Bw Sedziszow, Kielce, Tschenstochau, Skarzysko Kam., Radom, Deblin, Lukow, Siedlce, Malkinia;
Zl Tschenstochau, Siedlce; Zü Radom;
OED, Ozl, Bzp Warschau, Radom;

Gedob: Bü, Bü(Lok, B 41, Bfp 3, 14, 15, 16, 17, 22, 44; L 2, 3, 71, Vt 11, VK I (3), Wg 1,
Ref 7, 9, 21, 21H, 30, 31, 32, 33, 34, 34H, 36, 37;

Es verkehren folgende Sonderzüge für Umsiedler aus dem Bezirk Radom:

1.) Leerzug Lp Kr 9220 nach Fahrplananordnung Nr 582 ist von Treblinka nicht nach Tschenstochau, sondern nach Sedziszow zu leiten:
Kielce an 6.41 am 20.9, ab 6.51 im Plan Dg 91266 B,
Sedziszow an 9.20

In Sedziszow ist der Wagenzug bis 21.9. abzustellen.

2.) P Kr 9228 (30.9) Sedziszow - Treblinka am 21./22. Sept.

Sedziszow	16.18	im	Plan	Dg 91253 B
Kielce	18.56/19.55	"	"	Dg 91255 B
Skarzysko Kam.	21.41/22.43	"	"	Dg 91255 B
Radom	0.03/ 0.28	"	"	Dg 91557 B
Deblin Gbf	2.30/ 3.10	"	"	Dg 91257 B
Lukow	5.17/ 6.08	"	"	Dg 95402 B
Siedlce	6.58/ 8.34	"	"	Dg 91365 B
Treblinka	11.24/ (15.59)			

Wagenzug: 2 C + 50 G.

2.) Rückleitung des Leerzuges:

Lp Kr 9229 (30.11) von Treblinka nach Szydlowiec am 22./23.Sept.

Treblinka	(11.24)/15.59	im	Plan	Dg 91368 B
Siedlce	17.56/18.42	"	"	Dg 91445 B
Lukow	19.36/30.37	"	"	Dg 91266 B
Deblin Gbf	22.34/23.36	"	"	Dg 91266 B
Radom	1.34/ 1.50	"	"	Dg 91266 B
Szydlowice	3.08/21.30)			

3.) P Kr 9230 (30.9) von Szydlowiec nach Treblinka am 23./24. Sept.

Szydlowiec	(3.08)/21.30	im	Plan	Dg 91249 B
Radom	22.29/ 0.13	"	"	Dg 91555 B
Deblin Gbf	2.00/ 3.10	"	"	Dg 91257 B
Lukow	5.17/ 6.08	"	"	Dg 95402 B
Siedlce	6.58/ 8.34	"	"	Dg 91365 B
Treblinka	11.24/(15.59)			

„דער ספעציעלער צוג פאר איבערזידלער" פון סעמדזישאוע (פאז. 2) דורך סקארזישיסקא־קאמיענא ווערט אנקומען, לויט דעם פאר־פלאן פון אויבן, קיין טרעבלינקע דעם 22/XI אזייגער 11.24 (דאקומענט פון ארכיוו פון דער הויפט־קאמיסיע פאר פארשן די היטלעריש פארברעכנס

4.) Rückleitung des Leerzuges:

Lp Kr 9231 (30.11) von Treblinka nach Szydlowiec am 24./25. Sept.

Treblinka	(11.24)/15.59	im Plan	Dg 91368 B
Siedlce	17.56/18.42	" "	Dg 91445 B
Lukow	19.36/20.37	" "	Dg 91266 B
Deblin Gbf	22.34/23.36	" "	Dg 91266 B
Radom	1.34/ 1.50	" "	Dg 91266 B
Szydlowiec	3.08/(21.30)		

5.) P Kr 9232 (30.9) von Szydlowiec nach Treblinka am 25./26. Sept.

Szydlowiec	(3.08)/21.30	im Plan	Dg 91249 B
Radom	22.49/ 0.13	" "	Dg 91255 B
Deblin Gbf	2.00/ 3.10	" "	Dg 91257 B
Lukow	5.17/ 6.08	" "	Dg 95402 B
Siedlce	6.58/ 8.34	" "	Dg 91365 B
Treblinka	11.24/(15.59)		

6.) Rückleitung des Leerzuges:

Lp Kr 9233 (30.11) von Treblinka nach Kozienice am 26./27. Sept.

Treblinka	(11.24)/15.59	im Plan	Dg 91368 B
Siedlce	17.56/18.42	" "	Dg 91445 B
Lukow	19.36/20.37	" "	Dg 91266 B
Deblin Gbf	22.34/23.36	" "	Dg 91266 B
Bakowiec	0.00/ 0.05	im Sonderplan (Kreuzung mit P	
Kozienice	0.35		

7.) P Kr 9234 (30.9) von Kozienice nach Treblinka am 27./28. Sept.

Kozienice	20.00		
Bakowiec	20.30/20.43	im Plan	Dg 91237 B
Deblin	21.08/23.01	" "	Dg 91243 B
Lukow	1.08/ 3.11	" "	Dg 91464 B
Siedlce	4.01/ 5.08	" "	Dg 91359 B
Treblinka	7.20/(15.59)		

8.) Rückleitung des Leerzuges:

Lp Kr 9235 (30.11) von Treblinka nach Tschenstochau am 28./29. Se

Treblinka	(7.20)/15.59	im Plan	Dg 91368 B
Siedlce	17.56/18.42	" "	Dg 91445 B
Lukow	19.36/20.37	" "	Dg 91266 B
Deblin Gbf	22.34/23.36	" "	Dg 91266 B
Radom	1.34/ 1.50	" "	Dg 91266 B
Skarzysko K.	3.31/ 4.44	" "	Dg 91266 B
Kielce	6.41/ 7.40	" "	Dg 91106 B
Tschenstochau	14.02		

Lok stellen: Bw Sedziszow bis Skarzysko Kam., Bw Skarzysko K. bis Deblin, Bw Deblin bis Lukow, Bw Lukow bis Siedlce, Bw Siedlce bis Treblinka u. Lp zurück bis Lukow, Bw Deblin von Lukow bis Szydlowiec bezw. Kozienice u. Skarzysko Bw Skarzysko K. bis Kielce, Bw Kielce bis Tschenstoch

Zub stellen: Bf Sedziszow bis Skarzysko K, Bf Skarzysko K, bis Deblin, Bf Deblin bis Siedlce, Bf Siedlce bis Treblinka Lp zurück bis Deblin, Bf Deblin bis Kozienice, Szydlowiec u. Skarzysko K. Bf Skarzysko K. bis Kielce, Bf Kielce bis Tschenstochau.

In Tschenstochau ist der Wagenzug vorübergehend abzustellen. Anordnung über Weiterverwendung folgt.

המשך פון די נעקסטער זייט

143

Besondere Anordnungen

Die Bf- und Bw-Vorsteher oder Vertreter haben aus besonderen Gründen die planmäßige Durchführung der Sonderzüge und die Lokgestellung zu überwachen.

Die Sonderzüge und auch die Leerzüge sind planmäßig durchzuführen, damit die Ein- und Ausladezeiten und der Wagenzugumlauf eingehalten werden können. Bei Verspätungen sind die vorgesehenen Aufenthalte nach Möglichkeit zu kürzen. Die Leerzüge dürfen unterwegs nicht abgestellt werden.

OBD Radom und Warschau werden ersucht, den Lauf der Züge zu überwachen. Ozl melden Unregelmäßigkeiten sofort an das Fahrplanbüro der Gedob, Ruf 1256 oder 5676.

Bfe Sedziszow - Szydlowiec u. Kozienice melden die Zahl der beförderten Personen mit Einschreibebrief an Ref 33 der Gedob.

Der Wagenzug besteht aus 2 C und 50 G.
Last: Vollzüge 800 t, Leerzüge 600 t.

Die Einladung erfolgt im Einvernehmen mit dem Transportleiter der Sonderzüge.

Die beteiligten Bediensteten und Stellen sind zu verständigen!

Der Empfang dieser Fpla ist der vorgesetzten OBD zu bestätigen.

gez Richter

Beglaubigt: Glas

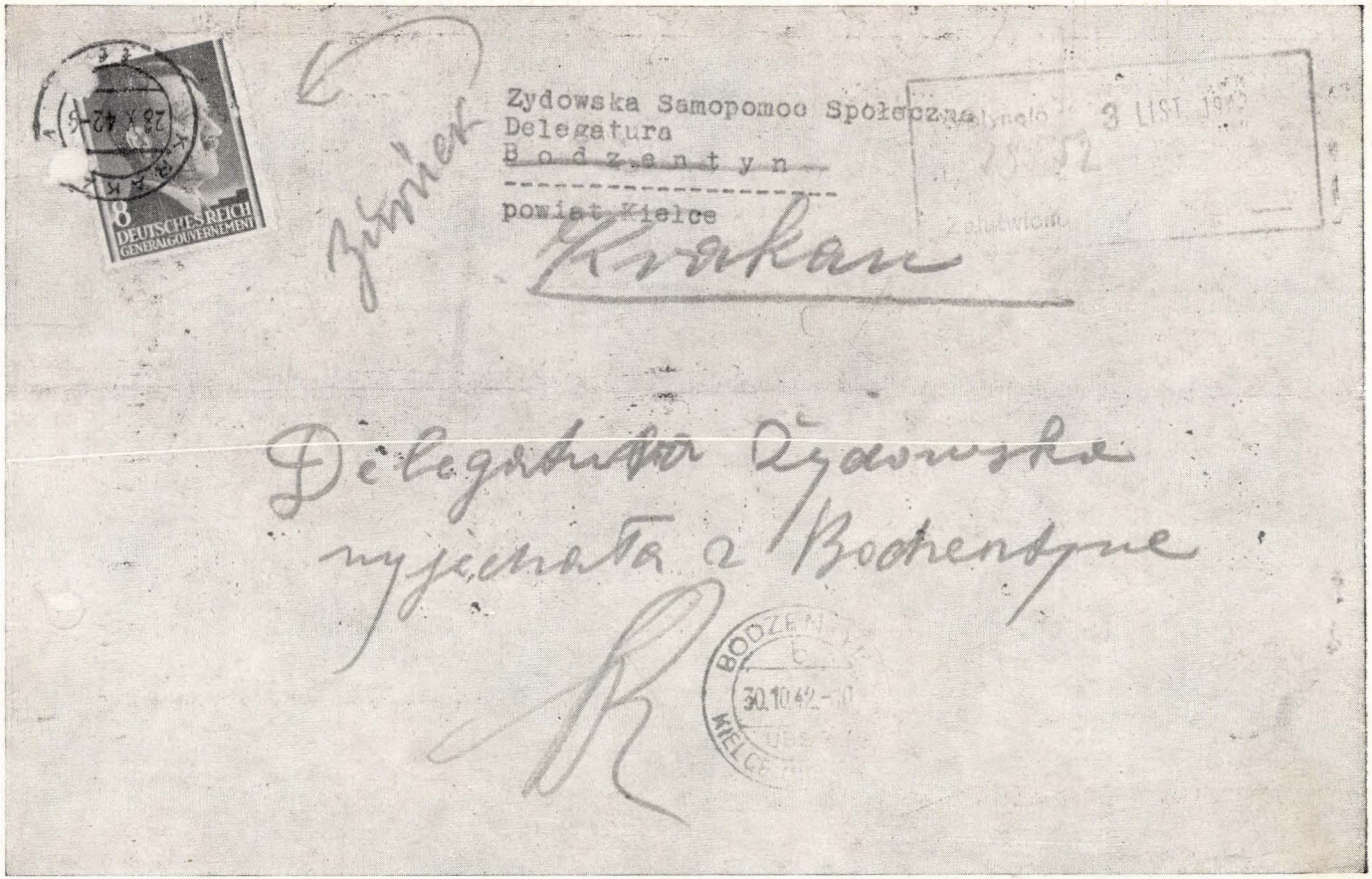
Reichsbahninspektor

המשך פון די דאקומענטן

אזוי איז פארגעקומען דאס פארלאדעווען די טראנספארטן אין לאגער (אויפנאמע פון די זאמ־
לונגען פון ייִדישן היסטארישן אינסטיטוט).

דער זייטיקער באַן־וועג וועלכער האָט געפֿירט קיין טרעבלינקע (אויפנאַמע פון יידישן היס־טאָרישן אינסטיטוט).

דער בריוו האָט צוריקגעקערט קיין קראַקע — קיין יידן אין באַזיצונטין זענען נישטאָ (דאָקומענט פון יידישן היסטאָרישן אינסטיטוט).

די פּאָרסמע אין די גאַז־קאַמערן האָט מען אין מרעבלינקע געברענט אויף אַ שיטער (אויפֿנאַמע
פֿון ייִדישן היסטאָרישן אינסטיטוט).

טרעבלינקע 1945